Cristina Chiprian Livia Ciupercă

probleme de

STILISTICĂ

pentru

2004 bacalaureat

rezolvate

oral
subiecte de tip I

conotativ
denotativ

scris
subiecte de tip II

stiluri funcționale
registre stilistice
calitățile stilului
situația de comunicare
discurs argumentativ

text
context

Editura BUCOVINA

Scanned with OKEN Scanner

Argument

Volumul de față a fost conceput ca un ghid al candidaților care se pregătesc pentru a susține probele orală și scrisă la limba și literatura română, în cadrul examenului de bacalaureat. Volumul conține, pentru aceasta, explicații și teoretizări, scheme și aplicații, pornind de la o selecție a noțiunilor de stilistică prevăzute de programa de bacalaureat 2004 și de la textele utilizate, ca subiecte de tip I la proba orală a examenului de bacalaureat 2003.

Am procedat la constituirea unui suport teoretic, în prima parte a fiecărui capitol, și la o rezolvare de subiecte, în a doua parte a capitolului.

Volumul poate fi util și elevilor de liceu care parcurg curriculum-ul de limba și literatura română, clasele IX-XII, precum și studenților practicanți și profesorilor de liceu.

Autoarele au consultat manualele apărute la editurile Humanitas, Sigma, All, Corint, lucrări de referință care concentrează aspectele teoretice privind conceptele operaționale ce compun programa de examen.

Volumul a fost redactat într-un stil academic, respectându-se un riguros algoritm de lucru în abordarea analitică a textului.

Utilizând acest instrument de lucru, sub aspect teoretic și practic, actualii elevi și viitorii candidați vor pătrunde în complexitatea problemelor de stilistică și vor rezolva subiectele de orice tip, subiecte care, altfel, s-ar constitui în dificultăți majore în susținerea examenului de bacalaureat.

Autoarele

Scanned with OKEN Scanner

Noțiuni de stilistică

Stilistica este disciplina care are drept obiect de studiu **stilul** (marcă a personalității vorbitorului / autorului în enunț).

Stilistica lingvistică (creată de Ch. Bally) studiază conținutul afectiv al limbajului tuturor („l'étude de la langue de tout le monde"), în măsura în care el reflectă emoțiile, sentimentele, voința, impulsiunile, adică limba tuturor ca mijloc de expresie şi acțiune. În stilistica lingvistică, există două etape în studiul faptelor de stil: *delimitarea* acestora (în context) şi *identificarea* lor (în absolut). În stilistica românească reprezentantul acestei direcții a fost Iorgu Iordan.

Stilistica genetică, individuală sau literară studiază stilul individual al scriitorilor. În domeniul românesc, stilistica individuală este reprezentată de studiile lui Tudor Vianu, inițiate în 1941, cu **Arta prozatorilor români (Dicționar de ştiințe ale limbii)**. În această lucrare autorul ei studiază o întreagă evoluție, pe întinderea unui secol, stabileşte filiații, urmăreşte dezvoltarea procedeelor artistice sub forma proprietăților inedite aduse expresivității stilistice" (Ovid Crohmălniceanu).

Plăcerea estetică a făcut obiectul unor susținute meditații şi laborioase cercetări din partea multor filosofi şi esteticieni care au abordat problemele artei. În viziunea lui Kant, bucuria estetică provine din contemplarea dezinteresată a obiectului. În studiul său **Artă şi valoare**, Lucian Blaga este preocupat de emoția estetică şi realizează o vădită distincție între „*esteticul artistic*" şi „*esteticul natural*" şi aşează satisfacția estetică generată de contemplarea operei de artă şi cea produsă de frumosul din natură pe două planuri ireductibile (Dumitru Micu). În concepția sa, opera de artă „traduce" sau „decantează" viața. Pentru poetul Blaga, lumea e o „corolă de minuni", pentru filosof - un „mit", iar pentru metafizician – „o poveste infinit mutilată". Lumea îi apare ca „o zi a creației": *de la aurora unor fragede sensuri, trece prin umbra reflexiunii filosofice, spre a se închide în negura tainelor abisale*; misterele - *adânci ca veşnicia*. Le poate „atenua", le poate converti în „metafore", plăsmuind ceea ce Pavel Bellu numeşte „*cultură umană*". Omului însă, nu i-e dat să releve „misterele" decât cu prețul „unui spor de nefericire". [L.C.]

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul I
Elemente de stilistică în programa de bacalaureat

Competențele evaluate prin proba orală şi scrisă la limba şi literatura română, la examenul de bacalaureat, pun în evidență faptul că reforma curriculară a pătruns până la nivelul învățământului liceal, iar tinerii absolvenți sunt chemați să demonstreze – depăşind aceste probe – disponibilitatea lor de a comunica în situațiile cele mai variate, în vederea integrării în cele mai diferite domenii de activitate. Într-un anumit fel, proba orală este o probă practică, solicitând anumite cunoştințe dar şi anumite comportamente sociale, actualizate prin relația directă cu textul la prima vedere – care solicită receptarea (decodificarea unui mesaj) şi producerea unui mesaj (codificarea, în conformitate cu cerințele şi uzanțele sociale). Dintr-o altă perspectivă, şi proba scrisă este o probă „practică" întrucât pune în fața candidaților un subiect de redactare într-unul dintre stilurile funcționale.

I. Utilizarea corectă şi adecvată a limbii române în receptarea şi în producerea mesajelor, în diferite situații de comunicare

În vederea evaluării, candidatul trebuie să cunoască şi să aplice tehnici de comunicare specifice în conversație, să demonstreze cunoaşterea şi aplicarea mijloacelor verbale. Proba orală solicită aprecierea unor texte necunoscute în cea mai mare parte nonliterare, identificarea registrului stilistic, a particularităților stilului funcțional, a calităților stilului, utilizat de autor, a elementelor situației de comunicare al cărei mesaj este textul dat. De asemenea, proba orală solicită candidatului identificarea expresivității şi a subiectivității în limbajul comun şi în limbajul poetic.

Alte competențe evaluate prin proba orală / scrisă sunt receptarea adecvate a sensului unui mesaj (sens denotativ, sensuri conotative, sesizarea valențelor stilistice ale unor categorii morfologice ş.a.). De asemenea, se solicită identificarea valorilor stilistice generate de folosirea registrelor stilistice în textul literar (registrul arhaic, popular, regional, colocvial, argou, jargon).

Scanned with OKEN Scanner

Considerând numai subiectele de tip A de la proba orală, fiecare text suport prezintă cel puțin o cerință de rezolvat din domeniul stilistic. La acestea se adaugă cerințele formulate la proba scrisă, pentru subiectul de tip I. Dintre conceptele operaționale recomandate spre rezolvare prin programa pentru examenul de bacalaureat şi care se înscriu în domeniul stilisticii, putem enumera: elementele situației de comunicare, funcțiile comunicării, câmp semantic, sens denotativ / sensuri conotative, vorbire directă, vorbire indirectă.

Având în vedere complexitatea problemelor de stilistică precizate a fi evaluate prin examenul de bacalaureat, oferim în aceste pagini instrumente de lucru: precizări teoretice, explicații, aplicații ale conceptelor pe textele utilizate ca subiecte de tip I la proba orală a bacalaureatului 2003.

[C.C.]

Capitolul II

Stilurile funcționale ale limbii

Stilul – sensuri diferite ale cuvântului

1. În Roma antică se obişnuia scrierea pe tăbliţe cerate, prin apăsare cu un **instrument special**, ascuțit, numit „***stylus***".

2. De la această denumire s-a extins sensul cuvântului, ajungând să însemne modul în care o persoană scrie sau îndeplineşte orice altă activitate. Stilul individual a căpătat apoi sens şi de stil colectiv (cum scriu, cum se exprimă, cum se îmbracă, cum îşi construiesc locuințele, cum le împodobesc mai multe persoane, un cartiere întreg, un oraş, o regiune, un popor).

3. Stilul arhitectural reprezintă un ansamblu de trăsături respectate de mai mulți constructori care zidesc şi ornamentează o clădire (stil doric, stil ionic, stil corintic, stil renascentist, stil clasic, stil gotic, stil bizantin).

4. Asemenea stiluri se întâlnesc şi în arta literară, precum şi în alte arte (stil bizantin, stil renascentist).

5. În cadrul limbii unui popor s-au dezvoltat, de asemenea, anumite maniere de a se exprima, adică stiluri funcționale. La început, în limba română, s-a produs delimitarea între exprimarea

Scanned with OKEN Scanner

obişnuită şi exprimarea artistică, literară (***stilul literaturii artistice*** sau ***beletristic***). Apoi s-a produs delimitarea stilului oficial, utilizat în documente, acte (stil ***administrativ***), apoi stilul utilizat în ştiinţe (stilul ***ştiinţific***). Ultimul se delimitează stilul ***publicistic***, o dată cu dezvoltarea presei (ziare, reviste, emisiuni de radio şi tv.). Concomitent deci, cu constituirea variantei standard (virtuale, perfecte) a limbii române, s-au constituit şi stilurile ei funcţionale. Limba română contemporană cunoaşte patru stiluri funcţionale: ***stilul tehnico-ştiinţific, stilul juridico-administrativ, stilul publicistic, stilul beletristic***.

Aceste stiluri funcţionale se deosebesc după următoarele trăsături:

a. conţinutul comunicării
b. scopul comunicării
c. vocabular
d. aspecte: morfologic, sintaxă
e. aspect grafic

Stilul funcţional – reprezintă ansamblu de trăsături lingvistice, determinat de un anumit factor social-cultural care condiţionează comunicarea. Mesajul capătă, pentru fiecare stil funcţional, particularităţi de conţinut şi expresie.

Pentru constituirea **stilului ştiinţific**, determinant a fost nivelul cunoştinţelor ştiinţifice, de specialitate, precum şi necesitatea unei exprimări riguroase.

Pentru constituirea **stilului beletristic**, determinant a fost capacitatea de a utiliza cele mai diferite forme ale limbii, cu efect expresiv, cu semnificaţie estetică, adresându-se unui public foarte larg.

Pentru constituirea **stilului administrativ**, determinantă a fost expresia relaţiilor de autoritate / supunere a cetăţenilor faţă de stat şi instituţiile sale.

Pentru constituirea **stilului publicistic**, determinant a fost interesul publicului cititor pentru noutăţi din domenii diferite, precum şi dorinţa emiţătorului (ziaristului) de a interpreta realitatea şi de a crea opinie la nivelul cititorilor.

Vă prezentăm, în continuare, o schemă a trăsăturilor celor patru stiluri funcţionale ale limbii române. [C.C.]

Scanned with OKEN Scanner

Stilurile funcționale. Explicații. Aspecte gramaticale

Stilul tehnico-științific

- În cazul textului pur științific (în domeniul matematic, fizic ș.a.) comunicarea se referă la multe principii abstracte (divizibilitate, refracție etc.), care pot fi demonstrate sau puse în evidență experimental. Fenomenul fizic are o manifestare vizibilă și mai multe aspecte cercetate în mod specific.

- În cazul textului din domeniul tehnic, corespunzând unor descrieri și instrucțiuni de folosire, substantivele cele mai multe sunt concrete, trimit la observarea și aplicarea lor imediată.

- Datorită unei comunicări unilaterale, supusă multor constrângeri, stilul științific nu utilizează întreaga gamă a formelor cazuale (este exclus vocativul) sau preferă anumite forme (cum ar fi gradul pozitiv al adjectivului, grad prin intermediul căruia expresia însușirii rămâne în afara oricărei interpretări).

- Prezentul atemporal și reflexivul impersonal permite omului de știință să comunice adevăruri universal valabile, păstrând o exprimare fără nici o marcă a subiectivității. Observațiile științifice se fac la persoana a III-a singular / plural, alături de aceasta utilizându-se, în lucrările de înalt nivel, pluralul modestiei (persoana I plural) – marcă a savantului care evită exprimarea ca individualitate („vom demonstra", „considerăm").

- Construcția propoziției și a frazei respectă topica literară în primul rând pentru logica, precizia și rigoarea care sunt obligatorii (ordinea subiect-predicat-complement, la care se adaugă atributele).

- Enunțarea unui adevăr științific solicită de multe ori enunțuri complementare, pentru a explica, a concretiza, a exemplifica sau a aminti alte lucrări care au afirmat/ au argumentat în mod asemănător. De aceea se întâlnesc paranteze de diferite tipuri, trimiteri în subsolul paginii sau la anumite pagini ale lucrării. De multe ori afirmația este reluată, în același paragraf sau în altele ulterioare, în scopul susținerii adevărului. Foarte multe construcții conțin enumerări (de obicei de obiecte sau însușiri ale acestora).

Scanned with OKEN Scanner

Stilul administrativ

- Atât în cazul textului juridic (legi, regulamente, metodologii etc.), cât şi în cazul textului administrativ propriu-zis (cerere, adresă oficială etc.), comunicarea nu presupune un contact direct între emiţător şi receptor, de aceea se impune expresia impersonală, sobrietatea, respectul autorităţii. Întrucât informaţiile vehiculate au la bază principii juridice generale (drepturi, îndatoriri), comunicarea tinde către generalizarea unor aspecte (cum ar fi genul).

- Textul juridico-administrativ include mai multe clişee de exprimare şi impune anumite formule de adresare. Comunicarea se referă la persoane, obiecte, relaţiile şi funcţiile acestora. Substantivul este utilizat astfel la cazurile genitiv şi dativ mai frecvent decât în vorbirea obişnuită. Verbul exprimă acţiuni desfăşurate într-un prezent nedeterminat, la perfectul compus cu caracter de constatare şi la viitor cu valoare imperativă. În enunţurile cu predicat nominal, verbul copulativ „a fi" este de multe ori eliptic (subînţeles).

- În exprimarea oficială se utilizează persoana I plural pentru exprimarea deciziilor unei persoane cu funcţie importantă (pluralul autorităţii). Datorită clişeului de exprimare, se poate constata înlocuirea persoanei a III-a cu persoana I în timpul enunţului (Subsemnatul... vă rog... solicit..., în cerere).

Stilul publicistic

- În cazul comunicării mass-media, emiţătorul transmite informaţii de larg interes într-o manieră impersonală, construind enunţuri eliptice, care vizualizează elementul nominal (substantivul, adjectivul, pronumele) de multe ori cu forme acazuale (titlurile captivante, solicitând atenţia cititorului în legătură cu o situaţie, o stare de lucruri). Acţiunea se exprimă prin infinitivul lung substantivizat al verbelor, substantivul-apoziţie apare frecvent.

Scanned with OKEN Scanner

- Verbele utilizate sunt relativ, puține la număr, exprimând o acțiune cu caracter social, privită dintr-o anumită perspectivă (evaluativă). Modul imperativ este aproape absent.

- Adjectivele sunt apreciative, cele mai multe fără grad de comparație. Exprimarea frecventă a superlativului absolut se realizează prin sintagme specifice (termeni derivați cu prefixele ne-, in-; termeni ca „epocal", „istoric"; substantivizarea adjectivului: „important" – „importanță"; „însemnat" – „însemnătate"; utilizarea locuțiunilor „deosebit de", „nemaipomenit de" şi a altora, cu caracter figurat şi cu efect de exagerare).

Stilul beletristic

Formele cuvintelor utilizate în creațiile literare au valoare expresivă, reprezentând mai întâi o selecție / o opțiune a scriitorului, care sugerează astfel mai multe semnificații din care se va constitui mesajul operei. Scriitorul poate opta pentru oricare dintre formele cuvântului şi pentru oricare construcție sintactică. De obicei, limbajul literaturii artistice se deosebeşte de limbajul standard. În literatură, coexistă forme, sintagme şi structuri care nu se combină în vorbirea cotidiană.

Aspecte lexicale

Stilul științific

- Stilul științific utilizează cuvintele cu sensul propriu, denotativ. Sunt termeni monosemantici, creați anume pentru a exprima cu precizie noțiunile şi constatările. Vocabularul științific are o mare mobilitate, datorită noutăților apărute zilnic şi care trebuie numite. În urma unei utilizări repetate, termenul științific îşi poate pierde caracterul monosemantic şi de aceea se va recurge la mijloacele de îmbogățire a vocabularului pentru a obține un alt cuvânt, adecvat contextului specific (îmbogățirea vocabularului prin derivare, compunere, împrumuturi).

Scanned with OKEN Scanner

- Vocabularul ştiinţific utilizează prefixoidele, fragmente care îşi păstrează sensul şi îl adaugă la sensul cuvântului de bază (termo-, aero-, hidro- ş.a.). Substantivul propriu poate deveni comun, în cazul denumirii unităţilor de măsură cu numele descoperitorului lor Watt- waţi). Vocabularul este specific pentru fiecare ştiinţă, orice preluare şi trecere în alt domeniu solicită precizări, definiţii. Un termen poate fi repetat, ca atare sau prin alţi termeni din aceeaşi familie lexicală, fără ca această repetiţie să fie supărătoare sau să facă impresia de redundanţă. De aceea, lexicul este concentrat (puţine cuvinte, repetate în acelaşi context).

Stilul administrativ

Stilul administrativ utilizează cuvintele cu sensul propriu, cele mai multe fiind monosemantice. Este un vocabular fix, care funcţionează în clişee şi se îmbogăţeşte mai rar. Cuprinde cuvinte des folosite sau neologisme specifice comunicării oficiale.

Stilul publicistic

Vocabularul mass-media este împrumutat din domeniile diferite, cărora le aparţin informaţiile vehiculate; este eterogen. În egală măsură, cuvintele au sens propriu sau figurat, sunt monosemantice sau polisemantice (în conformitate cu intenţia de a informa sau de a influenţa opinia cititorului).

Stilul beletristic

Cuvintele utilizate cu scop artistic au sensul figurat, devenind tropi (răsturnare de sens). Lexicul este selectat anume pentru polisemia sa. Mobilitatea lexicului artistic se manifestă în special prin conversiune (schimbarea valorii gramaticale), mai rar prin derivarea unor cuvinte în manieră personală. Se poate constata dispersia vocabularului – adică o preocupare anume a scriitorului / poetului de a utiliza cuvinte foarte variate în acelaşi context sau de a concentra vocabularul – utilizând acelaşi cuvânt cu sens modificat cu acelaşi sens. Cuvintele pot aparţine celor mai variate registre stilistice (popular, regional, arhaic, literar), este nespecific în general, dar poate deveni specific unui anumit creator.

Scanned with OKEN Scanner

Aspectul grafic

Stilul ştiinţific

Textul ştiinţific poate fi recunoscut prin prezenţa unor semne grafice specifice (cifre, formule, simboluri) şi o sistematizare specifică (segmentare, subliniere, încasetare etc).

Stilul administrativ

Textul cu destinaţie oficială are o dispunere în pagină specială, expresia caracterului solemn al comunicării (formula de adresare, data, semnătura etc).

Stilul publicistic

Textul publicistic are un aspect atractiv şi o dispunere în pagină antrenantă. Coloanele înguste facilitează lectura, titlurile cu majuscule, în culori dinamizatoare, solicită atenţia. Încasetarea şi asocierea cu fotografia atrage privirea.

Stilul beletristic

Textul literar-poetic se poate diferenţia uşor (prin dispunerea pe rânduri scurte). Textul dramatic sau narativ se remarcă prin semnele de punctuaţie specifice dialogului şi prin numerotarea capitolelor. Uneori, textul este dispus peste conturul desenului (caligrama).

Scanned with OKEN Scanner

Subiecte de tip I de la proba orală a examenului de bacalaureat 2003

Exemplul 1: „Satul Mirceşti este situat în partea de sud-vest a judeţului Iaşi, pe terasa dintre râurile Moldova şi Siret, la o distanţă de 16 km de Roman, 27 km de Paşcani şi 76 km de reşedinţa judeţului, municipiul Iaşi. A devenit reşedinţă de comună, prin decretul nr. 1472 din 31 octombrie 1864, decret semnat de domnitorul Al. I. Cuza şi prim-ministrul M. Kogălniceanu.

Comuna Mirceşti a avut mai multe organizări administrative, fiind şi reşedinţă de plasă, însă le amintim pe cele din 1895 şi 1929, când comuna purta numele poetului Vasile Alecsandri". (Laura Bejenaru, **Mirceştii lui Vasile Alecsandri** – *reper spiritual*)

a. Precizează obiectul şi scopul comunicării în fragmentul de mai sus.

b. Menţionează două argumente pentru încadrarea textului într-un anumit stil funcţional.

c. Prezintă două motive pentru care ai dori să citeşti / nu ai dori să citeşti cartea Laurei Bejenaru, pornind de la informaţiile din text.

Sugestii de rezolvare

a. Obiectul comunicării în fragmentul de mai sus îl constituie o localitate din judeţul Iaşi – localitate cu un trecut mai deosebit. Scopul comunicării îl constituie informarea publicului interesat de această aşezare.

b. Textul se încadrează în stilul ştiinţific. Prezentăm câteva argumente:

- Este o monografie, adică o sistematizare a informaţiilor istorice, geografice, economice etc. în legătură cu localitatea vizată;
- Autorul textului oferă date exacte, organizând comunicarea în funcţie de necesitatea transmiterii acestor date (distanţe, ani, cifre oficiale)

Scanned with OKEN Scanner

- Autorul face afirmații adevărate (al căror adevăr poate fi oricând demonstrat / verificat. El este obiectiv.
- Timpul verbelor: prezentul cu valoare eternă (este situat), perfectul compus, pentru evenimentele trecute, definitivate (a devenit, a avut) şi imperfectul, pentru evenimente care prezintă persistență în timp (purta numele poetului).
- Textul este lipsit de dinamism, întrucât intenția autorului este să descrie şi să constate; de aceea se utilizează foarte puține verbe la moduri personale, predicative, însă se constată utilizarea modului participiu cu valoare adjectivală (decret semnat...)
- Adjectivele se află la gradul de comparație pozitiv (de fapt, sunt adjective fără grad de comparație: semnat, administrative). Cu ajutorul acestor adjective se comunică informații, fără a se exprima opinii personale.
- Cuvintele sunt utilizate cu sensul lor propriu (denotativ): *sat, sud-est, județ, râurile, reşedința* etc. şi sunt monosemantice.
- Se utilizează termeni de specialitate, geografici: *terasă*, istorici: *plasă*.
- Se utilizează în mare măsură neologismele: *situat, distanță, municipiu, reşedință, decret* etc.

Propoziția este organizată după schema: subiect (atribut) – predicat – complemente circumstanțiale. Vocabularul este concentrat: *Comuna Mirceşti... când comuna purta...*

- Se constată reluări ale unor cuvinte care primesc mai multe determinări, în scopul unei exprimări precise (*decretul..., decret semnat...*).
- Autorul a utilizat pluralul modestiei: „*însă le amintim...*”

c. Motive pentru care ai dori să citesc această carte:

- Mă interesează geografia şi istoria județului Iaşi
- Mă interesează locurile în care au trăit marii scriitori.
- Vreau să vizitez localitatea Mirceşti.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplul 2: Este evident, aşadar, că, deşi sunt strâns legate între ele, limba şi gândirea sunt realităţi diferite, iar deosebirile dintre ele pot fi constatate şi în planul corectitudinii. Nu întotdeauna corectitudinea de exprimare şi cea de gândire coincid, pentru că fiecare limbă are particularităţile ei şi chiar o „logică" proprie, ceea ce explică existenţa deosebirilor de ordin semantic şi sintactic dintre limbile lumii. Celebra formulă a lui Boileau, **Ce que l'on concoit bien s'enonce clairement (Ceea ce este bine conceput se enunţă clar)** parafrazată în **Cine gândeşte bine vorbeşte bine**, are o valabilitate generală, dar comportă anumite excepţii şi nuanţări (Mioara Avram – Limbă şi literatură română).

a. Precizează şi argumentează din ce parte a articolului Mioarei Avram a fost extras fragmentul de mai sus.

b. Prezintă caracteristicile stilului funcţional în care a fost redactat textul citat.

c. Menţionează două motive pentru care ai dori să citeşti / nu ai dori să citeşti întregul articol.

Sugestii de rezolvare

a. Fragmentul este extras din partea de final a articolului; autoarea formulează o concluzie, utilizând elementul concluzie „aşadar" şi reluând ideile cele mai importante. În sprijinul opiniilor exprimate este citată o cugetare bine cunoscută, acceptată însă cu unele reţineri.

b. Textul se încadrează în stilul ştiinţific. Prezentăm câteva argumente:

- Este prezentarea argumentată a unor observaţii din domeniul lingvistic; noţiunile ştiinţifice luate în consideraţie sunt ***limba*** şi ***gândirea***, iar aspectul evidenţiat îl reprezintă relaţia între cele două concepte.
- Autoarea textului exprimă adevăruri descoperite prin observaţie, analiză şi interpretare; în urma cercetării ştiinţifice a unor fenomene naturale de ordin abstract (limba, gândirea) se exprimă şi se argumentează una sau mai multe opinii: limba şi gândirea

Scanned with OKEN Scanner

sunt realități diferite, corectitudinea în exprimare nu înseamnă corectitudine în gândire ş.a.
- Timpul verbelor este prezentul etern, ceea ce situează constatările între adevărurile universale.
- Textul are caracter argumentativ, susține şi demonstrează opinii ştiințifice. Enunțurile au caracter descriptiv, atribuind realităților cercetate însuşirile definitorii (cu ajutorul predicatului nominal, al diatezei pasive).
- Adjectivele nu au grad de comparație: ***diferite, proprie, semantic, sintactic, general, anumite*** – cu excepția adjectivului ***celebra***.
- Propoziția este organizată după schema: Subiect (+ atribut) – predicat + complemente (regent + atribute).
- Cuvintele sunt utilizate cu sensul lor propriu (denotativ), excepție făcând termenul ***logică***, utilizat între ghilimele (cu sens impropriu). Unii termeni sunt repetați în scopul precizării sensului / sensurilor (în planul corectitudinii... corectitudinea de exprimare...)
- Se utilizează termeni de specialitate: semantic, sintactic, a enunța etc.
- Se utilizează în mare măsură neologismele: ***evident, realitate, plan, corectitudine, exprimare, a coincide, particularități, logică, a explica, existența, ordin, a concepe, valabilitate, a comporta, excepție, nuanțare***.

c. Motive pentru care aş dori să citesc această carte:
- Mă interesează problemele de limbă şi comunicare.
- Mă interesează problema relației între exprimare şi gândire.
- Este redactată într-un limbaj uşor de înțeles şi aduce argumente foarte interesante.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplul 3: „Culturile din cele trei perioade ale epocii bronzului, timpurie, mijlocie şi târzie, din spaţiul carpato-dunăreano-pontic, nu au fost izolate, ci în legături cu altele din zone vecine, ale căror elemente au contribuit, alături de fondul local, la geneza şi evoluţia acestor culturi din spaţiul respectiv" **(Istoria României de la începuturi până în secolul al VIII-lea)**

a. Precizaţi tematica fragmentului citat.

b. Prezintă particularităţi ale stilului ştiinţific, prin referire la textul dat.

c. Exprimă-ţi opinia despre importanţa legăturilor culturale dintre popoarele vecine, în lumea veche sau în lumea contemporană.

Sugestii de rezolvare

a. Tematica fragmentului citat o constituie culturile preistorice de pe teritoriul ţării noastre.

b. Câteva particularităţi ale stilului ştiinţific constatate în text:

- Textul se referă la un domeniu de cunoaştere şi exprimă adevăruri obţinute în urma observaţiei şi cercetării.
- Se utilizează termeni specifici: ***epoca bronzului, timpurie, mijlocie şi târzie***.
- Se utilizează în mare măsură neologismele: ***perioade, epocă, zone izolate, elemente, fondul, respectiv, geneză, evoluţie***.
- Se utilizează cuvinte compuse: ***carpato – dunăreano - pontic***.

c. Opinii despre importanţa legăturilor culturale dintre popoarele vecine:

- În lumea contemporană legăturile culturale dintre popoarele vecine sunt necesare: tot mai multe exemple le demonstrează utilitatea
- Legăturile culturale anulează conflictele şi deschid calea cooperării între popoare.
- Schimburile culturale asigură progresul popoarelor şi speranţa unei lumi fără război.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplul 4: „Art. 24 (1) Învăţământul liceal funcţionează, de regulă, cu următoarele profiluri: - real şi umanist -, informatic, pedagogic, tehnic, economic, administrativ, agricol, silvic, agronomic, de artă, sportiv şi teologic.

(2) Liceele se organizează cu unul sau mai multe profiluri. În cadrul acestor profiluri se pot organiza, cu aprobarea Ministerului Învăţământului, clase cu specializări mai restrânse şi clase speciale pentru elevi cu aptitudini şi performanţe excepţionale.

(3) La liceele de specialitate care, pe lângă diplomă de bacalaureat, eliberează şi atestat profesional, durata studiilor poate fi şi de cinci ani şi este stabilită prin hotărâre a guvernului" **(Legea Învăţământului)**.

a. Precizează tema şi scopul comunicării în textul de mai sus.

b. Menţionează două argumente pentru încadrarea textului într-un anumit stil funcţional.

c. Prezintă organizarea (profilul şi disciplinele specifice) unei „clase speciale pentru elevi cu aptitudini şi performanţe excepţionale", din care ai fi dorit să faci parte în liceu.

Sugestii de rezolvare

a. Tema textului citat o constituie organizarea învăţământului liceal din România. Scopul comunicării este acela de a reglementa, de a transmite celor interesaţi drepturile şi obligaţiile lor.

b. Textul se încadrează în stilul administrativ / juridic. Prezentăm câteva argumente:

- Textul este redactat de către o comisie din cadrul Parlamentului, desemnată în acest scop. Exprimarea este impersonală, reflectând obligaţiile tuturor, fără precizare. Se utilizează verbul la diateza reflexivă cu valoare de pasiv (***se organizează, se pot organiza, se eliberează***).

Scanned with OKEN Scanner

- Textul prezintă o situație, un mod de organizare, utilizând mai multe substantive şi adjective (elemente nominale) şi mai puțin verbele.
- Exprimarea este sobră, fără explicații, dar cu anumite precizări referitoare la alte prevederi anterioare / ulterioare (cu aprobarea Ministerului, ***pe lângă diplomă, eliberează atestat profesional***).
- Substantivele denumesc obiecte concrete (***licee, elevi, diploma, atestat, minister, guvern***) sau realități care au la bază / vor furniza documente (***studii, profiluri, clase, specializări***).
- Referirea se face la elevi în general, deoarece opoziția masculin /feminin se neutralizează.
- Enunțurile au formă de propoziție dezvoltată sau frază cu structură simplă: propoziții independente (paragraful 1, 2), ***propoziție regentă + o propoziție atributivă intercalată*** (paragraful 3).
- Cuvintele se utilizează cu sensul lor propriu, fiind în proporție de 50% specifice domeniului juridic-administrativ: ***minister, specializare, specialitate, atestat profesional, diplomă, guvern, hotărâre, aprobarea*** sau având sensuri restrânse specific acestui domeniu (***liceu, a organiza, performanțe, excepționale, eliberează, durata, studii, stabilită***). Aceste cuvinte sunt neologisme. În cazul substantivului ***profil / profiluri***, pluralul este diferit față de acela din domeniul tehnic.
- Se constată o anumită concentrare a lexicului, repetarea unor termeni pentru precizare: ***specializare, speciale, specialitate*** sau a unor rădăcini lexicale.
- Textul se prezintă segmentat în articole şi paragrafe numerotate.

c. – variante:

* O clasă cu profil informatic, în care să se studieze disciplinele ***programare, tabelare, software***.
* O clasă cu profil umanist, în care să se studieze disciplinele ***literatură universală, teoria literaturii, stilistică, retorică***.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplul 5: „49. (1) Toate documentele întocmite de centrul de examen pentru bacalaureat se păstrează în arhiva unității școlare în care a fost organizat centrul de examen, până la sfârșitul anului școlar următor, cu excepția cataloagelor care se păstrează permanent.

(2) Subiectele care se deschid la comisiile din centrele de examen, se vor introduce în plicuri care vor purta pe ele semnătura președintelui, vicepreședintelui și ale membrilor comisiei, ora și data deschiderii; ele vor fi ștampilate și se vor păstra timp de un an în arhiva unității școlare în care a fost organizat centrul de examen.

(3) Lucrările scrise și borderourile de notare, autentificate de președinții centrelor zonale de evaluare, se predau, cu proces-verbal, directorului unității de învățământ în care s-a organizat centrul zonal de evaluare și se păstrează până la sfârșitul anului școlar următor" **(Metodologia de organizare și desfășurare a examenului de bacalaureat 2003)**

a. Indică două dintre ideile pe care le consideri a fi cele mai importante în fragmentul citat.

b. Precizează elementele situației de comunicare din textul dat (emițător, receptor, mesaj)

c. Prezintă două argumente pentru a susține încadrarea textului într-un anumit stil funcțional.

Soluții de rezolvare

a. Idei importante

- Persoanele care asigură buna desfășurare a examenului de bacalaureat trebuie să manifeste o grijă deosebită pentru păstrarea documentelor întocmite.
- Documentele întocmite de centrul de examen se păstrează în arhiva unității școlare unde s-a desfășurat examenul.
- Termenul de păstrare a documentelor este un an, pentru lucrările scrise și borderourile de notare, și permanent, pentru cataloage.

Scanned with OKEN Scanner

b. În textul dat se identifică următoarele elemente ale situației de comunicare:
- emițătorul: Comisia specializată din cadrul Ministerului;
- receptorul: Persoanele vizate (președinții centrelor de examen, directorii unităților de învățământ în care se organizează centre zonale de evaluare);
- mesajul: Mai multe obligații și responsabilități.

c. Textul se încadrează în stilul administrativ / juridic. Prezentăm câteva argumente:
- Se utilizează verbul la diateza pasivă sau reflexiv-pasivă (***se păstrează, a fost organizat, se deschid, vor fi ștampilate, se vor păstra, se predau, s-a organizat***); autorul acțiunii nu se precizează decât uneori (***autentificate de președintele centrelor zonale***), în rest orice obligație revine, conform legii, unei persoane juridice sau fizice care a fost desemnată prin decizie ministerială.
- Textul prezintă procedura de păstrare a unor obiecte / documente și utilizează mai mult substantive și adjective (elemente nominale).
- Exprimarea este sobră, cu anumite precizări (de loc, de timp, de mod), fără a oferi explicații sau a presupune excepții.
- Substantivele denumesc obiecte concrete (***documente, centru de examen, arhive, unități școlare, cataloage, subiectele, comisiile, plicuri, semnătura, președinte, vicepreședinte, borderouri, anul școlar*** etc.)
- Referirea se face în general la toate centrele, comisiile și unitățile școlare în care se organizează examenul de bacalaureat.
- În cazul funcțiilor de președinte / vicepreședinte / director se neutralizează opoziția masculin – feminin.
- Enunțurile au formă de propoziție dezvoltată sau frază cu structura propoziție principală regentă + propoziție atributivă (paragraful 1) + propoziție principală / propoziție principală regentă + propoziție subordonată (paragrafele 1,2,3).
- Cuvintele se utilizează cu sensul lor propriu, unele aparținând domeniului vizat (***subiect, semnătura, a ștampila, a păstra, a autentifica, zonal***). În cea mai mare parte sunt neologisme.

Scanned with OKEN Scanner

- Se constată concentrarea vocabularului, repetarea unor termeni pentru precizare: ***centru de examen, unitate şcolară, comisie, preşedinte, anul şcolar***.
- Textul se prezintă segmentat în articole şi paragrafe numerotate.

Exemplul 6: „Art. 1. Accesul liber şi neîngrădit al persoanei la orice informaţie de interes public, definit astfel prin prezenta lege, constituie unul dintre principiile fundamentale ale relaţiilor dintre persoane şi autorităţile publice, în conformitate cu Constituţia României şi cu documentele internaţionale ratificate de Parlamentul României.

Art.2 (b) Prin informaţie de interes public se înţelege orice informaţie care priveşte activităţile sau rezultă din activităţile unei autorităţi publice sau instituţii publice, indiferent de suportul ori de forma sau de modul de exprimare a informaţiei.

Art. 7 (1) Autorităţile şi instituţiile publice au obligaţia să răspundă în scris la solicitarea informaţiilor de interes public în termen de 10 zile sau după caz, în cel mult 30 de zile de la înregistrarea solicitării, în funcţie de dificultatea, complexitatea, volumul lucrărilor documentare şi de urgenţa solicitării" (**Legea 544, privind accesul la informaţiile de interes public**).

a. Prezintă particularităţi ale stilului funcţional, identificabile în fragmentul dat.

b. Enumeră două dintre drepturile pe care le conferă cetăţeanului textele de lege reproduse.

c. identifică articolele de lege care se referă la obligaţii ale autorităţilor publice.

Sugestii de rezolvare

a. Textul se încadrează în stilul administrativ / juridic. Prezintăm câteva argumente.
- Textul este redactat de către comisia din cadrul Parlamentului, desemnată în acest scop. Exprimarea este impersonală (se înţelege), formulând principii generale (paragraful 1), precizări (paragraful 2), obligaţii (art.7, 1).

Scanned with OKEN Scanner

- Se utilizează substantive concrete / abstracte pentru a se prezenta aspecte generale, principii juridice şi instituţii. Elementul nominal (substantive, adjective) este predominant. Unele substantive provin din infinitivul lung al verbelor: ***solicitare, documentare***.
- Exprimarea este sobră, cu precizări de loc, timp, mod, apartenenţă, fără a oferi explicaţii sau a presupune excepţii.
- Se utilizează termeni specifici domeniului administrativ / juridic (***lege, persoane, autorităţi, constituţie, a ratifica, instituţie***) sau cu sensuri restrânse specifice domeniului (***accesul, informaţie, a defini, relaţie, documente, parlament, interes public, suport, obligaţie, a răspunde, înregistrare, solicitare, documentare, urgenţă*** ş.a.). Se utilizează în număr mare neologismele.
- Verbele sunt la prezent, având valoare de generalizare şi extindere în timp (***constituie, se înţelege, au obligaţia***).
- Enunţurile au formă de propoziţie dezvoltată (art. 1) sau de frază cu structura propoziţie principală regentă + propoziţie subordonată atributivă (Art. 2b, Art. 7, 1).
- Se constată concentrarea vocabularului, repetarea termenilor pentru precizare (***informaţie, autorităţi, activităţi, instituţie, solicitare***).
- Textul este segmentat în articole şi paragrafe numerotate.

b. Drepturile pe care le conferă cetăţeanului textele de lege reproduse:
- Accesul liber şi neîngrădit al persoanei la orice informaţie de interes public.
- Răspunsul din partea autorităţilor/instituţiilor publice la solicitarea informaţiilor de interes public.

c. Este vorba despre articolul 7(1), referitor la obligativitatea şi termenul de răspuns la solicitarea unor informaţii de interes public.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplul 7: "Numărul pe lunile ianuarie-februarie al revistei sibiene de literatră şi artă ***Euforion*** publică un reportaj pe o temă destul de provocatoare – şi chiar controversată: **Poezia, azi**. Titlul ***dosarului*** se regpseşte şi în titlurile eseurilor semnate de Ion Pop şi Iulian Boldea, cu precizarea că în cazul ultimului, se adaugă şi un semn de exclamare. Printre cei care mai semnează articole la temă se numără Gheorghe Grigurcu (**Postideologie şi... agricultură**), Ioan Bogdan Lefter (**Poezia merge mai departe...**), Ştefan Borbely (**Zeu printre blocuri** – o cronică despre volumul de versuri cu care a debutat, în 1966, romancierul Petru Popescu), Nicolae Oprea (**Poezia în vremuri de criză**), Dan Bogdan Nanu (**Polarităţi ale poeziei de azi**). Tot despre poezie, dar despre propria poezie, scriu Ruxandra Cesereanu şi Adrian Alui Gheorghe. Serios pe ansamblu, grupajul nu e lipsit de denivelări. Cât despre poezie... reţinem, deocamdată, următorul fragment din *intervenţia* – plasată pe post de editorial – a lui Ion Pop: ***Poezia nu are, aşadar, cum să moară şi face eforturi disperate de revitalizare. Poeţii nu vor înceta să se exprime, iar un număr de cititori vor fi întotdeauna fericiţi să le primească, precum nişte privilegiaţi, mesajele fragile***". **(Observator cultural)**

a. Precizează tema şi scopul comunicării în textul dat.

b. Prezintă, folosind ca suport textul reprodus, caracteristicile stilului funcţional în care a fost redactată prezentarea de mai sus.

c. Selectează titlul unui articol pe care ai dori să-l citeşti, motivându-ţi alegerea.

Sugestii de rezolvare:

a. Tema textului prezentat este poezia contemporană, aşa cum apare aceasta oglindită în numărul cel mai recent al unei reviste literare. Scopul comunicării este informarea publicului larg şi orientarea acestuia către o anumită opinie în legătură cu subiectul abordat (Poezia are ciudăţeniile ei; poezia nu mai este citită şi înţeleasă; vor exista mereu creatori şi cititori de poezie).

Scanned with OKEN Scanner

b. Textul se încadrează în stilul publicistic. Prezentăm caracteristicile acestui stil funcţional, folosind ca suport textul reprodus:

- Textul este redactat de către un redactor specializat al unei publicaţii de largă răspândire. Acesta a făcut lectura unui număr al revistei ***Euphorion*** şi rezumă conţinutul acestuia în cadrul unei rubrici speciale, rezervate domeniului cultural
- Se furnizează informaţii precise, se citează titluri şi autori ceea ce presupune scrierea cu majuscule şi utilizarea substantivelor proprii compuse.
- Realitatea este privită sub aspect particular (prin date concrete), dar şi general, utilizându-se substantive provenite din forma de infinitiv lung a unor verbe care exprimă fenomene culturale: *denivelare, revitalizare*.
- Titlurile reprezintă, de cele mai multe ori, enunţuri eliptice, care atrag cititorul solicitându-i gândirea (*Poezia, azi, Postideologie şi... agricultură, Zeu printre blocuri*, Poezia *în vremuri de criză*). Substantivele utilizate în cadrul acestor enunţuri eliptice (poezia, postideologia, agricultură) prezintă forme acazuale, adică forme care nu se pot atribui unui caz gramatical datorită sensului dublu (ambiguităţii). În exemplele selectate, ar putea fi vorba de nominativ sau acuzativ, iar legătura sintactică între substantiv şi alte cuvinte (verbe) nu se poate stabili decât în prezenţa acestora.
- Exprimarea este de obicei impersonală, prin utilizarea unor verbe reflexive-impersonale (se regăseşte, se adaugă) sau a unor forme specifice (pluralul autorului/modestiei: „reţinem").
- Complementele circumstanţiale sugerează o opinie a autorului, care va fi preluată de cititor: *poezia azi, reţinem deocamdată*...
- De asemenea, adjectivele atribute ş.a. exprimă aprecieri/ opinii ale autorului: *provocatoare, serios, disperate, fericiţi, fragile*.
- Se utilizează termeni preluaţi din domeniul vizat (literatură-cultură: *postideologie, poeţii, temă, eseu,, debuta, poezia, zeu, cititori, mesaje*), din alte domenii cu sens figurat (ştiinţific-tehnic: *polarităţi, denivelări, intervenţia*), precum şi termeni specifici domeniului publicistic (*număr, revistă, grupaj, dosar, cronică, editorial*).

Scanned with OKEN Scanner

- Asocierea, în titlu, a unor termeni îndepărtaţi ca domeniu de referinţă, atrage cititorul (Postideologie şi... agricultură); acelaşi efect îl are utilizarea unor termeni derivaţi cu prefixoide (*postideologie*), mai rar întâlniţi.
- Verbele la modul indicativ prezent dau impresia unei comunicări actuale, a unor informaţii care se referă la realitatea imediată.

c. Se pot selecta, cu motivaţia respectivă:

- *Poezia merge mai departe* – articolul prezintă interes prin sugestiile din titlu: viaţă, mişcare reală, progres în domeniul poeziei actuale.
- *Poezia în vremuri de criză* – articolul prezintă interes prin sugestiile din titlu: societatea actuală este în vremuri de criză / cultura este în vremuri de criză / poezia este în vremuri de criză; lectura articolului ar urma să clarifice aceste semnificaţii.

Exemplul 8: „A apărut recent primul număr al revistei ***Revista română de ştiinţe ale comunicării***, editată în colaborare de Universitatea Bucureşti şi Tritonic Media. Director: Mihai Coman. Redactor-şef: Marin Petcu. Din consiliul de redacţie fac parte – între alţii – nume cunoscute precum Călin Anastasiu, Peter Gross, Monica Spiridon, alături de alţi experţi în jurnalism din ţară şi străinătate. O revistă-caiet elegantă, de peste 100 de pagini, în care pot fi citite studii, articole, eseuri substanţiale de teorie a comunicării, având ca autori universitari specialişti în domeniu. Câteva exemple: **Mass-media est-europeană: tradiţie, transformare, consolidare şi integrare** de Peter Gross; **Agenţiile de publicitate din România, schiţă istorică** de Marin Petcu, Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării, **Teorii ale mass-media după prăbuşirea comunismului european. De ce vechile modele din Est şi Vest nu vor mai funcţiona** de Colin Sparks, Westminster University, Marea Britanie; **Forme de manifestare a propagandei în discursul totalitar. O analiză a discursului presei româneşti din perioada 1985-1989** de Luminiţa Roşca, Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării". **(Observator cultural)**

Scanned with OKEN Scanner

a. Precizează tema şi scopul comunicării în textul de mai sus.

b. Prezintă caracteristicile stilului funcţional în care a fost redactat textul de mai sus.

c. prezintă două motive care ai dori să citeşti / nu ai dori să citeşti revista prezentată.

Sugestii de rezolvare:

a. Tema textului prezentat este comunicarea mass-media (presa), aşa cum apare aceasta oglindită în primul număr al unei reviste de specialitate. Scopul comunicării este informarea publicului larg şi orientarea acestuia către o anumită opinie în legătură cu subiectul abordat (Se constată condiţii specifice de dezvoltare a presei din estul Europei, care este adevărul despre presa comunistă).

b. Textul se încadrează în stilul publicistic. Prezentăm caracteristicile acestui stil funcţional, folosind ca suport textul reprodus:

- Textul este redactat de către un redactor specializat al unei publicaţii de largă răspândire. Acesta a făcut lectura unui număr al noii ***Reviste române de ştiinţe ale comunicării*** şi rezumă conţinutul acestuia în cadrul unei rubrici speciale, rezervate domeniului cultural.
- Se furnizează informaţii precise, se citează titluri şi autori, ceea ce presupune scrierea cu majuscule şi utilizarea substantivelor proprii compuse.
- Realitatea este privită sub aspect particular (prin date concrete, dar şi general, utilizându-se substantive provenite din forma de infinitiv lung a unor verbe care exprimă fenomene culturale: *transformare, consolidare, integrare*).
- Informaţiile concrete sunt redactate sub forma unor enunţuri eliptice (*Director: Mihai Coman. Redactor-şef: Marin Petcu; câteva exemple*).
- Titlurile sunt sugestive pentru conţinutul articolelor. Unele dintre subtitluri ridică adevărate probleme exprimate în enunţuri dezvoltate (*De ce vechile modele din Est şi vest nu vor mai*

Scanned with OKEN Scanner

funcționa). Substantivele utilizate în titluri prezintă forme acazuale (forme care nu se pot atribui unui caz anume datorită absenței verbului (***Mass-media est-europeană: tradiție, transformare, consolidare și integrare***...). Ar putea fi vorba de nominativ sau acuzativ.

- Exprimarea este uneori impersonală: *„în care pot fi citite studii...”*
- Atributele adjectivale exprimă aprecieri, opinii ale autorului: *revistă-caiet* ***elegantă***, *eseuri* ***substanțiale***, *discursul* ***totalitar***.
- Se utilizează termeni din domeniul științelor social-politice (*comunicare, integrare, comunism, propagandă, teorie, discurs*) și domeniul publicistic (*număr, revistă, redactor-șef, revistă-caiet, articole, mass-media, jurnalism, presă*).
- Se remarcă utilizarea cuvintelor compuse (*redactor-șef, revistă-caiet, est-europeană, mass-media*) și a unui număr mare de neologisme (*recent, comunicare, colaborare, universalitate, expert, eleganță, eseuri, substanțiale, teorie, consolidare, integrare, agenții, publicitate, jurnalism* etc.).
- Verbele la modul indicativ prezent dau impresia unei comunicări actuale, a unor informații care se referă la realitatea imediată.

c. Motive pentru care ai dori să citești revista prezentată:

- Este o revistă nouă.
- Abordează un domeniu interesant și modern.
- Conține articole de actualitate.

Motive pentru care nu ai dori să citești revista:

- Nu te interesează domeniul.
- Nu conține articole de actualitate.
- Preferi să citești alte publicații (literatură, fizică etc.)

Scanned with OKEN Scanner

Exemplul 9: „La ***Editura comunicare. ro*** a apărut de curând cu sprijinul financiar al Băncii Mondiale şi al Guvernului României, un volum de referinţă al sociologului american George Ritzer: **McDonaldizarea societăţii**. Apreciată, la zece ani de la prima apariţie, drept ***o referinţă obligatorie pentru studenţii facultăţilor de sociologie de peste Ocean***, lucrarea este considerată de către Johathan H. Turner (profesor la University of California) ca ***opera unui analist şi a unui profet***, *pornind de la ideea că o dată cu începutul secolului XXI, iraţionalitatea responsabilităţii a devenit atât de evidentă, încât a avut drept efect coagularea unor adevărate mişcări ce se opun eficienţei controlului şi calculabilităţii ce definesc modelul Mc Donald's*. Avem a face cu o descriere atentă a unui fenomen controversat. O perspectivă critică excesiv îngrijorată oferă şi George Ritzer, expunând un stil ***american*** clar, precis şi plăcut, bazat pe o bibliografie foarte serioasă, pericolele mcdonaldizării ca ***simbol planetar***. Rezultatul este o ***critică din interior***, o secţiune prin istoria şi actualitatea unui model apreciat totuşi ca ***inevitabil*** şi, nu în ultimul rând o lectură deopotrivă instructivă şi pasionantă, având ca obiect un fenomen major al lumii globalizate în care trăim". **(Observator cultural)**

a. Exprimă-ţi opinia despre scopul comunicării în acest text.

b. Prezintă caracteristicile stilului funcţional în care a fost redactat textul dat.

c. Prezintă două motive pentru care ai dori să citeşti / nu ai dori să citeşti cartea lui George Ritzer.

Sugestii de rezolvare

a. Textul reprodus face parte dintr-o prezentare de carte, un articol redus ca întindere care atrage atenţia posibililor cititori asupra tematicii, noutăţii ideilor şi importanţa acestui volum. Autorul articolului este obiectiv, făcând aprecieri asupra cărţii şi autorului acesteia, fără a prelua anumite opinii exprimate („*o perspectivă critică excesiv îngrijorată*").

Scanned with OKEN Scanner

b. Textul se încadrează în stilul publicistic. Prezentăm caracteristicile acestui stil funcțional, folosind ca suport textul reprodus:

- Textul este redactat de către un redactor specializat al unei publicații de largă răspândire. Acesta a făcut lectura întregului volum şi a rezumat conținutul acestuia în cadrul unei rubrici speciale, rezervate domeniului cultural.
- Se furnizează informații precise despre autor, se selectează idei şi se argumentează cu citate. Conținutul ştiințific al cărții este apreciat în calitate de specialist (*un stil **american** clar, precis şi plăcut, bazat pe o bibliografie foarte serioasă*").
- În legătură cu volumul prezentat, redactorul sugerează o anumită atitudine („*pericolele mcdonaldizării ca **simbol planetar***").
- Se utilizează terminologia traducătorului sociologului american, terminologie specifică ştiințelor social-politice (*iraționalitate, responsabilitate, control, fenomen, controversat, globalizare* etc.). Traducerea utilizează cuvinte derivate mai puțin întâlnite: *calculabilitate, mcdonaldizare*.
- Anumite informații despre autor se dau în limba engleză (*University of California*).
- Termeni din alte domenii sunt utilizați cu sens figurat: *profet, fenomen, secțiune, coagulare*.
- Verbele la modul indicativ prezent dau impresia unei comunicări actuale, a unor informații care se referă la realitatea imediată.

c. Motive pentru care ai dori să citeşti volumul prezentat:

- Te interesează domeniul ştiințelor social-politice.
- Te interesează fenomenul globalizării, în care se încadrează şi rețeaua de magazine Mc Donald's.
- De obicei citeşti traduceri ale unor publicații americane.

Motive pentru care nu ai dori să citeşti volumul prezentat:

- Nu te interesează domeniul social-politic.
- Ți se pare neserios să se scrie o carte despre magazinele Mc Donald's.
- Nu citeşti traduceri, doar cărți scrise de autori români.

[C.C.]

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul III

Calitățile generale și particulare ale stilului

Textul literar sau nonliterar poate fi investigat din trei perspective (doar două, pentru textul nonliterar). O primă perspectivă este aceea a sistemului limbii, a variantelor istorice şi spațiale ale limbii. Din această perspectivă, stilul caracteristic textului trebuie să întrunească, într-o măsură mai mare sau mai mică, anumite calități generale (impuse de limba însăşi tuturor vorbitorilor). Absența totală / parțială a uneia dintre calități reprezintă o abatere (există o gamă variată de abateri). abaterile se pot produce în limba scrisă, dar mai ales în cea vorbită – unde de multe ori reprezintă marca oralității. Abaterile pot fi involuntare, rezultând din maniera defectuoasă de utilizare a limbii de către subiectul vorbitor, sau pot fi voluntare, expresive în plan retoric sau în plan artistic.

Calitățile generale, impuse de către limba însăşi la un moment vorbitorilor, sunt următoarele: *claritatea, proprietatea, corectitudinea, precizia, puritatea*.

1. **Claritatea** stilului presupune formularea limpede, logică a ideilor, astfel încât receptorul să înțeleagă comunicarea în totalitate. Claritatea se poate obține atât prin accesibilizarea conținutului (organizarea ideilor, eventual simplificarea prezentării acestora), cât şi prin corectitudinea formei prin care se exprimă. Dacă termenii folosiți sunt monosemantici (au un singur înțeles), nu se contrazic, iar structura propoziției / frazei este uşor de identificat şi analizat, exprimarea este **clară**.

Abaterile de la claritatea stilului sunt ***obscuritatea, nonsensul, echivocul, pleonasmul, tautologia, paradoxul, ermetismul, galimatias***-ul.

a. **Obscuritatea** se datorează folosirii unor sensuri necunoscute ale cuvintelor (arhaice, neologice) sau a unor construcții sintactice necunoscute (mai puțin supravegheate). Este vorba despre încălcarea unor reguli de funcționare a limbii naționale ca sistem.

Scanned with OKEN Scanner

b. **Nonsensul** se datorează formulării unor idei contradictorii şi are la bază o eroare de gândire. O concretizare a acestui tip de abatere identificăm în discursul electoral al lui Farfuridi (**O scrisoare pierdută**, de I. L. Caragiale): „...ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica, ori să nu se revizuiască, primesc, dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, şi anume în punctele esenţiale..."

c. **Echivocul** se datorează unei exprimări confuze, căreia i se pot atribui mai multe înţelesuri (neavute în vedere de către vorbitor). O concretizare a acestui tip de abatere identificăm în discursul lui Caragiale (**O scrisoare pierdută**): „vreau ceea ce merit în oraşul ăsta de gogomani, unde sunt cel dintâi..."

d. **Paradoxul** se datorează formulării unei opinii contrare celei general acceptate, fără a se preciza perspectiva luată în consideraţie (perspectivă care, pentru cele mai multe cazuri, este neclară). În exprimarea lui Caţavencu (**O scrisoare pierdută**) întâlnim afirmaţia: „Noi aclamăm munca, travaliul, care nu se face deloc în ţara noastră". Vorbitorul afirmă preţuirea sa („aclamăm") pentru nişte valori inexistente (în cercul social vizat sau în perimetrul precizat – „ţara noastră").

e. **Ermetismul** se datorează intenţiei vorbitorului de a se exprima subtil, nuanţat, cu semnificaţii profunde şi ascunse (imposibil de decodificat). Concretizarea acestui tip de abatere se poate constata în unele poezii moderne (Ion Barbu, de exemplu).

f. **Pleonasmul** se datorează exprimării aceleiaşi idei prin două cuvinte alăturate (sau derivarea defectuoasă): ortografie corectă, urcă sus, compătimeşte împreună, autointrospecţie. Pleonasmul are la bază insuficienta cunoaştere a limbajului şi a morfemelor (părţilor de cuvânt) purtătoare de sens.

g. **Tautologia** presupune reluarea ideii prin repetarea expresiei sau prin încercarea de a introduce anumite nuanţe. Tautologia reprezintă o abatere de la claritate numai în anumite contexte, unde intenţia de nuanţare a vorbirii nu se concretizează: „O soţietate fără prinţipuri va să zică că nu le are", spune Trahanache (O scrisoare pierdută); „S-a anunţat cu surle şi trâmbiţe", expresie ce conţine un verb – acţiune realizată prin utilizarea a două instrumente de suflat în fapt greu de diferenţiat.

Scanned with OKEN Scanner

O concretizare specifică a tautologiei este truismul, adică exprimarea unor adevăruri prea bine cunoscute: „Iarna nu-i ca vara".

h. **Galimatias-ul** reprezintă o formulare confuză la gradul cel mai înalt, atât datorită incoerenţei gândirii, cât şi inadecvării formelor exprimării. O concretizare a acestui tip de abatere constatăm în discursul lui Caţavencu (**O scrisoare pierdută**): „Un om politic trebuie, mai ales în împrejurări politice ca acelea prin care trece patria noastră, împrejurări de natură a hotărî o mişcare generală, mişcare ce, dacă vom lua în consideraţie trecutul oricărui stat constituţional, mai ales un stat tânăr ca al nostru..." Vorbitorul pierde controlul discursului său, vehiculează mai multe idei (un om politic, împrejurările politice, trecutul, statul constituţional, statul nostru tânăr) şi iniţiază mai multe tipuri de structurare a frazei –niciunul definitivat.

2. **Proprietatea** presupune o foarte bună cunoaştere a sensurilor cuvântului (sensul de bază, fundamental, sensul secundar, sensul figurat), utilizarea acestora în concordanţă cu conţinutul de idei exprimat, precum şi componenta selectare a registrului stilistic adecvat (vezi capitolul **Registre stilistice ale limbii**). Abaterea involuntară de la proprietatea stilului duce la utilizarea improprie a unor cuvinte (cu sensul inadecvat la context) sau la amestecul unor elemente lingvistice aparţinând unor stiluri / registre stilistice diferite. Se pot cita şi confuzia între paronime (***companie petroliferă***, în loc de ***petrolieră***), etimologia populară (confuzia în legătură cu originea unui cuvânt şi modificarea acestuia în relaţie cu o altă rădăcină lexicală: scrofuloşi la datorie / scrupuloşi la datorie; scrofuloşi – scrofuloză; renumeraţie / remuneraţie; renumeraţie – numărare).

3. **Corectitudinea** presupune respectarea normelor de exprimare în comunicare. Abaterile de la corectitudine se datorează lipsei de exerciţiu în aplicarea normelor, necunoaşterea unor aspecte speciale, neatenţiei: Ca şi în cazul clarităţii, corectitudinea şi proprietatea stilului sunt încălcate în cazul registrului popular, colocvial etc.

Scanned with OKEN Scanner

Anacolutul este abaterea de la cursivitatea exprimării, discontinuitatea sintactică, interferența unor construcții sintactice diferite în același enunț.

Solecismul este abaterea de la regula acordului între subiect și predicat („ei vine"), utilizarea greșită a unor instrumente gramaticale („Mă gândesc / ca să mergem" / - locuțiunea conjuncțională este specifică subordonatei finale. „Îmi amintesc povestea / care mi-ai spus-o / - este omisă prepoziția specifică acuzativului).

4. **Precizia** presupune utilizarea riguroasă a mijloacelor lingvistice pentru exprimarea clară, logică și concisă a conținutului de idei. Precizia este principala calitate a exprimării în stilul științific. Precizia este corelată cu claritatea reflecțiilor, concentrarea în jurul unei idei centrale, economia de cuvinte și mijloace lingvistice. Abaterile de la această calitate a stilului au ca efect încărcătura nejustificată a exprimării prin prolixitate, digresiune, retorism formal, prețiozitate.

Prolixitatea este caracteristică unei comunicări lipsite de concizie, care oferă detalii nesemnificative și repetă ideile deja exprimate. Un exemplu de prolixitate îl reprezintă exprimarea personajului Rică Venturiano, din **O noapte furtunoasă**, de I. L. Caragiale: „Angel radios! precum am avut onoarea a vă comunica în precedenta mea epistolă, de când te-am văzut întâiași dată, pentru prima oară, mi-am pierdut uzul rațiunii; da! sunt nebun..."

Digresiunea reprezintă o abatere, pe parcursul expunerii, de la ideea centrală prin introducerea și dezvoltarea extensivă a altor idei (paralele) suprapuse celei centrale. Efectul digresiunii este de a abate atenția receptorului și de a crea efecte comice:

„Mă recomand Tarsița Popeasca, văduva lui preotul Sava de la Caimata, <u>care a dărâmat-o Pache, când a făcut bulivardu ăl nou, și fie-meu, Lache Popescu</u>" (enunțul subliniat se referă la biserica menționată și nu așa cum s-ar fi așteptat auditoriul, la persoana vorbitorului).

Retorismul formal este caracteristica unei comunicări care, în scopul obținerii unor efecte de persuasiune, face apel la formule frecvent folosite (clișee de exprimare), simetrii de

Scanned with OKEN Scanner

construcție repetate ş. a. Aspectul „formal" se datorează faptului că vorbitorul nu se află într-o situație de comunicare adecvată unui discurs dar totuşi recurge la formulele retorice:

„- Frate Popescule, ciudate sunt şi programele şi regulamentele şcolilor noastre: prea se dă o egală importanță tuturor obiectelor de studiu şi asta e dăunător mersului, adică, vreau să zic, progresului, căci, în definitiv, ce vrea să facă şcoala din tinerele generaţiuni, care vin şi caută, mă-nțelegi, o cultură sistematică, pentru a deveni cetăţeni utili, fiecare în ramura sa de activitate" (s.n. – clişee de exprimare care şi-au pierdut sensul datorită utilizării frecvente).

Preţiozitatea este caracteristica unei comunicări în care vorbitorul utilizează în abuz cuvinte mai puţin întâlnite, pentru a face o impresie deosebită. Un exemplu de preţiozitate în exprimare constatăm la personajul Rică Venturiano (citatul de mai sus): „Angel radios!"

5. **Puritatea** presupune corectitudinea idiomatică, evitarea amestecului între mai multe maniere, stiluri de exprimare şi registre stilistice. Abaterea de la puritate este reprezentată de utilizarea nejustificată a regionalismelor, arhaismelor, abuzului de neologisme, barbarismelor, expresiilor argotice, de argou etc. în contextul unei exprimări pentru care acestea nu sunt adecvate. Prezentăm un exemplu de asemenea amestec idiomatic nerecomandat:

*„...este de a persuada pe cetăţeni, că nimeni nu trebuie a manca de la datoriile ce ne impun solemnaminte, pactul nostru fundamentale..." (I. L. Caragiale) – Neologismele preluate fără nici o adaptare în limba română abundă (a persuada, a manca, solemnaminte, fundamentale). A manca are o sonoritate neplăcută şi se poate confunda cu verbul românesc „a mânca" – aici se foloseşte barbarismul.

*„Cu toate zbieretele reacţiunii ce se zvârcoleşte sub dispreţul strivitor..." (I. L. Caragiale) - Neologismul reacţiune are un caracter abstract şi este specific domeniului politic; în context, sunt utilizate mulţi termeni concreţi, nespecifici domeniului politic.

Scanned with OKEN Scanner

O a doua perspectivă din care poate fi investigat textul literar/ nonliterar este aceea a proiectării individualității subiectului vorbitor în actualizarea sistemului limbii.

Calitățile particulare ale stilului reprezintă efectul modului diferit în care un vorbitor, potrivit firii sale, profesiunii, gradului de cultură, mediului social în care trăieşte utilizează resursele limbii naţionale.

Între calităţile pe care exprimarea unui vorbitor o poate avea, ca trăsătură particulară, se înscrie naturaleţea, simplitatea, armonia, demnitatea, retorismul, finețea, ironia, concizia, oralitatea, variaţia stilistică, cursivitatea.

1. **Naturaleţea** presupune exprimarea firească, fără preocuparea vizibilă de a şoca receptorul. Abaterea de la naturaleţea stilului are ca efect o exprimare căutată, forţată (stil bombastic).

Afectarea exprimării se constată în utilizarea unor cuvinte neaşteptate şi a unor construcţii nefireşti.

Emfaza se manifestă prin utilizarea unor cuvinte complicate, a unor termeni compuşi şi derivaţi forţat (exemplu: „Mi s-a făcut imputarea că sunt foarte, că sunt prea, că sunt ultraprogresist... că sunt liber-schimbist..." – schimbist, derivat de la schimb, liber-schimbist, cuvânt compus, fără a respecta regulile care se aplică în limba română pentru îmbogăţirea vocabularului).

2. **Simplitatea** presupune utilizarea cuvintelor şi structurilor obişnuite, sobre, corecte, comune multor vorbitori ai limbii naţionale. Uneori, simplitatea are ca efect monotonia sau lipsa de personalitate (simplismul).

3. **Armonia (eufonia)** presupune punerea de acord a părţilor unui întreg, utilizarea unor cuvinte ce conferă muzicalizate, sonoritate plăcută, alcătuirea unor structuri / enunţuri care au accent şi ritm muzical. Abaterea de la armonie este echivalentul unei dizarmonii (sonoritate neplăcută – cacofonia).

Scanned with OKEN Scanner

4. **Demnitatea** presupune folosirea cuvintelor şi expresiilor admise de simţul cultivat al limbii. Abaterea de la demnitatea stilului este reprezentată prin utilizarea invectivelor, a expresiilor triviale, grosolane (suburbane).

5. **Retorismul** presupune utilizarea justificată a unor procedee specifice artei retorice (construcţia clasică a discursului, unele repetiţii şi paralelisme de construcţie, patetismul măsurat, tonul entuziast) pentru a nuanţa anumite idei valoroase. O abatere o constituie retorismul formal (tratat mai sus).

6. **Finețea** presupune exprimarea subtilă a ideilor, cu aluzii, făcând apel la atenţia şi abilitatea receptorului (între exemple se regăsesc şi jocurile de cuvinte).

7. **Concizia** presupune exprimarea lapidară ca un efect al logicii în gândire şi a priceperii deosebite în utilizarea limbii naţionale. O abatere de la concizie este **poliloghia** (exprimare foarte dezvoltată, cu mai multe cuvinte decât este necesar).

8. **Oralitatea** presupune folosirea consecventă a particularităţilor de expresie proprii limbii vorbite (termeni populari/regionalisme, expresii hazlii, interjecţii, onomatopee, coordonarea prin virgulă ş. a.)

9. **Ironia** presupune sesizarea, evidenţierea şi dezaprobarea aspectelor negative ale firii umane şi ale societăţii prin anumite efecte comice ale exprimării:

a. efectul de zeflemea (luarea în râs mai uşoară)
b. persiflarea (aluzia subtilă)
c. batjocura (accentuarea ridicolului)
d. maliţia (răutatea, înţepătura)
e. satira (ridiculizarea violentă, subliniat caricaturală)
f. autoironia (luarea în râs a propriei persoane)
g. sarcasmul (ironia aspră, caustică).

Scanned with OKEN Scanner

Subiecte de tip I de la proba orală a examenului de bacalaureat 2003

Exemplul 1: „După opinia mea, în societatea contemporană, rolul literaturii este la fel de important ca şi rolul ştiinţei. Literatura (şi aici am în vedere numai literatura majoră, valoroasă) reprezintă specificitatea umană în cel mai înalt grad, impulsionează sensibilitatea şi educă prin forţa exemplului particular latura generală de noblețe şi de sublim a sentimentelor ca act de conştiinţă...

Atâta timp cât oamenii vor comunica prin vorbire, va exista şi literatură.

Cu cât mijloacele tehnice de comunicare se vor perfecţiona (tiparul, radioul, cinematografia, televiziunea), şansele de circulaţie ale literaturii sunt sporite. Literatura, în esenţa ei, nu ţine neapărat de cuvântul scris". (Nichita Stănescu – **Rolul literaturii**, în volumul **Amintiri din prezent**)

a. Precizează tematica fragmentului dat.

b. Prezintă particularităţi ale stilului din textul dat.

c. Exprimă-ţi opinia despre valabilitatea afirmaţiei: „Atâta timp cât oamenii vor comunica prin vorbire, va exista şi literatură".

Sugestii de rezolvare

a. Tematica textului se situează în domeniul culturii contemporane, axându-se pe viitorul şi importanţa literaturii.

b. În textul dat se pot identifica următoarele particularităţi ale stilului:

În relaţie cu **calităţile generale**

- Claritatea: Textul exprimă o opinie bine delimitată şi logic formulată. Autorul face afirmaţii (După părerea mea, în societatea contemporană rolul literaturii..."; „Atâta timp cât oamenii vor comunica prin vorbire...") urmate de argumentare. În cazul unor termeni plurisemantici (literatură, mijloace tehnice de comunicare) se adaugă precizări între paranteze. În scopul unei comunicări

Scanned with OKEN Scanner

clare s-a utilizat şi inversiunea topică („După părerea mea...”; „Atâta timp cât...”; „Cu cât mijloacele tehnice...”).
- Proprietatea: Autorul textului utilizează registrul cult în varianta sa contemporană, preluând termeni neologici specifici unor noţiuni de sociologie / psihologie (*specificitate, impulsionează, conştiinţă, comunicare* ş.a.).
- Corectitudinea: Se constată respectarea tuturor regulilor prevăzute de limba literară în ceea ce priveşte acordul gramatical, structura şi topica propoziţiei / frazei, elemente de relaţie.
- Precizia: Autorul impune exprimării sale o rigoare aproape ştiinţifică, evitând prolixitatea, digresiunea, preţiozitatea.
- Puritatea: Exprimarea se situează în limitele limbii literare, cu aspect ştiinţific.

În relaţie cu **calităţile particulare**

- Retorismul: Autorul utilizează repetiţii şi paralelisme de construcţie („rolul literaturii..., rolul ştiinţei”)
- Armonia: Autorul utilizează termeni cu o sonoritate asemănătoare (societate, specificitate, sensibilitate); efectul sonor al unor termeni (-ea, -or, -are); aliteraţia (vocala –a, diftongul ea, consoanele s,t)
- Demnitatea: Autorul foloseşte cuvinte şi expresii admise de simţul cultivat al limbii.
- Fineţea: Autorul utilizează cuvintele cu semnificaţii speciale, făcând apel la abilitatea receptorului, care trebuie să înţeleagă subtilităţile comunicării sale („Literatura, în esenţa ei, nu ţine neapărat de cuvântul scris”)

c. Opinii în legătură cu afirmaţia citată:

- Afirmaţia este adevărată, întrucât literatura este o artă a cuvântului şi aceasta se manifestă în cazul anumitor vorbitori care utilizează limba cu mult talent.
- Afirmaţia nu este adevărată, întrucât comunicarea umană, tinde să se simplifice, vorbitorii renunţă la acele aspecte care constituie artă literară.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplul 2: „Montajul video al finelui de secol XX, cu scene scurte, cu tăieturi rapide, cu ritm alert, ne-a creat o altă percepție despre viață. Clipul video înlocuiește documentarul. Devenirea devine plictisitoare – și aproape inutilă. De ce să mergi de la X la Y, când poți sări? De ce să înveți, de ce să construiești, când poți schimba – ***cu săritura peste ax*** – paradigma într-un timp oricât de scurt ? Mai mult decât figuri și vedete (care sunt perisabile, un fel de produse de unică sau limitată folosință), cultura mediatică a ultimilor ani a creat un alt fel de așteptări sociale: lovitura norocoasă, gratificația instant, b existențial (o dată în viață și te-ai scos)". (Ioana Avădanei – **Dilema**)

a. Precizează, folosind argumente din textul citat, cauzele formării unei noi percepții asupra vieții în secolul al XX-lea.

b. Prezintă două dintre calitățile generale / particulare ale stilului, identificabile în fragmentul citat.

c. Susține-ți opțiunea pentru una dintre cele două căi de urmat în viață: devenirea prin acumulări treptate sau „săritura peste ax".

Sugestii de rezolvare

a. În secolul XX s-a creat o nouă percepție asupra vieții datorită noutăților survenite în domeniul tehnicii (prelucrarea imaginilor filmate sub formă de clip video), noutăți care permit selectarea cadrelor esențiale și renunțarea la cele comune. Publicul spectator s-a obișnuit cu trecerea bruscă de la un cadru la altul, de la un domeniu la altul.

- Pentru că secolul XX este „secolul vitezei", percepția lucrurilor și a evenimentelor tinde să surprindă doar aspectele de început și de final, fără a înregistra devenirea.

b. **Calități generale**

- Corectitudinea: Se constată respectarea tuturor regulilor prevărute de limba literară în ceea ce privește acordul gramatical, elemente de relație.

Calități particulare

- Retorismul: Autorul utilizează repetiții și paralelisme de construcție („*cu scene scurte, cu ritm alert...*"; „*De ce să mergi de la X la Y..., de ce să construiești...*")

Scanned with OKEN Scanner

- Finețea: Autorul face apel la atenția și abilitatea receptorului prin utilizarea unor cuvinte din aceeași familie lexicală („*Devenirea devine plictisitoare*").
- Oralitatea: Textul aparține stilului publicistic și se caracterizează printr-un vocabular mixt (termeni literari, științifici: *percepție, paradigmă, perisabil*; tehnici:*montajul, alert, videoclip*...). Alături de aceste cuvinte, autorul conferă originalitate exprimării sale prin oralitatea unor expresii ce par a fi preluate din limbajul străzii (*tunul, te-au scos*).
- Ironia: Autorul persiflează comportamentul vizat („*De ce să înveți, de ce să construiești... când...*"; „*produse de unică sau limitată folosință*", „*lovitura norocoasă*", „*gratificația instant*")

c. Opțiunea pentru devenirea prin acumulări treptate se poate susține prin firescul ei, prin absența oricărui risc de a obține altceva decât ceea ce urmărești.
- Opțiunea pentru „săritura peste ax" se poate susține prin caracterul ei „modern", prin aparenta viteză pe care o presupune.

Exemplul 3: „Compania farmaceutică Berlin Chemie AG (Menarini Group) a lansat un nou produs contra durerii. Este vorba despre **Tador**, care face parte din clasa produselor farmaceutice antiinflamatoare nesteroidiene și este indicat în afecțiuni musculo-scheletice. Medicamentul are o eficiență ridicată, efectul instalându-se în câteva minute. **Tador** conține cea mai mică cantitate de substanță activă, comparativ cu produsele din aceeași clasă, inducând de cinci ori mai puține efecte drastice față de alte produse prezente pe piață. Este la fel de rapid ca și cum ar fi administrat injectabil, se recomandă administrarea lui înainte de masă, iar efectele secundare sunt extrem de reduse". (I.G. – **Un nou medicament împotriva durerii**, ***România liberă***)

a. Precizează tema și scopul comunicării din textul dat.
b. Prezintă două dintre calitățile generale / particulare ale stilului, identificabile în fragmentul citat.
c. Exprimă-ți opinia despre efectul persuasiv al ultimei fraze din text.

Scanned with OKEN Scanner

Sugestii de rezolvare

a. Tema textului se înscrie în domeniul medical şi este reprezentată de noul medicament împotriva durerii. Scopul comunicării este informarea publicului larg în legătură cu o noutate în domeniu.

b. **Calităţile generale**. Se constată o serie de abateri:

- Claritatea: Informaţia este redactată într-un stil mai puţin controlat, ceea ce determină echivocul unor afirmaţii (*„efectul instalându-se în câteva minute”, „este la fel de rapid ca şi cum ar fi administrat injectabil, se recomandă administrarea lui înainte de masă, iar efectele secundare sunt extrem de reduse”*). Formularea nu lasă să se înţeleagă în ce mod se administrează medicamentul şi în ce fel acţionează acesta.
- Proprietatea: Autorul textului utilizează unele cuvinte cu sens impropriu, ceea ce are ca efect o comunicare confuză (*„**Tador** conţine cea mai mică cantitate de **substanţă activă**”; „efectele secundare sunt extrem de **reduse**...”*).
- Corectitudinea: Exprimarea este marcată de o serie de greşeli de exprimare (Relaţia sintactică între ultimele trei propoziţii este incorect indicată sau lipseşte; cuvintele „drastic”, „a induce”, „clasă”, „injectabil” sunt nepotrivite în contextul dat. Ultimul cuvânt al textului este utilizat greşit (cu grad de comparaţie).
- Precizia: Autorul textului omite în mod nejustificat să transmită informaţiile necesare, dar face o digresiune în ceea ce priveşte comparaţia acestui medicament cu alte produse asemănătoare.
- Puritatea: Termenii aparţinând domeniului medical au o circulaţie redusă şi nu pot transmite informaţii destinate publicului larg. Alături de asemenea termeni se utilizează alţii, cu semnificaţii multiple şi nespecializaţi (menţionaţi mai sus, la Corectitudine).
- Cacofonia (*„cea mai mică cantitate...”*)

c. Efectul persuasiv al ultimei fraze din text este aproape absent, din cauza multor abateri de la calităţile generale ale stilului. Comunicarea ne oferă informaţii care să poată fi receptate, deci nu va convinge.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplul 4: „Zilnic, din jumătate în jumătate de oră, la ***Euronews***, rubrica de câteva minute, pre final, înainte de meteo ***No comment***. Imagini la zi, montate concis şi precis, cu un ochi tăcut şi inteligent, care ştie să se uite drept în ochii celuilalt... Fără a avea iluzia obiectivităţii, deplin convins că azi totul e manipulare a dezinformării, înţelegi totuşi ce se poate înţelege, fără să fii bătut la cap. E enorm! Nici o televiziune română nu s-a lăsat influenţată de această cvasiporuncă: ***No comment***". (Radu Cosaşu, ***Dilema***)

a. Precizează în ce constă, în textul dat, "iluzia obiectivităţii".

b. Selectează, din lista următoare, o calitate a stilului, care se regăseşte în textul citat şi motivează-ţi opţiunea: claritate, proprietate, precizie, concizie, corectitudine; variaţie stilistică, eufonie, cursivitate.

c. Exprimă-ţi opinia despre observaţia cu privire la televiziunile din ţara noastră.

Sugestii de rezolvare

a. „Iluzia obiectivităţii" constă în faptul că mijloacele mediatice au ca scop să informeze şi să determine o atitudine, adică să „manipuleze" chiar să „dezinformeze".

b. Calităţi ale stilului care pot fi identificate şi argumentate în textul dat:

- Precizia: Autorul se exprimă cu economie de mijloace:
  *elipsa predicatului (enunţurile de la începutul textului)
  *enunţuri foarte scurte („*E enorm*!")
- Proprietatea: Autorul utilizează stilul publicistic, având un vocabular de specialitate (*rubrica, meteo, imagini la zi, montate*).
- Variaţie stilistică: Autorul combină aspecte caracteristice unei exprimări neutre (imagini la zi, montate concis şi precis, cu un ochi tăcut şi inteligent...), cu sintagme marcate de implicare afectivă (*azi totul e manipulare a dezinformării... E enorm*!). Stilul cult, evidenţiat prin utilizarea unei terminologii de

Scanned with OKEN Scanner

specialitate (*obiectivitate, manipulare, dezinformare*) se combină cu expresia populară (*bătut la cap*). Remarcăm combinații savant-populare (*cvasi-poruncă*).

c. Opinia despre observația cu privire la televiziunile din țara noastră.

- Observația este conformă realității, întrucât materialele filmate şi difuzate de televiziunile române sunt însoțite de subtitrări care determină o anumită atitudine a telespectatorului.

- Observația nu este conformă realității, întrucât unele dintre televiziunile române au rubrica intitulată „No comment".

Exemplul 5: „În fața clădirii Rathaus din Viena, un polițist de pază. trece un tânăr cu un setter irlandez liber. Polițistul (a cărui ocupațiune, repet, era să stea de pază în fața clădirii) îi zâmbeşte tânărului şi îi spune: ***Bună ziua. Vă rog să-i puneți câinelui botnița şi să-l țineți în lesă. Aşa cere legea***. Tânărul: ***Aveți dreptate. Vă rog să mă scuzați***. Şi se execută. Polițistul: ***Mulțumesc***.

Vă imaginați o situație asemănătoare în Bucureşti? Eu mi-o imaginez în două feluri (cu mențiunea că n-ar fi setter, ar fi Rotweiller): 1. polițistul se face că nu vede (***nu-i treaba mea, eu tre' să păzesc Primăria***); sau 2. polițistul: ***Ce faci dom'le (bă, neică, băiatu'*** etc), ***aşa se umblă cu câinele? Vrei să te amendez***?; tânărul: ***Şi ce, ți-a făcut ceva câinele, n-am înțeles? Eteee***... O a treia ipoteză nu-mi imaginez, dar mi-ar plăcea să mă înşel". (M. V., ***Dilema***)

a. Precizează tema fragmentului dat.

b. Selectează, din lista următoare, o claritate a stilului, care se regăseşte în textul citat, motivându-ți opțiunea: claritate, proprietate, precizie, concizie, corectitudine; variație stilistică, eufonie, cursivitate, oralitate.

c. Exprimă-ți opinia despre semnificația textului.

Scanned with OKEN Scanner

Sugestii de rezolvare

a. Tema fragmentului este comportamentul cetățeanului față de autorități și acela al autorităților față de cetățean.

b. Calități ale stilului care pot fi identificate și argumentate în textul dat:

- Precizia: Autorul se exprimă cu economie de mijloace
  *elipsa predicatului (*un polițist de pază, tânărul*)
  *enunțuri foarte scurte (*Bună ziua, Și se execută*)
- Oralitate: Sunt notate cuvinte pronunțate parțial (*Dom'le...*). Se utilizează vocative, interjecții, expresii populare (*bă, neică, băiatu, etee...*)
- Variația stilistică: Autorul combină stilul cult, literar al relatării cu presupuse replici așezate în paranteze).

c. Opinia despre semnificația textului:

- Textul conține o relatare a unui fapt caracteristic Europei de Vest care este pusă în relație cu posibile reacții, într-o situație similară, a unor cetățeni români. Reacțiile imaginate de autor sunt credibile, pornind de la observații și constatări. Concluzia nu este formulată explicit, dar în felul acesta, ea se impune în mod evident: cetățeanul nu respectă autoritatea și legea, autoritatea nu respectă cetățeanul și legea. Se poate identifica și o eventuală reacție pozitivă, dar care este marcată de o ușoară ironie (*mi-ar plăcea să mă înșel*).

Exemplul 6: „A discuta va să zică a compara argumentele proprii cu cele ale adversarului și a distinge cu dezinteresare care e mai tare, care e adevărat. Dar când altceva zici, altceva îți răspunde; când dai aici și crapă știe unde, când discuția, în loc de a fi o comparare de argumente, degenerează în ceartă pentru vorbe, în subtilități, discuția e stearpă" (Mihai Eminescu – **Opera politică**, II)

a. Selectează, din lista următoare, o calitate a stilului care se regăsește în textul citat, motivându-ți opțiunea: claritate, proprietate, precizie, concizie, corectitudine; variație stilistică, eufonie, cursivitate, oralitate.

b. Precizează cele două modalități de a discuta, descrise în text.

c. Optează pentru una dintre cele două modalități de a discuta, prezentând felul în care porți o conversație.

Scanned with OKEN Scanner

Sugestii de rezolvare

a. Calităţi ale stilului care pot fi identificate şi argumentate în textul dat:

- Claritate: Textul exprimă o opinie bine delimitată şi logic formulată. Generalizarea este urmată de particularizare (cu ajutorul unor expresii populare).
- Corectitudine: Autorul respectă normele limbii române.
- Variaţie stilistică: Stilul cult, marcat de neologisme, se alătură exprimării de tip popular (marcată de oralitate): „*Când dai aici şi crapă cine ştie unde*... discuţia e stearpă".
- Oralitate: Autorul utilizează termeni şi expresii populare (*a fi mai tare, vorbe, va să zică...*)
- Eufonie: Dispunerea segmentelor de enunţ în vederea unei succesiuni de vocale / consoane (aliteraţia vocalei „a"): „Dar când altceva zici, altceva îţi răspunde..."

b. Cele două modalităţi de a discuta descrise în text sunt:
- discuţia argumentată, purtată cu obiectivitate;
- discuţia cu subtilităţi, care nu urmăreşte realitatea exprimată, ci cuvintele pur şi simplu (sensurile acestora).

c. Discuţia argumentată se desfăşoară între două persoane cu opinii diferite, care îşi susţin opiniile prin exemple şi argumentare. Această discuţie poate fi mai aprinsă, dar cei doi trebuie să ajungă la înţelegere şi să formuleze o concluzie obiectivă.

Exemplul 7: "A fost un om genial – cine i-a putut tăgădui serios această însuşire? – a dispus de cunoştinţe neobişnuite în toate domeniile, aşa încât oricând putea uimi pe cei mai mulţi; a avut spirit elastic cum cu greu s-ar putea găsi altul, şi pe lângă aceasta, pătrunzător, ascuţit; a fost un convorbitor care aducea în discuţie puncte de vedere noi, şi, când nu putea lumina, orbea prin scăparea scânteilor... Chiar biruit în faţa lumii, el îşi înconjura retragerea de-o strălucire meşteşugită care silea ochii să se închidă

Scanned with OKEN Scanner

şi lăsa întotdeauna impresia unei superiorităţi omeneşti netăgăduite" (N. Iorga, **B. P. Haşdeu**, vol. **Scrieri**)

a. Menţionează calităţile lui B. P. Haşdeu, prin care autorul fragmentului susţine afirmaţia iniţială: "A fost un om genial".

b. Selectează, din lista următoare, o calitate a stilului, care se regăseşte în textul citat, motivându-ţi opţiunea: claritate, proprietate, precizie, concizie, corectitudine; variaţie stilistică, eufonie, cursivitate.

c. Evidenţiază construcţia discursului argumentativ (de exemplu: structuri specifice, conectori, tehnici argumentative), în fragmentul citat.

Sugestii de rezolvare

a. Afirmaţia iniţială ("A fost un om genial") este susţinută prin enumerarea unor calităţi:

- cunoştinţe neobişnuite în toate domeniile;
- spirit elastic, pătrunzător, ascuţit;
- convorbitor care aducea în discuţie puncte de vedere noi;
- impresia unei superiorităţi omeneşti netăgăduite.

b. Calităţi ale stilului care se regăsesc în textul citat:

- Claritatea: exprimarea este limpede, organizarea ideilor este coerentă, respectându-se regulile gramaticale şi paralelismul sintactic ("a fost..., a dispus..., a avut...")
- Proprietatea: autorul textului selectează termenii cu sens denotativ (cunoştinţe, domenii, spirit, superioritate), dar şi unele cu sens figurat (elastic, ascuţit, lumina orbea, scăpărare); unele cuvinte derivate au sensul adecvat la acest context (convorbitor).

c. Construcţia discursului argumentativ:

*Structuri specifice

- anticipează dezacordul faţă de opinia exprimată, lansând, în planul incident, delimitat prin linie de pauză, o interogaţie retorică ("Cine i-a putut tăgădui serios această însuşire?");

*Conectori:

- locuţiunea conjuncţională consecutivă ("aşa încât");

Scanned with OKEN Scanner

- pronume şi adverbe relative, introducând propoziţii subordonate atributive, pentru a sublinia calităţile celui prezentat ("care", "cum");

*Tehnici argumentative:

- reluarea afirmaţiei, cu valoare de concluzie ("şi, când nu lumina, orbea prin scăparea scânteilor... el îşi înconjura retragerea de o strălucire meşteşugită...")

[C.C.]

Alte sugestii de rezolvare a subiectelor de tip I

Exemplul 1: „Epicur definea fericirea individului drept absenţă a suferinţei din trup şi a tulburării din spirit [***lumea de ieri, filosofia greacă***]. Din această perspectivă a împlinirii personale, lumea în care trăim [***lumea de azi***], aflată într-o tranziţie structurală profundă, nu pare a fi locul cel mai potrivit pentru a-ţi găsi fericirea. Problemele societăţii au implicaţii majore asupra confortului personal, tulburat de evoluţii aproape incontrolabile. Creşterea şomajului, intensificarea inegalităţii sociale şi a dislocării economice în plan mondial şi la nivelul fiecărei ţări în parte – cu atât mai mult acţionând asupra celor aflate în tranziţia de la socialism la economia de piaţă – au dizolvat legături sociale tradiţionale, care ofereau până nu de mult omului cel puţin aparenţa unei protecţii din partea societăţii. Această aparenţă, dislocată treptat sub imperiul tranziţiei, a creat o nesiguranţă colectivă... Mulţi... nu se descurcă în noile condiţii-cadru instituţionale, prin care societatea îl obligă pe fiecare acum să-şi dezvolte propria biografie şi să ia decizii... De aceea ***lumea de mâine*** poate căpăta un contur mai precis în minţile noastre numai dacă putem preciza în ce fel de societate trăim". (Armin Pongs, Marius Porea - prezentare la Simpozionul internaţional, cu tema **În ce societate trăim?**, organizat de Institutul Goethe din Bucureşti)

Scanned with OKEN Scanner

a. Precizează tema şi scopul comunicării.

b. Prezintă caracteristicile stilului funcţional în care a fost redactat textul dat.

c. Menţionează două motive pentru care ai dori să participi / nu ai dori să participi la simpozionul **În ce societate trăim**?

a. Tema: om şi societate. Scopul comunicării: de a transmite informaţii.

b. Textul aparţine stilului ştiinţific. Modalitate de comunicare: monologul scris. Caracteristici: corectitudine, obiectivitate, accesibilitate. Lexic specializat, neologisme cu sens denotativ. Comparaţia antitetică ***lumea de ieri*** (care se subînţelege, prin maxima profund filosofică a lui Epicur), ***lumea de azi*** (în text, „lumea în care trăim"), „***lumea de mâine***" devine un atribut major al expozeului ştiinţific prezentat de cei doi cercetători. Repetiţia (de trei ori, număr fatic) cuvântului „tranziţie" devine elocventă pentru presiunile psihice ale momentului actual: „creşterea şomajului", „intensificarea inegalităţilor sociale", „dislocările economice", exercitate (în fapt) asupra tuturor popoarelor din apusul Europei, din momentul destrămării *lanţului* socialist spre trecerea la „economia de piaţă".

c. Doresc să particip la simpozion din nevoia de a înţelege cum se explică „nesiguranţa colectivă" – stare dezarmantă a prezentului şi ce soluţii de ieşire din această „criză" se oferă. Nu doresc să particip la dezbaterea unor astfel de teme subiecte. M-ar deprima. Nu mă interesează soluţiile formulate, atâta timp cât rămân în stadiul de propuneri.

Exemplul 2: „Contactul activ al geto-dacilor din nordul Dunării cu lumea greacă şi sud-tracică de la sud de fluviu, în care sunt incluşi şi geţii din Dobrogea, precum şi cu grecii din coloniile de pe litoralul dobrogean al Mării Negre, şi într-o mai mică măsură cu ilirii şi romanii, aflaţi pe o treaptă superioară de dezvoltare social-economică şi culturală, a contribuit la progresul tehnic şi cultural al societăţii geto-dacice, accentuându-se, în acelaşi timp, prin intensificarea schimburilor, nu numai în natură, ci şi pe bază de monedă metalică, contradicţiile interne care frământau această societate" (**Istoria României**...)

Scanned with OKEN Scanner

a. Precizează tematica fragmentului dat.

Istoria strămoşilor noştri: relaţiile socio-economice şi culturale cu „lumea greacă şi sud-tracică de la sud de fluviu".

b. Prezintă două particularităţi ale stilului ştiinţific, identificabile în textul dat. Mod de comunicare: monologul scris (un fragment relevant din istoria românilor). Referentul (obiectul comunicării) este cititorul doritor pentru a primi informaţii despre relaţiile dintre geto-daci şi „lumea greacă şi sud-tracică". Lexicul este specializat (termeni de specialitate, monosemantici, denotaţia). Fraza amplă, sobră şi precisă. Substantive abstracte. Caracteristici ale stilului ştiinţific: corectitudine (din punct de vedere gramatical şi lexical), obiectivitate, accesibilitate.

c. Exprimă-ţi opinia despre importanţa legăturilor dintre popoarele vecine, în lumea antică sau în lumea contemporană.

Informaţiile despre spaţiul carpato-dunăreano-pontic sunt oferite de autori greci din sec. VIII-VII î.Hr.: Hesiod din Boeţia, Arkinos din Milet şi Pindar. Prima „explorare negustorească" greacă pe ţărmul apusean al Mării Negre se realizează începând cu sec. VIII. Relaţiile dintre greci şi autohtoni sunt paşnice. O dovedesc coloniile care nu sunt fortificate; folosirea în comun a necropolelor, templele dedicate divinităţilor greceşti şi autohtone.

Exemplul 3: „Niciodată o vorbă nu poate înlocui o realitate, niciodată fraza culturii nu e echivalentă cu munca reală a inteligenţii, niciodată fraza libertăţii nu e echivalentă cu libertatea adevărată" (M. Eminescu – apud **Răsunetul cultural**, I)

a. Precizaţi tema fragmentului dat: Raţiunea de a trăi şi de a te implica în realitatea imediată.

b. Prezintă două dintre calităţile particulare ale stilului, identificabile în fragmentul dat.

Naturaleţea constă în exprimarea firească, degajată, libertină a unui punct de vedere personal. Ea este rezultatul firesc al unei culturi profunde, formă de „finisare şi cizelare a expresiei artistice" a „vocii" narative. Un joc inteligent de cuvinte care explică **armonia**. „Fluxul comunicării se distinge prin echilibru, cadenţă, ritm". **Simplitatea** constă în reliefarea valorii sugestive

Scanned with OKEN Scanner

în înlănțuirea inteligentă a relației „vorbă" – „frază a culturii" – libertate de gândire şi de exprimare.

c. Exprimă-ți opinia despre relația dintre „vorbe" şi „realitate".

„*Vorba*" sugerează un punct de vedere personal, unilateral, adică subiectivismul; „*realitatea*" implică cotidianul, socialul, politicul, legislațiile țării, adică obiectivitatea.

Exemplul 4: „49. (1) Toate documentele întocmite de centrul de examen pentru bacalaureat se păstrează în arhiva unității şcolare în care a fost organizat centrul de examen, până la sfârşitul anului şcolar următor, cu excepția cataloagelor, care se păstrează permanent".

(2) „Subiectele care se deschid la comisiile din centrele de examen se vor introduce în plicuri care vor purta pe ele semnătura preşedintelui, vicepreşedintelui şi ale membrilor comisiei, ora şi data deschiderii; ele vor fi ştampilate şi se vor păstra timp de un an în arhiva unității şcolare în care a fost organizat centrul de examen".

(3) „Lucrările scrise şi borderourile de notare, autentificate de preşedinții centrelor zonale de evaluare, se predau, cu proces-verbal, directorului unității de învățământ în care s-a organizat centrul zonal de evaluare şi se păstrează până la sfârşitul anului şcolar următor". (Metodologia de organizare şi desfăşurare a examenului de bacalaureat – 2003)

a. Indică două dintre ideile pe care le consideri a fi cele mai importante în fragmentul citat.

b. Precizează elementele situației de comunicare din textul dat (emițător, receptor, mesaj)

c. Prezintă două argumente pentru a susține încadrarea textului într-un anumit stil funcțional.

a. Din punct de vedere juridic, acest text de lege este un document oficial, gândit de M.E.C.T. El aduce precizări stricte privind securizarea documentelor care vizează examenul de bacalaureat.

b. Emițătorul este M.E.C.T. Receptorul este Comisia centrală a examenului de bacalaureat. Mesajul este clar formulat şi

Scanned with OKEN Scanner

vizează respectarea articolului 49, alineatele 1-2-3: păstrarea tuturor documentelor privind examenul de bacalaureat în arhiva unității școlare; toate variantele de subiecte (în plicuri ștampilate, semnate și sigilate) pentru fiecare probă de examen se vor păstra timp de un an în arhiva unității școlare; lucrările scrise și borderourile de notare vor fi și ele păstrate, cu strictețe.

c. Textul se încadrează în stilul administrativ, ca articol de lege. Modalitatea de comunicare: monologul scris. Se respectă normele limbii literare. Corectitudine fonetică, grafică, ortografică, lexicală, gramaticală. Caracter obiectiv și impersonal. Denotația. Formule-tip. Vocabular specializat. Printre trăsăturile generale ale stilului remarcăm: proprietatea, claritatea, precizia. Această comunicare oficială nu permite decât o singură interpretare: respectarea, cu minuțiozitate, a fiecărui articol și alineat în parte.

Exemplul 5: „**Orele**, un film cu Nicole Kidman, Julianne Moore... Palmaresul filmului este impresionant: șapte nominalizări și două Globuri de Aur, pentru cel mai bun film-dramă și pentru cea mai bună actriță în rol principal (Nicole Kidman). Nominalizat de nouă ori la Oscar, a câștigat tot pentru cea mai bună interpretare a rolului principal feminin (N.K.)...

Un rol actoricesc de cea mai înaltă clasă, un scenariu de excepție..., (adaptat după romanului de succes, **Orele** al lui Michael Cunnigham) și o colană sonoră... , fac din acest film o delectare și un eveniment cultural care nu trebuie ratat". (Radu Nicolau, 7 **seri**)

a. Precizează tema și scopul comunicării.

b. Identifică două informații pe care le consideri a fi importante, din punctul de vedere al unui potențial spectator, justificându-ți alegerea.

c. Prezintă două motive pentru care ai dori să vizionezi / nu ai dori să vizionezi filmul, utilizând numai informații oferite de textul dat.

Scanned with OKEN Scanner

a. Tragismul existențial a trei femei care trăiesc simultan în epoci diferite. Cronica cinematografică este un text în stil publicistic prin care se consemnează un eveniment de mare actualitate din domeniul cinematografiei mondiale.

b. Laureată a premiului Oscar, actrița Nicole Kidman este cunoscută şi îndrăgită de publicul românesc şi din alte filme. De asemenea, romanul scriitorului Michael Cunningham este tradus în româneşte şi cunoscut cititorului român.

c. Dorința de a compara realizarea cinematografică cu textul romanului scris de M. C. Palmaresul impresionant al acestui film, precum şi cronicile literare ale romanului, ne îndreptățesc să dorim vizionarea, analiza jocului scenic, modul de abordarea a „montajului paralel" la care face trimitere textul romanului.

Exemplul 6: „Edgar Allan Poe – Masca Morții Roşii (Traduceri, studiu introductiv, îngrijire de ediție şi note de Liviu Cotărău). Cu acest volum, Liviu Cotărău, profesor de literatură americană la Universitatea Babeş-Bolyai, reia, peste ani, proiectul unei ediții româneşti integrale a celui mai cunoscut scriitor american, Edgar Allan Poe. cititorii vor descoperi între copertele acestei cărți schițele, nuvelele şi povestirile scrise şi apărute între anii 1831 şi 1842, peste 40 de lucrări... Următorul volum, **Misterul Mariei Roget**, aflat în pregătire, va întregi tabloul acestui gen cu mare priză la public. Volumul de față cuprinde câteva din prozele care i-au adus lui Poe celebritatea: **Manuscris găsit într-o sticlă, Crimele din Rue Morgue, Ligeia, Prăbuşirea Casei Usher, Masca Morții Roşii, Hruba şi pendulul**. Aceste proze configurează o lume de o factură aparte: o atmosferă lugubră, crepusculară, terifiantă; personaje stranii, fantomatice, dominate de impulsuri perverse, criminale; întâmplări ciudate, inexplicabile, explorări ale universului fizic sau psihologic. Este notorie fascinația pe care **boala şi moartea** au exercitat-o asupra lui Poe. Nu mai puțin de 37 de povestiri au ca subiect triumful *Viermelui biruitor*, ceea ce i-a făcut pe critici să-l califice drept un *mistic al morții*". (Biblioteca Polirom, **Clasici universali**)

Scanned with OKEN Scanner

a. Precizează tema şi scopul comunicării.

b. Identifică două informaţii pe care le consideri a fi importante, din punct de vedere al unui potenţial cumpărător al cărţii, justificându-ţi alegerea.

c. Prezintă două motive pentru care ai dori să citeşti / nu ai dori să citeşti volumul lui Edgar Allan Poe, pornind de la informaţiile oferite.

a. Boala şi moartea, teme preferate de scriitorul american. Prin această prezentare se doreşte informarea publicului cititor despre o nouă traducere din creaţia cunoscutului scriitor fantastic (1809-1849), care prin scrierile sale a influenţat simbolismul european.

b. Posibilitatea de a îmbogăţi biblioteca personală cu o ediţie românească integrală a scriitorului american. Nevoia de a realiza comparaţii cu literatura fantastică românească.

c. Plăcerea de a pătrunde într-un univers crepuscular, terifiant, fantomatic ca o evadare din cotidian sau de recompunere a „triumfului viermelui biruitor". // Boala şi moartea nu sunt temele mele preferate. Mă deprimă şi fizic, şi psihic. Îmi aminteşte de universul liric monocord al lui George Bacovia şi mă întristez profund.

Exemplul 7:

Paris, 15 febr. 1974

„Dragă Relu,

Am aici şi poemele lui Blaga şi antologia lui de poezii populare... Zilele trecute am recitit **Luceafărul**. Nu are pereche în toată literatura franceză (destul de săracă, de altminteri). Micile poeme pe care mi le-ai trimis sunt foarte frumoase. Ce limbă avem! Nu cunosc alta mai poetică. Din păcate, e intraductibilă. Tradus, Eminescu devine aproape caraghios, oricum, teribil de minor şi învechit. Literatura noastră este şi va rămâne complet necunoscută în străinătate, fiindcă nu avem prozatori mari.

Ţi-am trimis acum două săptămâni nişte cărţi.

Cu drag, Luţ"

(Emil Cioran – Scrisori către cei de-acasă)

Scanned with OKEN Scanner

a. Precizează registrul stilistic în care a fost redactată scrisoarea lui Emil Cioran, motivându-ți afirmația: Textul aparține stilului colocvial. Modalitatea de comunicare este dialogul scris. Mijloacele lingvistice sunt variate: unele se apropie de norma literară, altele de normele dialectale („nu are pereche", „destul de...", „de altminteri"...). Lexic neliterar („caraghios"). Diminutivul „Luț" sugerează afecțiunea. Încărcătură emoțională: „dragă Relu", „cu drag".

b. Ilustrează, folosind ca suport textul reprodus mai sus, două dintre următoarele calități ale stilului: claritate / subiectivitate privind afirmațiile susținute; proprietatea termenilor folosiți cu sens denotativ; eufonie (armonizare fonetică, aliterații care dăruiesc muzicalitate nostalgică textului).

c. Exprimă-ți opinia despre afirmațiile din scrisoare ale lui Emil Cioran: reținem percepția unui intelectual român aflat în exil şi care priveşte detaşat realitatea. Afirmațiile sale produc, deopotrivă, încântare, dar şi dezaprobare.

Exemplul 8: „Dacă există o experiență la îndemână, aceea e recitirea propriului jurnal. Cu condiția să fi trecut ceva timp, ai toate şansele să faci descoperiri şi să ai surprize – decepții, mai ales. Sunt lucruri pe care le-ai uitat – altele, dimpotrivă, pe care le ții minte precis, dar asupra cărora n-ai suflat o vorbă. Jurnalul intim aruncă asupra trecutului nostru o lumină neaşteptată. El lasă în umbră ceea ce ai fi vrut să revezi şi pune sub lupă detalii ciudate, pe care nu le căutai". (Norbert Dodille – **Dilema**)

a. Identifică, în text, două argumente prin care este susținută afirmația inițială: Lecturat peste ani, paginile de jurnal îți apar ca un spațiu care a conservat întru eternitate experiențe inedite. Notațiile din jurnal pot înveseli, pot produce decepții. Amintirile renasc, surprinzător, prin pagina îngălbenită de timp. Lasă în „umbră" amintiri duioase sau „pun sub lupă detalii ciudate".

b. Formulează o posibilă definiție a jurnalului, valorificând informațiile din text: Jurnalul este pentru fiecare dintre noi, un tărâm al intimității şi al propriilor mărturisiri; el conservă timpul

Scanned with OKEN Scanner

şi nu-l trădează. Rămâne fidel ideilor necenzurate ale unui prezent ingenuu.

Dacă avem în vedere *jurnalele scriitorilor*, acestea, în viziunea lui Eugen Simion, sunt de trei feluri: *jurnalul ca roman indirect*; *jurnalul ca aide-memoire* (cronica fragmentată a unui spirit care pune ideile mari în cărți, şi micile întâmplări ale vieții în asemenea carnete de uz intim) şi *jurnalul ca jurnal* (o antiliteratură care se impune ca literatură şi acoperă uneori literatura propriu-zisă).

c. Exprimă-ți opinia despre necesitatea / inutilitatea scrierii unui jurnal în adolescență: Jurnalul este o oglindă a trecutului. Lecturat, peste ani, el va oferi noi variante de interpretare, abordări din unghiuri originale. Poate deveni nucleu de text ficțional, asemenea **Romanului adolescentului miop**, de Mircea Eliade.

Exemplul 9: „Haruki Murakami – **La sud de graniță, la vest de soare** (Traducere de Angela Hondru)

Romanul explorează adâncimile sufletului uman, concentrându-se asupra metamorfozelor prin care trece sentimentul iubirii de la adolescență până la maturitate. Personajul principal, Hajime, proprietarul unui bar din Tokio (autorul transferă asupra personajului propria experiență de viață), duce o existență aparent liniştită şi îndestulătoare, în fapt tulburată de amintirea unei poveşti de dragoste din tinerețe. Reîntâlnirea cu una dintre iubite echivalează cu o încercare disperată de a recupera timpul pierdut, fie şi cu riscul ruperii legăturii cu prezentul. O poveste aproape ireală despre dragoste şi moarte – ca mai toate poveştile lui Murakami -, învățuită în acordurile melodiei lui Nat King Cole, La sud de graniță, la vest de soare". (Biblioteca Polirom, **Colecția Proza XXI**)

a. Precizează tema şi scopul comunicării în textul de mai sus. Tema vizează sufletul uman. Scopul comunicării este de a informa.

b. Identifică două informații pe care le consideri a fi importante, din punctul de vedere al unui potențial cumpărător al cărții, justificându-ți alegerea pentru fiecare caz în parte.

Scanned with OKEN Scanner

Dorința de a cunoaşte o tulburătoare poveste de dragoste, în acordurile muzicii lui Nat King Cole. Cititor pasionat, mă identific adeseori cu eroul într-atât, încât mă simt parte din ființa zămislită de creatorul său.

Exemplul 10: „Când am stat prima dată față-n față cu Nichita Stănescu (mă simțeam de parcă aş fi stat la masă cu Eminescu sau cu Baudelaire), eram la restaurantul Uniunii Scriitorilor cu prietenul meu Traian T. Coşovei. Am fost atât de intimidat de ochii albaştri, foarte depărtați, ai lui Nichita, încât vreo jumătate de oră n-am putut scoate o vorbă, lucru pe care el l-a luat drept o tăcere ostilă.

Bătrâne, gata!, mi-a spus până la urmă. ***Ai dreptate, sunt cel mai prost poet din lume. Dar hai să stăm de vorbă, totuşi, şi să ciocnim un pahar ca doi prieteni. Dar dimpotrivă***, i-am răspuns, ***am tăcut fiindcă vă respect prea mult... Haide, lasă-l pe vă şi pe dv. Zi-mi tu, bătrâne! Iertați-mă, dar nu pot***... Atunci Nichita s-a uitat la mine mai atent. ***Ascultă, tu eşti credincios? Da, bineînțeles. Şi te rogi câteodată lui Dumnezeu***? ***Da, uneori. Şi cum îi spui lui Dumnezeu când te rogi, Tu, Doamne, sau Dv., Doamne? Tu***., i-am răspuns zâmbind, pentru că mi-am dat seama brusc ce vroia să spună. ***Şi-atunci, dacă lui Dumnezeu îi spui tu, mie de ce-mi zici dv.? Hai, bătrâne, zi-mi Nichita, şi să fim sănătoşi***...

De-atunci, în puținele momente în care ne-am văzut, m-am străduit să-i spun pe nume: ***tu, Nichita***". (Mircea Cărtărescu – **Tu, Nichita**..., **Dilema**)

a. Prezintă caracteristicile a două dintre registrele stilistice ale limbii, existente în textul de mai sus.

Emițătorul este Mircea Cărtărescu. Receptorul este cititorul. Funcția mesajului este cea evocativă, de rememorare, nostalgică a unor momente unice. Emoția este subliniată de verbele *„mă simțeam"*, *„am fost atât de intimidat"*, *„n-am putut scoate o vorbă"*. Locuțiunea adverbială *„față în față"* exprimă momentul care va rămâne impregnat în subconştient, pentru că marchează întâlnirea dintre maestru şi ucenicul vrăjitor postmodernist (cel de atunci).

Scanned with OKEN Scanner

b. Selectează, din lista următoare, o calitate a stilului, care se regăseşte în textul dat şi motivează-ți opțiunea: claritate, proprietate, precizie, concizie, corectitudine; variație stilistică, eufonie, cursivitate, oralitate.

Discursul aparține stilului colocvial: corectitudine (din punct de vedere gramatical şi lexical), claritate a exprimării, variație stilistică („*bătrâne*", subtilitatea comparației parabolice), elemente de oralitate (interjecții, vocative, imperative). Remarcăm principiul politeții pozitive, integrative, specific dialogului familiar. Replicile lui Nichita sunt generoase, pline de tact şi înțelegere, simpatie...

c. Exprimă-ți opinia despre atitudinea poetului Nichita Stănescu.

A vorbi despre NICHITA înseamnă a-l şopti, evlavios: „**Către tânăra generație** / Nici o diferență nu este / între inima mea şi inima ta / nici o diferență nu este / între ochiul meu şi ochiul tău / Nu-i aşa că la mine e toamnă / şi la tine e primăvară / nu-i aşa, nu-i aşa, nu-i aşa? / Nici o diferență nu este / între cel care moare / şi cel care se naşte! // Ah, voi scumpilor, / ocoliți dacă puteți durerea / înlocuiți-o, dacă puteți / cu mirarea // Vă zic: dacă puteți / chiar cu mirarea! / Mirarea".

Dacă emoția e firească pentru *ucenicul* aflat în fața *maestrului* său, pe de altă parte şi *maestrul* nu poate fi decât generos cu un... prezumtiv *discipol* al său...

Exemplul 11: „Chiar dacă o limbă n-ar avea dezvoltarea necesară pentru abstracțiunile supreme ale minții omeneşti, nici una însă nu e lipsită de expresia concretă a simțirii şi numai în limba sa omul îşi pricepe inima pe deplin" (M. Eminescu – **Opera politică**, I)

a. Precizează tema fragmentului citat: Limba – abstracțiune supremă a minții omeneşti, expresie concretă a simțirii şi a emoției.

b. Prezintă două dintre calitățile generale / particulare ale stilului, identificabile în fragmentul citat. Calități generale: claritatea (formularea şi exprimarea limpede a gândurilor şi sentimentelor), proprietatea (concordanța deplină dintre conținut,

Scanned with OKEN Scanner

expresie şi intenţie), precizia (utilizarea riguroasă a verbelor), corectitudinea (respectarea regulilor gramaticale), puritatea (utilizarea mijloacelor lingvistice consacrate prin uz, admise de limba literară). Calităţi particulare: naturaleţea (exprimare firească, degajată, lipsită de constrângeri), simplitatea (reliefarea valorii sugestive a formelor gramaticale), armonia (acordul perfect al părţilor întregului).

c. Exprimă-ţi opinia despre importanţa limbii materne pentru existenţa umană.

Cel mai indicat răspuns: „***Limba română la sine acasă e împărătească bogată căreia multe popoare i-au plătit bani în metal de aur, pe când ea pare a nu fi dat nimănui nimica***" (M. Eminescu, ms. 2257, f. 175)

d. Ce abateri de la claritatea stilului recunoaşteţi în exemplul: Azi au căzut averse de ploaie.../ Eu îmi înşir ideile pe o foaie,/ Căci sufăr de gastrită la stomac/ Şi nu vreau să mă dau jos din pat./ Văd pe geam o babă bătrână/ Mergând cu o fetiţă mică de mână./ Oare încotro se îndreaptă?/ Spre drumul ce se bifurcă în două?... *Idei fără sens*..., Olivia Şeremet, IX C (- ***pleonasmul*** -)

Scanned with OKEN Scanner

Redactarea diferitelor tipuri de texte funcționale

Curriculum vitae

Ansamblu de informații prin care o persoană se face cunoscută. CV-ul poate fi însoțit de copii după diplome, documente ori recomandări (referințe) care să susțină afirmațiile inițiale.

Realizează un CV, de minimum 15 rânduri, al unui autor canonic, păstrând convențiile acestui tip de compoziție (**Limba şi literatura română**, Ed. **Art**, 2003, p. 8):

George Bacovia – autor canonic

- Numele şi prenumele: Gheorghe Vasiliu, pseudonim: George Bacovia
- Data şi locul naşterii: 4/5 (16/17) septembrie 1881, Bacău
- Studii:Facultatea de Drept (Iaşi); profesează în baroul din Bacău; suplinitor în învățământ; copist la prefectură; ajutor de contabil; copist de clasa III la Direcția învățământului secundar şi superior; profesor de desen şi caligrafie la Şc. Normală din Bacău
- Performanțe literare: debut editorial - 1916, vol. **Plumb**; premiul Ministerului Artelor- 1923; vol. **Scântei galbene** – 1926; vol. **Cu voi**... – 1930; **Comedii în fond** – 1936; **Stanțe burgheze** – 1946
- Mărturii despre scris: "*În poezie m-a obsedat un subiect de culoare, pictura cuvintelor sau audiția colorată*".
- Referințe critice: "*Puțin a avut de spus poetul,... dar acest puțin mulțumeşte deplin prin unicitate şi putere*" (Vladimir Streinu).

Scanned with OKEN Scanner

Procesul-verbal

Compoziție în care se consemnează, pe scurt, desfășurarea unei adunări constituite cu un anumit scop și trebuie să respecte următoarele caracteristici: *introducerea* (data, locul, persoanele invitate, numărul de participanți, alegerea membrilor care vor conduce activitatea, conținutul ordinii de zi), *cuprinsul* (intervențiile participanților, probleme esențiale dezbătute, hotărârile aprobate de adunare, concluziile moderatorului), *încheierea* (formula specifică: *„Drept pentru care s-a încheiat prezentul proces-verbal"*).Există mai multe feluri de procese-verbale: *de constatare, de contravenție, de predare-primire, de consemnare* etc.

Proces-verbal de constatare

„Iași, 1875 noiembrie în 12 zile

Inspectând astăzi școala din satul Gropnița, comuna Mirceşti, am aflat 12 elevi prezenți. Răspunsurile copiilor au fost satisfăcătoare. Citirea e curgătoare și logică, adică se cunoaşte că copiii pricep ceea ce citesc. Problemele aritmetice au fost rezolvate cu multă claritate. Cunoștințele istorice ale copiilor sunt exacte și pe deplin pricepute de către dânșii. Numărul elevilor însă e prea mic. De dorit este ca cu începerea semestrului al doilea să se introducă cărți de lectură în toată regula și anume:

În clasa I rămâne ca până acum **Metoda nouă** de Creangă.
În clasa a II-a **Cartea de cetire**, editată de Socec, vol. I.
În clasa a III-a, **Cartea de cetire**, editată de Socec, vol. II.
În clasa a IV, **Cartea de cetire**, editată de Socec, vol. III.

Revizor școlar, M. Eminescu".

(E. I. Torouțiu, **Studii și documente literare**, vol. IV, Junimea, Bucureşti, 1933, p. 128)

Remarcăm următoarea structură a acestui document oficial: datarea documentului oficial (localitatea, ziua, luna, anul), relatarea faptelor consemnate (localizarea școlii, frecvența, situația școlară, evaluare), concluzii (recomandări).

Scanned with OKEN Scanner

Proces-verbal de consemnare

Părțile componente ale unui proces-verbal sunt: **introducerea** (data, locul, invitații, situația prezenței, componența ordinii de zi); **cuprinsul** (conținutul intervențiilor, propuneri, hotărâri, responsabilități, concluzii); **încheierea** (formula specifică, semnătura secretarului ședinței și a tuturor participanților la adunare).

Proces-verbal,

Încheiat astăzi, 23 aprilie 1883, în cadrul adunării electorale a PNL, în vederea alegerilor electorale de la colegiul II, având-l drept lider pe reprezentantul moderat Tache Farfuridi, avocat și membru al Comitetului permanent din teritoriu. La adunare participă toți membri PNL.

Conform ordinii de zi, se are în vedere evidențierea principalelor idei formulate în discursul său oratoric. Printre obiectivele enunțate de reprezentantul grupării liberale se află revizuirea **Constituției** de la 1866 și a **Legii electorale**, documente aprobate oficial, prin plebiscit. La revizuirea pentru care militează, liberalii propun reducerea numărului de colegii electorale de la patru la trei, ceea ce va nemulțumi pe conservatorii adversari politici.

La finalul discursului s-a ajuns la concluzia că participanții la acest eveniment și-au exprimat adeziunea, prin aplauze furtunoase, față de ideile formulate de liderul liberal.

Drept pentru care s-a încheiat prezentul proces-verbal, redactat de avocat Iordache Brânzovenescu. Subscriu toți participanții, membri PNL.

Asistenți, Ela Băsu și Andra Moga, XII B

Scanned with OKEN Scanner

Proces-verbal,

Încheiat astăzi, 11 martie 2003, în cadrul orei de **Literatură**, cu tema: **Intelectualul în viziunea lui Camil Petrescu şi Stendhal (Andrei Pietraru faţă în faţă cu Julien Sorel)**. La această întâlnire participă elevii claselor a XII A şi a XII B de la Liceul V.A, Iaşi, organizaţi în două echipe de lucru.

Ordinea de zi:

1. Alcătuirea echipelor şi desemnarea liderilor
2. Prezentarea planului de dezbatere
3. Dezbaterea propriu-zisă
4. Concluzia moderatorului.

Echipa 1 (reprezentanţi ai clasei a XII-a A): ideile generale referitoare la viziunea celor doi scriitori asupra tipului de intelectual volitiv;

Echipa 2 (reprezentanţi ai clasei a XII-a B): puncte comune / deosebiri

Liderul echipei 1: În literatura română şi universală, Camil Petrescu şi Stendhal sunt consideraţi întemeietori ai prozei analitice moderne. Eroii prezentaţi sunt intelectuali care traversează complicate aventuri de cunoaştere, participând cu întreaga lor inteligenţă la afirmarea unui crez.

Liderul echipei 2: În timp ce Andrei Pietraru aspiră spre parvenire în plan spiritual, Julien Sorel o face doar din dorinţa de a se răzbuna. Unul este condamnat la moarte, celălalt se sinucide.

Moderatorul apreciază prestaţia celor două echipe, observând însă o mai mare meticulozitate în prezentarea argumentelor de către echipa a doua.

Drept pentru care s-a încheiat prezentul proces-verbal, redactat de... şi semnat de toţi participanţii.

Scanned with OKEN Scanner

Cererea

Document oficial care cuprinde: formula de adresare (cu majuscule, urmată de virgulă); formula de prezentare (subsemnatul / subsemnata), numele, prenumele (între virgule, având funcţia de apoziţie) şi domiciliul petiţionarului; statutul social şi instituţia unde îşi desfăşoară activitatea; formularea scurtă, clară, precisă a solicitării („*vă rog să binevoiţi a-mi aproba*"- directorul aprobă, nu execută); motivul solicitării (exprimare clară şi concisă); semnătura; localitatea şi data întocmirii cererii; funcţia celui căruia îi este adresată cererea şi instituţia pe care o conduce.

Domnule Director,

Subsemnatul, Ion Vasluianu, elev în clasa a IX-a la Liceului „G. Coşbuc" din Brăila, vă rog să binevoiţi a-mi aproba eliberarea unei adeverinţe de elev, deoarece îmi este necesară la Asociaţia de locatari din cartierul unde locuiesc.

2 februarie 2004 Semnătura (lizibil / ilizibil)

Domnului Director al Liceului „G. Coşbuc" Brăila

Scrisoarea

Comunicare trimisă / adresată cuiva prin poştă sau prin intermediul unei persoane (DEX)

Scrisoare de intenţie

Îmi place să mă aflu în situaţii inedite, să cunosc noi oameni, să rezolv probleme de orice gen. Sunt o persoană perseverentă, vorbesc două limbi de circulaţie internaţională (franceza şi engleza), corespondez cu persoane din Anglia, SUA şi Canada, îmi place comunicarea.

Scanned with OKEN Scanner

Sunt plin de inițiativă şi entuziast. Am fost educat în spiritul muncii şi al dăruirii, convins că în viață totul se obține numai şi numai prin dorința de împlinire.

Am calități de organizator şi de comunicare, dovedite în multe situații. Rog citirea *Curriculum Vitae*-ului, pentru detalii referitoare la educația şi experiența mea. Sper să fiu invitat la interviu, moment în care voi încerca să motivez pasiunile şi preferințele mele privind lecturile preferate, munca mea curentă, visurile adolescentine, dar şi pe cele de viitor.

12 iulie 2003 Adi Onofrei

Scrisoare de prezentare

Ionel Popovici
Strada I. Creangă, Nr. 1, Iaşi
Telefon: 0232 / 112233

24 decembrie 2002

NICIMAN S. A.
Iaşi, str. Niciman, nr. 2

În atenția Doamnei Cristina Rusu

Stimată doamnă / domnişoară,

Prin *Agenția Județeană pentru Ocuparea Forței de Muncă* Iaşi, am aflat că Societatea Dvs. oferă două locuri de muncă în specialitatea *sculer matrițer*. Alătur un CV, copie legalizată după *Atestatul* de specialitate, precum şi o recomandare din partea *Clubului de Inventică* Iaşi (al cărui membru sunt de curând), în speranța selectării pentru interviul de selecție.

Sunt interesat să aflu amănunte despre societatea dvs., iar prin prestația mea să ofer oportunități care să fie la înălțimea standardelor actuale.

Vă rog să fiu contractat la numărul de telefon menționat mai sus, zilnic, între orele 10 şi 14.

Cu respect, Ionel Popovici

Scanned with OKEN Scanner

Scrisoare de felicitare

Iaşi, 1888, noiembrie 7

Mult respectabile cuconule Mihalache,
(Mihail Kogălniceanu)

Mai întâi şi-ntâi, respectuos vă felicit de ziua numelui, dorindu-vă de la Dumnezeu sănătate „că-i mai bună decât toate"! Iar pre Sf. voievozi Mihail şi Gavriil rugându-i să vă fie întru ajutoriu mulţi încă, mulţi ani şi buni.

Al doilea, cu respect vă trămit atât scrisoarea moşului, părintele Gheorghe Creangă, cât şi lista de cărţi a părintelui Starițul, şi doresc cu această scrisoare să vă găsească sănătos şi voios!

Al d-voastre întru tot supus,
I(on) Creangă

N.B. Vă rog iertați de întârziere că am fost şi eu bolnav de boala mea.

*

Imaginează-ți că eşti Otilia şi îi scrii prietenului tău Felix, explicându-i motivele care te-au determinat să pleci cu Pascalopol la Paris.

Scumpul meu Felix,

Îmi pare nespus de rău că am plecat pe neaşteptate şi fără să te anunț. Ai putea crede că gestul meu este inexplicabil, însă, pentru mine nu e. Dimpotrivă, îl găsesc bine întemeiat, pentru că simțeam negreşit nevoia de a fi liberă şi de a medita la ceea ce se întâmplă de fapt în sufletul meu. Ştiu că mă iubeşti, mi-ai arătat acest lucru în nenumărate rânduri însă, dragostea ta tinde să devină o constrângere pentru spiritul meu independent. Ştii doar că am un temperament nefericit, că mă plictisesc repede şi sunt ca o rândunică, aşa cum îi place lui Pascalopol să mă numească,

Scanned with OKEN Scanner

drept pentru care, nu îmi cere, dragul meu Felix, să mă leg de tine şi de iubirea ta cu toată fiinţa.

Lasă-mi aşadar răgaz pentru a găsi o soluţie în această situaţie complicată în care mă aflu. Am speranţa că doar cerul înstelat pe care-l privesc acum de la fereastră, îmi va oferi răspuns.

Apropo, îţi aminteşti, Felix, de clipele petrecute la moşia lui Pascalopol? Alături de tine am simţit bucuria de a trăi şi am admirat acelaşi cer înstelat, contemplând cu nesaţ liniştea acelei nopţi de vară.

Îţi mărturisesc că aici, la Paris, cerul nu mai are aceeaşi strălucire ca în acele clipe când îmbătaţi de mireasma vie a firelor de iarbă proaspăt tăiate, clipele păreau veacuri... Mi-e dor să simt iarăşi fiorul acela unic, cutreierând împreună acele câmpii nesfârşite.

Te rog, iubite Felix, nu fi îngrijorat, eu am rămas acelaşi temperament aprins, mă simt bine, mai ales că Pascalopol e foarte drăguţ cu mine, un delicat, gata mereu să-mi facă orice capriciu şi să-mi ofere libertatea de care am atâta nevoie... Şi te mai rog să gândeşti foarte bine care sunt prioritățile tale (aminteşte-ţi ce-mi spuneai, cândva: „nu pot suferi ideea de a nu însemna nimic în viaţă, de a nu contribui cu nimica la ea, de a nu-mi lega numele de ceva..."), acum când cariera e mai importantă decât dragostea ta pentru o fată obişnuită, aşa cum mă consider eu. Iartă-mă că te-am făcut să suferi, însă vei vedea şi tu că am luat decizia cea mai corectă pentru amândoi.

Să-i transmiţi lui Papa că mi-e dor de el şi că-i voi aduce ceva frumos. A! şi pentru tine am găsit, dragă Felix, ceva interesant: o cravată mai specială pe care vreau s-o porţi când îţi vei susţine doctoratul. Sunt convinsă că-ţi va purta noroc, pentru că ţi-o dăruiesc din toată inima. Până ne vom revedea, cele mai calde salutări, de aici, din Parisul visurilor mele şi nu uita că te iubesc.

A ta prietenă, Otilia.

Scanned with OKEN Scanner

Scrisoare amicală cu subiect literar

Iaşi, 30 octombrie 2002

Dragă Emilia,

Tocmai am terminat de citit un capitol interesant din **Hronicul şi cântecul vârstelor**, de Lucian Blaga şi am rămas plăcut impresionată. Sigur, te vei întreba, de ce?! Te voi lămuri. M-a fascinat comportamentul unui personaj: Horică Teculescu, un băiat cam de vârsta noastră. „Un pachet de nervi", poreclit „argint-viu", scăpat, parcă „dintr-un termometru spart" şi de o „improbabilă spontaneitate". Horică reprezintă tipul adolescentului rebel, un nonconformist... Spontaneitatea de a face farse - reuşite - dascălilor este o dovadă a inteligenţei şi originalităţii acestuia. El reprezintă prototipul elevului ce sfidează pe oricine, numai să fie remarcat de cei din jur, fapt ce se întâmplă şi în zilele noastre. Astfel, în fiecare clasă există cel puţin un elev care se comportă asemenea lui Horică Teculescu, fie pentru a risipi monotonia, fie pentru a suplini lipsa de pregătire a subiectului în cauză, fie pentru propriul amuzament.

Cred că m-am lăsat purtată de val... şi am uitat că, de fapt, eu doresc să te rog să-mi împrumuţi **Albumul** tău **literar,** pentru a spicui câteva informaţii... Îţi mulţumesc, cu anticipaţie. Sănătate! Mult succes în activităţile tale zilnice! M-aş bucura să-mi scrii dacă **Hronicul şi cântecul vârstelor** ţi-a plăcut.

Cu drag, Roxana (Reguş, IX D)

Scrisori ficţionale

Scrisorile literare împrumută mărcile formale de tip epistolar (formula de adresare, procedeele de implicare ale receptorului, formula de încheiere), însă au o altă finalitate şi relevanţă decât scrisorile reale. „Deosebirile privesc nu numai canalul prin intermediul căruia E şi R sunt puşi în contact, ci şi conţinutul comunicării şi posibilităţile de reacţie ale Receptorului" (Liliana Ionescu Ruxăndoiu).

Intenţia scriitorului este aceea de a oferi o altă posibilitate de a contura portretul unui personaj.

Scanned with OKEN Scanner

O noapte furtunoasă	*O scrisoare pierdută*	*D'ale carnavalului*
Scrisoarea lui Rică Venturiano către Ziţa	Scrisoarea lui Ştefan Tipătescu către Zoe Trahanache	Scrisoarea lui Nae Girimea către Didina
„Angel radios! de când te-am văzut întâiaşi dată pentru prima oară, mi-am pierdut uzul raţiunii… Te iubesc la nemurire. Je vous aime et vous adore: que pretendez-vous encore (te iubesc şi te ador: altceva ce mai pretinzi)? Inima-mi palpită de amoare. Sunt într-o poziţiune pitorească şi mizericordioasă şi sufăr peste poate. O, da! Tu eşti aurora sublimă, care deschide bolta azurie într-o adoraţiune poetică infinită de suspine misterioase, pline de reverie şi inspiraţiune, care m-a făcut pentru ca să-ţi fac anexata poezie: „Eşti un crin plin de candoare, eşti o fragilă zambilă, / Eşti o roză parfumată, eşti o tânără lalea! / Un poet nebun şi tandru te adoră, ah! copilă! // De a lui poziţiune turmentată fie-ţi milă: / Te iubesc la nemurire şi îţi dedic lira mea! / Al tău pentru o eternitate şi per toujours".	„Scumpa mea Zoe, venerabilul (…) merge deseară la întrunire (…). Eu (…) trebuie să stau acasă, pentru că aştept depeşi de la Bucureşti, la care trebuie să răspunz pe dată; poate chiar să mă cheme ministrul la telegraf. Nu mă aştepta, prin urmare, şi vino tu (…), la cocoşelul tău (…), care te adoră, ca totdeauna, şi te sărută de o mie de ori, Fănică…"	„Prea iubita mea angelă, s-a întâmplat un caz de o comedie mare în chestia noastră prin respectivul tău Pampon şi o individă!... Trebuie să ne vedem deseară ca să-ţi spui cum curge în defavor toată intriga asupra romanţului nostru, să juri că devine ca la Teatru, pentru care nu cumva să lipseşti deseară de la bal cum ne-a fost vorba. Trimite-l pe Pampon să joace conţina şi vino negreşit… Al tău adorant la moarte… Nae"

Scanned with OKEN Scanner

Un don-juan / prim amorez - nume ridiculizat, cu sonorităţi (R, V) consonantice abrupte - jargoane „artificiale" (G. Ibrăileanu), „caricaturizate" (Iorgu Iordan) - perle stilistice („inima palpită de amoare", „mizericordioasă" etc.) -neologisme fr. terminate în „-iune" (forme ridicole) - absurditate lingvistică („uzul raţiunii") - pleonasmul („întâiaşi dată pentru prima oară") - confuzia „per" – „pour"	Un don-juan - prenumele « Fănică » (familiarism) - prefect al judeţului - « om de credinţă » - sensibil - pasional, dar *fără moral şi fără prinţip...* - atent să nu tulbure linişte « venerabilului » - luciditate strategică	Un don-juan / prim amorez Nae Girimea – „patronimic de rezonanţă exotică" – „frizer şi subchirurg" - fante de mahala bucureşteană - „grotescă scrisoare" (George Munteanu) Viaţa este percepută ca un spectacol, aşa se explică infidelităţile bărbatului. Nae Girimea e „înclinat statornic să-şi asigure... eventuale ieşiri din romanţurile care curg în defavor, convins că îşi poate găsi oricând un rol inedit în alte romanţuri... -excesul de franţuzisme: „angel radios" (Rică Venturiană) devine „angelă" (l'ange)

În romanul modern, *scrisoarea literară* devine modalitate „posibilă de depăşire a condiţiei omnisciente a naratorului". De exemplu, în romanul **Patul lui Procust**, se combină trei forme de relatare la persoana I: scrisoarea, jurnalul şi intervenţiile autorului – implicat în desfăşurarea faptelor prezentate. Recunoaştem două serii de scrisori: ale doamnei T, destinate autorului, şi ale lui Ladima, adresate Emiliei. Aceste scrisori au rolul de a recompune, din perspectiva fiecăruia, un portret. Primele scrisori sunt mai apropiate, ca formulă epică, de jurnal. Celelalte respectă caracteristicile scrisorilor propriu-zise. Notaţiile de subsol, epilogul şi precizarea „povestit de autor" compun, în fapt, relaţia ficţional – nonficţional, pentru a conferi textului său romanesc acea notă de autenticitate, după model proustian.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul IV

Stil direct, stil indirect, stil indirect liber

SD	SI	SIL
Pune în valoare independenţa discursului citat faţă de cel care citează	Discursul citat îşi pierde independenţa sintactică şi semantică faţă de discursul introductiv care îl conţine.	Combină SD cu SI.
Se recunoaşte după marcarea prin linie de dialog a intervenţiei fiecărui personaj.	Trecerea din SD în SI se realizează folosind verbul *dicendi* urmat de o conjuncţie subordonatoare (că, să).	Este un stil indirect, din care lipseşte conjuncţia subordonatoare.
Reprezintă o modalitate de a sublinia caracterul obiectiv al viziunii artistice.	Presupune subiectivitatea celui care reproduce cuvintele altcuiva.	Vorbirea este atribuită personajului, ca în SD, fără linie de dialog (marcat între ghilimele).
Dă posibilitatea cititorului de a-şi face o părerea în legătură cu cel care vorbeşte, de a-l analiza / caracteriza.	Devine o strategie a prozatorului (naratorului) care evidenţiază astfel atât distanţa care îl separă de lumea personajelor, cât şi distanţa dintre personaje.	Este mai nuanţat decât SD şi SI. Generează ambiguitate artistică. Naratorul pendulează între identificarea cu personajul şi detaşare de acesta.

Stilul direct / vorbirea directă reprezintă „reproducerea unei comunicări introduse printr-unul sau mai multe cuvinte de declaraţie, fără a fi subordonată gramatical acestora” (**Gramatica Academiei**). Cuvintele de declaraţie pot fi verbe cu sensul „a spune”, „a zice”, „a întreba”, „a răspunde”, „a lămuri”, „a gândi” etc., precum şi substantive şi expresii nominale, cu sensul „a comunica”. SD se transcrie, de obicei, cu liniuţă de unire:

„- Cum! ***întrebă*** aspru directorul...

- Slavă Domnului! ***adăugă*** Niţă... ne cunoaştem noi...”

(I. L. Caragiale)

Prezenţa în text (vorbire) a verbului *dicendi* nu este întotdeauna obligatorie:

„- Tu! la concursul de mâne? ***a zis*** pufnind de râs Niţă.

- Da, eu...

Scanned with OKEN Scanner

- La concursul de mâne?
- Ei! da... la concursul de mâne.
- Dar tu ştii pentru ce loc e concurs, Ghiţă?
- Nu..." (I. L. Caragiale)

În exemplul următor de vorbire directă, observăm două situaţii distincte:

„ - ***Măi Ioane, dragi ţi-s fetele***?
- ***Dragi***!"

În primul dialog, emiţătorul produce un mesaj, utilizează un anumit cod pe care-l transmite receptorului prin intermediul unui anumit canal (fonator). Receptorul, la rândul său, primeşte şi decodează mesajul, cunoscând (înţelegând) codul folosit de emiţător. Ca urmare, emiţătorul devine sursă a enunţului emis (specific vorbirii directe). În acest dialog (întrebare şi răspuns), rolurile de E şi R sunt reversibile (*dragi / dragi*), firesc pentru orice receptor care devine destinatar al mesajului.

„ - ***Dar tu lor***?
- ***Şi ele mie***!..."

În acest al doilea dialog, receptorul urmăreşte mesajul transmis de emiţător, dar nu mai doreşte să devină destinatarul mesajului. Adoptă un gest de disimulare. Punctele de suspensie converg spre acea dorinţă de păstrare a intimităţii sau dimpotrivă, în spirit „coţcăresc", tipic humuleştean, şi supune pe emiţător unui joc de cuvinte, dăruind o mostră de umor de limbaj. Aşadar, din confuzie se naşte farsa.

Să urmărim cu atenţia replica lui Ion:

„ – Apoi dacă te-a trimis pe tine, rău te-a trimis, zise el, având un surâs de mândrie pe buze şi ştergându-şi briceagul pe cioareci cu mare băgare de seamă. Aşa, Anuţă! Aşa să-i spui! Că eu cu tine n-am ce să mă sfătuiesc, dar cu dumnealui om vorbi şi ne-om chibziu, de s-o putea, că doar oameni suntem... Dar fără tocmeală cum să ne învoim? Cine dracu a mai văzut învoială fără tocmeală? Că nici noi nu suntem câini, nu, nu... Să-i spui negreşit lui badea Vasile, c-aşa ţi-am spus, ca să ştie..." Liviu Rebreanu – **Ion**. Capitolul V. **Ruşinea** (6)

Scanned with OKEN Scanner

Emițătorul este Ion. Receptorul pare să fie Ana. La o analiză mai atentă, vom constata că tirada lui Ion este adresată, în fapt, lui Vasile Baciu. Ana devine doar mesagerul, pion al jocului de şah, în jocul sorții. „***Tocmeala***" devine demers diplomatic / diabolic. Comunicarea verbală e purtătoare de sensuri multiple, limbajul ambiției tragice „*arde*". Actorul (Ion) îşi joacă un rol important în propriul său destin.

Stilul indirect / vorbirea indirectă „reproduce comunicarea cuiva subordonând-o unui cuvânt de declarație" **(Gramatica Academiei)**; transpunere a stilului direct. Implică existența unui raport de subordonare:

„(Cocoşilă) ***Le spusese că o să plouă***". (vocea auctorială)

Transformarea SD în SI, impune respectarea unor reguli.

SD: „- ***M-au părăsit toți, toți m-au părăsit; m-a ajuns blestemul tatii***! strigă ea / Simina / ***în cele din urmă***".

SI: În cele din urmă, ea strigă **că** a fost părăsită de toți şi **că** a ajuns-o blestemul tatălui ei... [verbul la persoana a III-a, singular; prezența conjuncției subordonatoare „că"]

Stilul indirect liber / vorbirea indirectă liberă este modalitatea prin care naratorul îşi însuşeşte enunțul unui personaj, reproducându-l întocmai, fără a utiliza: ghilimele, un verb de declarație sau o conjuncție subordonatoare.

Mihaela Mancaş stabileşte următoarele funcții ale SIL: A) „reproducerea de către autor a unei suite de ***reflecții*** ale personajului"; B) „reproducerea de către autor a unei presupuse ***replici*** care aparține personajului protagonist"; C) „reproducerea unui ***comentariu*** al altui personaj, referitor la protagonist sau la un eveniment relatat anterior"; D) „notarea unei ***reacții colective***"; E) „***comentarii ale autorului***".

Tipul A conține o relatare (de către narator) a unei suite de reflecții ale personajului, intersectare a planului *obiectiv* al naratorului cu planul *subiectiv* al personajului). Un exemplu concludent, în **Pădureanca** (text studiat în manualul editurii Sigma, clasa a X-a), de Ioan Slavici:

Scanned with OKEN Scanner

„Simina rămase privind în urma lui" (planul naratorului, persoana a III-a). ***„Scăldat! întins pe masă! privegheat! bocit tatăl ei! bocit de dânsa?!"*** (planul personajului; se păstrează persoana a III-a).

Tipul B conține reproducerea (tot de către narator) a unei presupuse replici a unui personaj, cu o modificare sintactică, prin omiterea conjuncției și schimbarea persoanei la verb sau pronume. Un exemplu concludent, în **Pădureanca**:

„Nu! aceasta nu se poate!" (planul personajului, adresare impersonală, cu funcție stilistică)

„- Iar Neacșu, ieșind într-un târziu de la mort, s-a uitat în toate părțile".(planul naratorului) ***Fata lui! – unde era fata lui? ce s-a făcut cu fata lui?"*** (planul personajului) SIL conservă nuanțele intonaționale și elementele lexicale și gramaticale de tip afectiv.

Sau:

„Toată vremea însă Laura (Herdelea) ardea de nerăbdare, Aurel nu mai venea. (planul naratorului) ***Ce-o fi pățit? S-o fi supărat poate***? (planul personajului) Fel de fel de întrebări o chinuiau" (planul naratorului). Liviu Rebreanu – **Ion**. Capitolul III. **Iubirea** (4)

Exemplul următor este relevant pentru a recunoaște alternanța: SD, SI și SIL, într-un text narativ:

" - ... a căutat să fie singur cu dânsa și a întrebat-o pentru ce s-a supărat. Ea a zâmbit și a zis ***că nu s-a supărat***. (SI) El însă vedea că e supărată și a apucat-o de mâini și s-a uitat lung și cu dragoste în ochii ei cei cu genele dese și a zis: "**Ești supărată**" (SD). Ea a tăcut și nici n-a zis că-i pare bine, nici n-a zi că da, e supărată (SIL), fiindcă ar fi trebuit să spuie pentru ce, și aceasta nu era cu putință" (I. Slavici – **Pădureanca**).

Repetiția, element de oralitate, este o caracteristică a stilului indirect liber:

„- Avea destul timp până dimineață... Era o nebunie! ***De ce să se ducă? de ce s-o vadă? ce avea el cu dânsa? Nimic, nimic, nimic!"*** (I. Slavici – **Pădureanca**)

Scanned with OKEN Scanner

Un exemplu de SIL, deşi expresiile afective orale sunt specifice SD: „ **Îl aştepta Simina... Ce face el? unde se află? de ce nu se mai întoarce? nu cumva i s-a întâmplat ceva? *sfinte Doamne*! nu cumva i s-au urât zilele?**”

Acest enunţ putem să-l transformăm în SI: ***Îl aştepta Simina care se întreba, neliniştită, ce face el, unde se află, ce i s-a întâmplat***... - folosind verbele la persoana a III-a, precum şi pronumele relativ cu rol de conjuncţie subordonatoare; sau în SD: ***Îl aştepta Simina care, neliniştită, spunea: „Ce face Iorgovan?” „Unde se află?” „De ce nu se mai întoarce*?”** ... - apelându-se la verbul dicendi „a spune”.

Stil indirect liber şi monolog interior

Se dă textul:

„Ivan acum, rămânând singur, supărat ca vai de el, pe de o parte că i-a luat Dumnezeu turbinca, pe de alta că are să moară, s-a pus pe gânduri.

„Mă rog, ia să stau şi să-mi fac socoteală cu ce m-am ales eu cât am trăit pe lumea asta, zise ***Ivan (Turbincă)*** în gândul său. În oaste am fost numai de zbucium: hăis haram, cea haram! De-atunci încoace am umblat ia aşa, teleleu Tănasă. M-am dus la rai, de la rai la iad, şi de la iad iar la rai. Şi tocmai acum la (o) (a)dică, n-am nici o mângâiere. Rai mi-a trebuit mie la vremea asta? Ia, aşa păţeşti dacă te strici cu dracul; aici la sărăcăciosul ist de rai, vorba ceea: fală goală, traistă uşoară; şezi cu banii în pungă şi duci dorul la toate cele. Mai mare pedeapsă decât asta, nici că se mai poate! Votchi nu-i, tabacioc nu-i, lăutari nu-s, guleai nu-i, nemica nu-i! Mai am numai trei zile de trăit, şi te... ai dus, Ivane, de pe faţa pământului!...” (Ion Creangă)

În primul alineat, naratorul reflectă la soarta lui Ivan Turbincă. Relatarea se realizează la persoana a treia, specific stilului indirect.

În al doilea alineat, naratorul transcrie gândurile personajului său, în acţiune. Acest tip de autoadresare e specifică monologului interior. În lipsa unui interlocutor, personajul găseşte

Scanned with OKEN Scanner

în el însuşi un partener şi un confident. Pledoaria sa este ironică (şi destul de obiectivă), analizând traiectul unei vieţi zbuciumate... Şi totuşi, Ivan reuşeşte, ca nimeni altul, să se opună desfăşurării fireşti, naturale a călătoriei omului prin viaţă. Destinul său seamănă întrucâtva cu destinul feciorului din basmul african, **Povestea drumului**. Fundalul este fantastic. Personajul e simbolic. Umorul este tipic ţărănesc, sfătoşelnic, de conştientizare şi de hotărâre înţeleaptă: *„ia să stau şi să-mi fac socoteala..."* Ideea este că românul ştie întotdeauna să găsească cea mai bună cale de limpezire a oricărei situaţii. Expresia idiomatică *„hăis / cea!ă"*, proverbul *„fală goală, traistă uşoară"*, interjecţia *„ia"*, repetiţiile, vocativul *„Ivane"* sunt elemente care creează impresia oralităţii. Interogaţia *„Rai mi-a trebuit mie la vremea asta?"* este autoironică. Plasarea complementului *„rai"* în faţa verbului determinat sugerează nemulţumire. Condiţionalul *„dacă te strici..."* poate fi interpretat şi ca o autoadresare ironică, dar şi ca o formulare impersonală, generalizată. Alternanţa semantică dintre formele verbale *„să stau" – „m-am dus"*, construcţia *„ia, aşa păţeşti dacă..."*, precum şi concluzia eroului, compun psihologia fiinţei umane dornică mereu de altăceva (Dumnezeu şi Sf. Petre au fost foarte îngăduitori, iar Moartea / Vitma mereu păcălită). Stilul este „muşcător". Un monolog interior parodic.

Să recunoaştem SD, SI şi SIL dintr-un fragment de text poetic cu structură narativă:

„Într-alt timp, se auzi un ciocănit.
Cinci oameni de plumb au venit
şi *au şoptit*
Că se întorc mofluzi la han. (SI)
Că omul ce-l beliseră pe drum n-avea la el un ban. (SI)

- „Mai tacă-ţi gura şi uită-te-ncoa:
→ perspectivă narativă
→ imperativele au tentă decizională
E fata lui şi banii îs la ea", (SIL)
→ explicitând o hotărâre demonică
Răspunse baba, arătându-i patu:

Scanned with OKEN Scanner

- „Ai să te duci şi tu, fetică, după tat'tu!" (SIL)
Şi baba se linse pe buze,
Cu pofta de sânge a unei mâţe lehuze.

Aţi înţeles cu toţii (SD)
că baba era gazda şi ceilalţi erau hoţii". (SI)
(Tudor Arghezi – **Pui de găi**...)

Monologul interior este o formă monologată de enunţ, aparţinând unui personaj, cu valenţă impersonală. MI se prezintă la persoana I, într-un context precedat de persoana a III-a:

„În cele din urmă totuşi trebui să plece prin sat, cu străjile, după biruri. Atunci de-abia văzu dânsul mai bine comuna şi oamenii. Şi văzând, i se strângea inima de remuşcări şi imputări, şi-şi zicea din ce în ce mai întristat (planul naratorului, persoana a III-a, forma impersonală „se strângea inima"): ***Uite ce orb am fost!... Unde mi-a fost sufletul până acuma***?" (planul personajului Titu, persoana I, sugerează tristeţea şi nemulţumirea) Liviu Rebreanu – **Ion**. Capitolul VI. **Nunta** (1)

În exemplul următor, antiteza desprinsă din replica monologată, este de un realism zguduitor:

„Aci suntem noi, cei oropsiţi şi săraci, pe când dincolo ei se lăfăiesc în belşug (planul personajului), se gândi dânsul (Titu Herdelea) în sfârşit, intrând tocmai într-o căsuţă foarte hodorogită, cu streşinile aşa de joase că trebui să se plece ca să poată pătrunde în tindă"(planul naratorului). Liviu Rebreanu – **Ion**. Capitolul VI. **Nunta** (1)

Dialogul-povestire, dialogul în dialog

„- Asculţi, Moromete? Nu mai citi, lasă că am citit eu înaintea ta şi sunt mai deştept, ascultă aici la mine... Degeaba are doi creieri! (SD)

Era vorba N. Iorga (planul naratorului).

- Aşa crezi tu! protestă Moromete jignit.

Scanned with OKEN Scanner

- Iocane, mi se pare mie că Moromete ne părăseşte, spuse Dumitru lui Nae.

- De ce, Dumitre? întrebă Iocan curios.

- Păi nu-i mai place lui Moromete de Gheorghe Brătianu, răspunse Dumitru lui Nae vesel. ***Ei, ce mai spune ziarul, Moromete? E'oț... pe mă-sa,*** zise. ***Cine? Ăsta, Gheorghe Brătianu. Păi parcă spuneai că e deştept! E deştept, dar e'oț*** (dialog în dialog), încheie Dumitru lui Nae, foarte vesel" (planul naratorului).

Aceasta este o modalitate preferată de scriitorul român. Dialogul propriu-zis, expresiile populare, precum şi tehnica dialogului în dialog conferă autenticitate momentului prezentat sau rememorat.

Dialog şi monolog interior

„– Ce mai faci, Ţugurlane? (SD) zise Moromete în treacăt, aşteptând ca Paraschiv şi Nicolae să plece de acolo (planul naratorului).

Avea totuşi un glas deosebit pe care nu-l avusese mai înainte (planul naratorului reflector).

- Ce să fac!(SD) mormăi Ţugurlan răguşit de atâta tăcere. Bine.

- Apucă-te de gardul de la grădină, Paraschive, că până mâine trebuie să-l terminăm şi pe el (SD), mai spuse Moromete în timp ce Paraschiv se îndepărta.

Până mâine ai să vezi tu ce-o să fie (MI), îi răspunse Paraschiv în gând" (planul naratorului). Suprapunerea acestor două tehnici dăruiesc textului profunzime analitică.

Dialog şi stil indirect liber

„- Unde te duci, Matei?! îl întrebă Moromete anume ca să-l audă vorbind.

- ...ă duc înă la mnatu-meu, ă-mi dea un ăpăstru!

Scanned with OKEN Scanner

Vedeți? Din pricina gâlmei cuvintele lui sunt ciumpăvite (SIL), topite în omuşor, părea să spună Moromete prin întreaga lui înfățişare".

Aşezat „*la drum, pe stănoaga podiştei*", cum îi plăcea lui Moromete aşa de mult, se amuză întrebându-l pe Matei unde se duce. Atât replica acestuia, cât mai ales reflecțiile lui Moromete, concură la conturarea a încă unui portret de personaj episodic.

Secvență narativă inserată în dialog

O scrisoare pierdută - Actul I, scena 1:

Pristanda: „Bine ziceți, coane Fănică. ***Aseară pe la zece şi jumătate, mă duc acasă, îmbuc ceva şi mă dau aşa pe o parte să ațipesc numai un minuțel, că eram prăpădit de ostenit de la foc... Până să plec se făcuse vreo unul după douăspce. O iau prin dosul primăriei, şi apuc pe maidan ca să ies la bariera Unirii. Când dau să trec maidanul, văz lumină la ferestrele de din dos ale lui d. Nae Cațavencu, şi ferestrele vraişte. Ulucile înalte... dacă te sui pe uluci, poți intra pe fereastră în casă. Eu, cu gândul la datorie, ce-mi dă în gând ideea? zic: ia să mai ciupim noi ceva de la onorabilul, că nu strică... şi binişor, ca o pisică, mă sui pe uluci şi mă pui s-ascult***: auzeam şi vedeam cum v-auz şi m-auziți, coane Fănică, ştiți, ca la teatru".

Personajul narator, Ghiță Pristanda, relatează la timpul prezent, evenimente care s-au petrecut în trecut. Verbele la prezent indicativ („***mă duc***", „***îmbuc***") au valoare narativă. Discursul este dinamic şi prin prezența unor forme populare („***ostenit***", „***maidan***"), a formelor iotacizate („***auz***", „***văz***"), a diminutivului „***minuțel***" (cu înțelesul său subtil, de exces de zel din partea sa, gata oricând să aducă informații şefului său direct).

Dialogul cu... "o absență"

Personajele ionesciene „rătăcesc în inconştiență", sunt „golite de orice psihologie", sunt pur şi simplu nişte mecanisme aflate în lumea impersonalului. Dialogând cu invizibilul, se confirmă neputința de a comunica, neputința de a înțelege propria istorie. Absența e totală: „scaune cu nimeni":

Scanned with OKEN Scanner

Bătrânul: „A venit lume! Scaune! lume! scaune! Poftiți, poftiți, Doamnelor şi Domnilor... Sémiramis, mai iute... O să te-ajute cineva..."
Bătrâna: „Scuzaţi... scuzaţi.... bună ziua, Doamnă... Doamnă... Domnule... da, da, scaunele..."
Bătrânul (pe când sună din ce în ce mai tare, se aud bărcile, foarte aproape, lovindu-se de debarcader, din ce în ce mai des, se încurcă în scaune şi aproape n-are timpul să ajungă de la o uşă la alta, într-atât de rapid se succed sunetele clopoţelului): Da, îndată... ţi-ai pus flanela? da, da... îndată,răbdare, da, da... răbdare..." (Eugen Ionescu – **Scaunele**, 1952)

*

Singurătatea nu este un impediment. Iona vorbeşte cu sine însuşi. Dedublarea sa reprezintă totuşi, o formă de autosalvare. Nu are importanţă unde te afli: atâta timp cât raţiunea te stăpâneşte, merită să încerci orice formă de „salvare". Nimic nu este imposibil: „***Trebuie s-o ia în partea cealaltă***..." „***Totul e invers. Dar nu mă las. Plec din nou... Ce contează dacă ai sau nu noroc***?..." „... ***Răzbim noi cumva la lumină***". Un final apoteotic. Voinţa de a nu accepta înfrângerea, acesta e mesajul acestei tragedii:
„ - Cine-şi mai deschide porii acum?"
„ - Nimeni, cine e prostul să se expună? Nu vezi cum pute? Destul că tragi duhoarea asta pe nas".
„ - Am auzit că unii, dimpotrivă, îşi oblonesc porii".
„ – Brava lor! Deştepţi. (Îi este rău) Ah, nu ştiu ce am. Deschide puţin fereastra".
„ – Care?"
„ – Aha! N-au făcut fereastră. Pe unde o fi mai subţire? Trebuie să sparg zidul... (Se clatină de colo-colo prin scenă)" (Marin Sorescu - **Iona**, Tabloul II, 1968)

Gramatica limbii române, vol. II, Ed. Academiei, 1966, p.342-355
Mihail Andrei, Iulian Ghiţă – **Limba română**, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983, p. 209-210
Limba şi literatura română, clasa a IX-a, Ed.. All, 2000, p. 238-240
Mihaela Mancaş – **Stilul indirect liber**, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1972, p. 75, 83, 95, 111
C. Cruceru – **Dialog şi stil oral în proza românească actuală**, Ed. Minerva, 1985
Dicţionar de ştiinţe ale limbii, Ed. Nemira, Bucureşti, 2001

[L.C.]

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul V
Registrele stilistice ale limbii

Diferite situaţii de comunicare prilejuiesc utilizarea unor variante ale limbii naţionale. Aceste variante se pot diferenţia din mai multe perspective:

a. din perspectiva evoluţiei limbii (variante vechi/moderne – contemporane);

b. din perspectiva repartizării în spaţiu, pe regiuni (dialecte, subdialecte sau graiuri, cu subdiviziunile respective);

c. din perspectiva nivelului cultural şi a formei de comunicare (orală / scrisă, populară / cultă; argou, jargon);

d. din perspectiva domeniului de activitate în care se situează comunicarea (stil funcţional);

e. din perspectiva relaţiei între emiţător şi receptor (stil solemn, familiar, colocvial) etc.

Profilul stilistic al unui text se poate determina în funcţie de:

1. raportul text-limbă, adică în funcţie de nivelul stilistic al limbii naţionale;

2. raportul text (mesaj) – referent, adică în funcţie de nivelul stilurilor individuale;

3. raportul text-emiţător, adică în funcţie de nivelul stilurilor individuale

4. raportul text-mesaj, adică în funcţie de nivelul stilurilor interne.

De fapt, profilul stilistic al unui text rezultă dintr-o unitate de procedee şi mărci stilistice care se pot identifica în text. Putem constata varietatea sistemului stilistic al limbii naţionale din următoarea reprezentare sistematizată, apărută în volumul **Introducere în stilistică** de D. Irimia, Editura Polirom, Iaşi, 1999, pagina 73

Scanned with OKEN Scanner

Sistemul stilistic al limbii naționale

(varianta orală ↔ varianta scrisă)

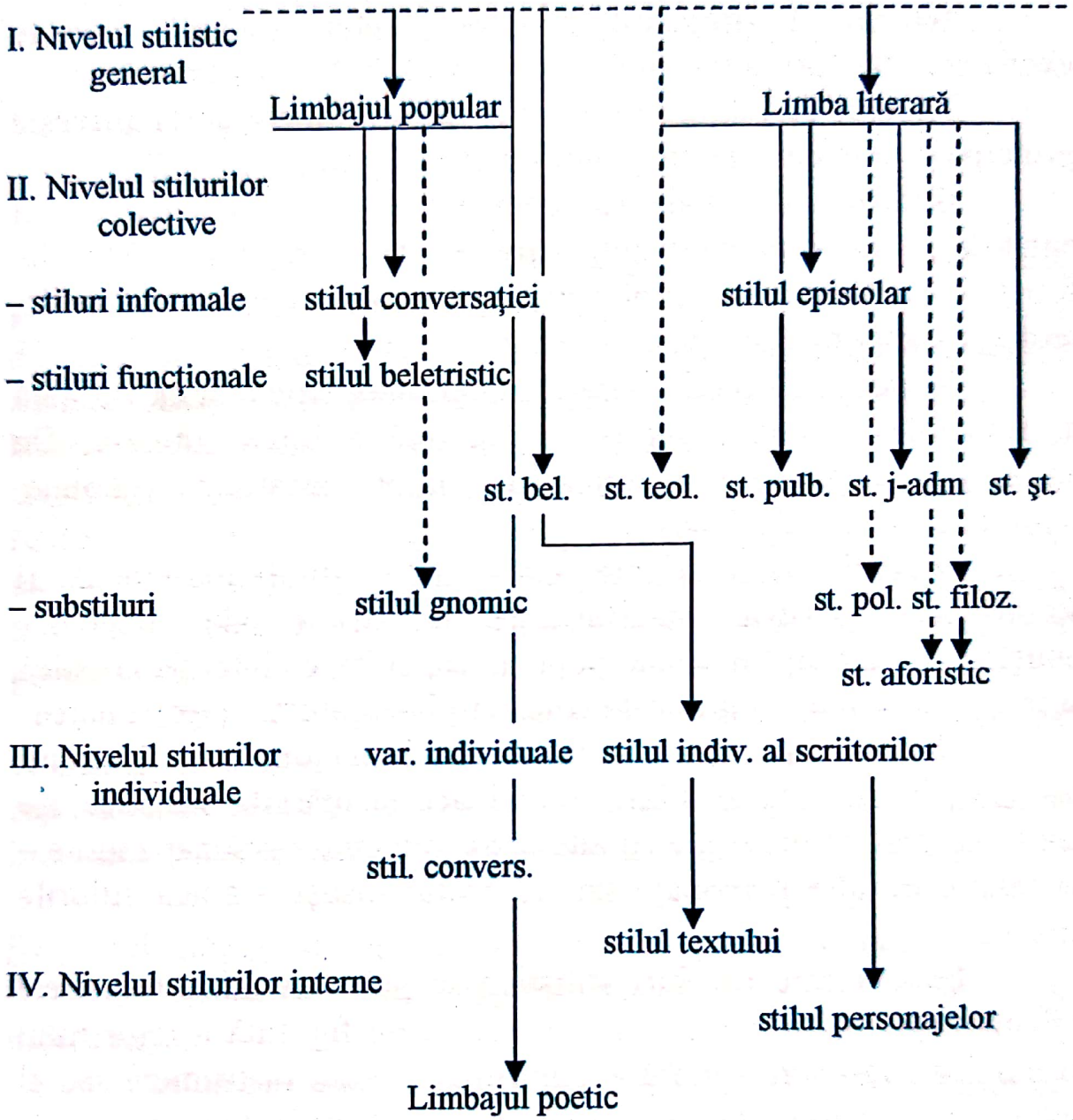

Nivelul I – specificitate națională
Nivelul II – principii poetice specifice unor curente estetice
Nivelul III – stiluri individuale
Nivelul IV – nivelul stilurilor interne

Scanned with OKEN Scanner

Realităţile lingvistice şi valorile stilistice luate în consideraţie în această reprezentare sunt delimitate pe patru niveluri:

Nivelul I (limbajul popular, limba literară) priveşte exprimarea pe întreg teritoriul / în general, în limba română;

Nivelul II (stiluri informale, stiluri funcţionale) priveşte principiile poetice specifice unor curente estetice.

Stilurile informale (al conversaţiei sau colocvial, stilul epistolar) se impun reguli stricte de exprimare. Stilurile funcţionale (beletristic, publicistic, juridic-administrativ, ştiinţific, teologic) impun reguli de exprimare.

Se constată manifestarea stilului beletristic atât ca variantă a limbajului popular, cât şi ca variantă a limbii literare. De asemenea, remarcăm manifestarea unor substiluri (gnomic, politic, filosofic, aforistic).

Nivelul III (variante individuale, stilul individual al scriitorilor) priveşte manifestările lingvistice ale diverşilor emiţători de mesaj (în limbaj popular sau cult), cu intenţie artistică şi în conformitate cu propriile concepţii în legătură cu exprimarea.

Nivelul IV (stilul textului, stilul personajelor, limbajul poetic) priveşte manifestările lingvistice şi mărcile stilistice ale unui text anume în relaţie cu alte texte, ale unui personaj anume – în relaţie cu alte personaje sau cu textul însuşi – adică stilurile interne.

Între aceste niveluri stilistice se pot determina registrele stilistice ale limbii. Considerat în concepţia figurată a registrului în muzică (întindere sonoră a diapazonului unui instrument sau al unei voci; la orgă grupul tuburilor sau butoanelor de acelaşi timbru DEX), registrul stilistic priveşte manifestările lingvistice specifice vorbitorilor cu un anumit nivel cultural şi cu anumite obişnuinţe de utilizare a limbii naţionale.

Scanned with OKEN Scanner

Distingem următoarele registre stilistice:

- popular / cult
- scris / oral
- arhaic
- regional
- colocvial
- argoul şi jargonul

Delimitând limba literară (variantă îngrijită, reglementată prin reguli, scrisă şi studiată în şcoală, utilizată ca limbă oficială) de limbajul popular (variantă mai puţin îngrijită, cu reguli aproximative, orală, utilizată în situaţii neoficiale) amintim că, în istoria limbii române, cele două variante s-au despărţit relativ târziu şi se află încă într-o strânsă legătură. Putem vorbi de registrul stilistic popular, utilizat într-o anumită măsură de majoritatea vorbitorilor limbii române, ca opţiune în exprimarea individuală sau prezent ca marcă stilistică internă a textului / a personajului.

Putem vorbi de un registru stilistic cult utilizat de vorbitorii care au avut acces la cultura instituţionalizată, scrisă, reprezentând chiar şi pe aceşti vorbitori o opţiune în exprimarea individuală sau marca stilistică internă a textului / a personajului.

Registrul stilistic cult prezintă următoarele particularităţi:

- aplicarea unor reguli stricte la nivel fonetic şi morfologic;
- utilizarea unor termeni împrumutaţi din ştiinţă, filosofie (neologisme), cu o structură complicată şi cu sens denotativ;
- identificarea unor termeni specializaţi, pentru a exprima concepte abstracte, nuanţe;
- utilizarea unor construcţii sintactice complicate, variate, a unor procedee retorice de construcţie a discursului.

Scanned with OKEN Scanner

Registrul stilistic oral Se delimitează o oralitate primară, rurală (limbajul popular originar) şi o oralitate derivată, citadină (limbajul popular originar se intersectează cu limbajul cultivat, în diferite grade şi variante de cunoaştere a limbii literare.

Ca şi comunicare pe cale orală, registrul stilistic oral are anumite particularităţi:

- exprimă percepţia concretă, spontană, afectivă a lumii;
- utilizează efecte sonore în realizarea enunţului;
- utilizează complementar, alături de sisteme de semne lingvistice (limba), alte sisteme de semne (gesturi, mimică etc.)
- La nivel fonetic se remarcă accentul, intonaţia specifică, dispariţia unor silabe sau părţi ale cuvintelor. Caracteristică oralităţii este şi pronunţarea unor forme pronominale sau verbale foarte scurte (***i, o, l***, ş.a.) împreună cu un cuvânt din faţă sau din continuarea enunţului.
- La nivel morfologic se remarcă utilizarea substantivului în vocativ (nefericitule!), gradul de comparaţie al adjectivului exprimat cu mijloace afective (*maaare, grozav de..., mare rău, deşteptul, deştepţilor, o pocitanie de om, o dată om, un om care nu s-a mai văzut, frumos foc, deştept ca oaia* – cu nuanţă ironică).
- Utilizarea unor construcţii mai comode, care nu solicită cunoaşterea / pronunţarea formelor complicate: *„la nimeni”, „la cine”, „la fiecare”* etc.
- Utilizarea dativului etic (*„mi ţi l-oi lua la depănat”*), a altor pronume personale (*„nici tu casă, nici tu masă”, „eu îi vorbesc şi el nu mă aude”*).
- Utilizarea unor forme verbale echivalente cu modul imperativ (*„pleci imediat”, „ai să te duci acum”, „să pleci de-aici”*) sau a modului imperativ cu efect dramatic (*„Şi atunci, pune-te pe plâns...”*).
- Utilizarea unor verbe la prezent, trecut, viitor cu valoare nediferenţiată (unul în locul celuilalt: *„v-am salut!”, „am să vă rog să...”, „vin mâine, sigur că vin”*).
- Utilizarea unor construcţii cu adverbe (*„se vede cât de colo”, „auzi colo”*).

Scanned with OKEN Scanner

- Utilizarea diferitelor interjecții (de exteriorizare a afectivității – *„uf!”, „deh!”, „aoleu!”*; de exprimare a reacției – *„bravo!”, „halal!”*; de adresare – *„mă!”, „bre!”*; de îndemn – *„ia!”, „na!”, „poftim!”*

- La nivel lexical se remarcă utilizarea unor cuvinte care evocă situația concretă: verbe provenite din onomatopee (*„a plescăi”, „a trăncăni”*), cuvinte derivate de la rădăcini metaforice (*„drăcie”*) sau cu sens metaforic (*„înțepat”, „a pisa”, „pisălog”*).

- Utilizarea unor expresii şi locuțiuni (*„a face cu ou şi cu oțet”*).

- Utilizarea diminutivelor cu nuanță ironică (*„trebuşoară”, „chefuleț”*) sau a sufixelor care dau impresia de mărire (*„fumăraie”, „apăraie”*); se utilizează cuvinte derivate spontan (*„dat şi răzdat”*); se utilizează cuvinte compuse, cu efect comic (*„papă-lapte”*).

- La nivel sintactic se constată exprimarea specifică negației (*„Ți-ai găsit?, „El face”, „Ce mai ba să...”, „Ba nu”, „Ba bine că nu”, „Ei, pe naiba!”, „mare lucru ai făcut”, „cum nu ştii tu, nu ştia nici el...”*).

- Se utilizează combinații de verbe şi locuțiuni: *„Eram să cad”, „cât pe ce să cad”*.

- Majoritatea propozițiilor care comunică o constatare sunt exclamative, majoritatea propozițiilor interogative sunt exclamative:

- Se utilizează verbe metaforice ca expresie a indignării (*„arză-te-ar focul”*), enunțuri sintetice (*„Ei?”, „Da!”*), prescurtate (*„Uşa!”*), eliptice (*„Da' cum să nu”*).

- Se utilizează repetiția în cadrul unor locuțiuni (*„din când în când”, „cine ştie ce”*); se repetă prin diminutivare (*„e singur-singurel”*) sau pentru a accentua (*„Plouă şi iar plouă”*).

- Se utilizează tautologia, pentru sublinierea afectivă (*„Prostu-i prost”, „vorbeşti ca să nu taci”, „când e frig, apoi e frig”*).

- Se utilizează cu precădere raportul sintactic de coordonare (*„Te duci, şi-i arăți, şi tot degeaba”*).

- Se exprimă stări afective prin propoziții incidente, adăugate la comunicarea propriu-zisă (*„A căzut, fir-ar să fie şi s-a*

Scanned with OKEN Scanner

spart", „M-a umilit, mă-nțelegi?", „Nu pot, zice, să te-mprumut").

- Se utilizează anacolutul (întreruperea organizării sintactice cu care a început comunicarea şi se continuă printr-o altă organizare, impusă de o altă perspectivă de percepere a realității); se întâlneşte subiectul suspendat sau construcțiile cu pronumele relative („*Eu, numai cât mă gândesc, şi-mi vine să mor de ruşine", „Cine ți-a mai spune, să-l trimiți la mine*").

Registrul stilistic arhaic presupune opțiunea unui vorbitor de a utiliza particularități ale limbii vechi; se poate identifica ca marcă a stilului individual al scriitorului (de exemplu, Sadoveanu), a stilului intern al textului sau al personajului (opera literară de inspirație istorică, personajul cu intenție de exprimare solemnă).

Identificăm următoarele aspecte arhaice:

Lexicale: cuvinte de origine slavonă, marcă a exprimării culte în vremurile trecute („*predoslovenie", „şleahtă*").

- cuvinte de origine latină, cu alt sens decât în prezent (cap = început, origine)

Fonetice: prezența unei vocale (u) la sfârşitul cuvintelor, datorită unui mod specific de notare a sunetelor limbii române cu litere chirilice (nume „*sântu*")

- dublarea vocalelor prin consemnarea unei semivocale care de obicei nu se mai pronunță („*prieteşugul*")
- pronunțarea desinenței de caz („*Precistei*")
- pronunțarea propozițiilor („*pre*")
- forma veche a unor cuvinte de origine latină („*drept*").

Morfologice:

- verbele la mai mult ca perfect nu au sufixul plural „-ră" („*ei" luase*)
- modul infinitiv apare cu forma lungă substantivizată („*are vreme de a-şi răscumpărarea strâmbătatea*")
- desinențele verbale nu sunt specializate, ca în prezent („*să o înțineazăă*")
- formele de singular – plural ale substantivului nu diferă prin alternanță fonetică („*puşcă / puşci*").

Scanned with OKEN Scanner

Sintactice:

- structura sintactică şi topica urmează modelul limbii latine; foarte frecvente sunt construcţiile gerunziale cărora li se adaugă un subiect sau construcţiile cu infinitivul, restul acestor structuri cu restul enunţului este neclară, iar comunicare este greu de înţeles (*„şi măcar că de obşte iaste istoricilor a nu scrie faptele...”*).

Registrul regional – presupune opţiunea unui vorbitor de a utiliza particularităţi ale vorbirii dintr-o anumită zonă. Regionalismele pot interveni involuntar în vorbire sau pot ilustra efortul vorbitorului de a renunţa la marca originii sale. La scriitorul Ion Creangă se constată o selecţie minuţioasă a particularităţilor regionale în scopul obţinerii unei expresivităţi artistice: comic de situaţie, de caracter, de limbaj.

Regionalismele sunt:

- fonetice: “hire”, “chiatră”, “ghine”
- lexicale: “omăt”, “popuşoi”, “colb”, “clop”, “niţel”
- morfologice: “oi merge”, “a face” (viitor popular), “lucră”.

Există forme verbale utilizate numai într-o singură regiune a ţării (perfectul simplu, în Oltenia), dar care au căpătat, în operele epice valoarea de timp narativ. Forme ale pronumelui de politeţe “dânsul, dânsa” a pierdut conotaţia de respect în unele regiuni ale ţării (Muntenia), dar a dobândit nuanţă afectivă în alte regiuni (Moldova).

Marii scriitori au îmbogăţit limba naţională cu regionalisme lexicale, ceea ce a condus la dezvoltarea sinonimiei şi la îmbogăţirea exprimării artistice.

Registrul colocvial se manifestă în dialog, presupunând anumite particularităţi care sprijină dinamismul derulării acestuia. Se pot delimita trei variante ale acestui registru stilistic:

a. al conversaţiei familiare (limbaj familiar) – este un amestec cu elemente ale limbajului popular

b. al conversaţiei curente (limbaj neutru) – cu formule specifice de adresare, substantive de reverenţă: “excelenţă”...

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristici:

1. Exprimarea este degajată, fără constrângeri de construcţie a enunţului, uneori comunicarea rămâne neclară:
- se utilizează cuvinte polisemantice (*lucruri, treabă, afacere, cineva, ceva, cumva*)
- se utilizează aproximări („*cam 6-7 kg*")
- se utilizează ticuri verbale („*deci*", „*mă rog...*")
- se utilizează cuvinte nerecomandabile („*afurisit*", „*nebun*")

2. Comunicarea se realizează uneori cu economie de mijloace, alteori cu mare abundenţă:
- se utilizează clişeele lingvistice (formulări stereotipe, uneori eliptice: "*Şi dă-i...*")
- se utilizează mijloace extralingvistice (mimică, gestică)
- se realizează repetiţii (reluarea informaţiei, tautologia, pleonasmul: "*De ce n-ai făcut cum ţi-am spus, că eu ţi-am spus...*")
- se utilizează zicători, proverbe, expresii şi locuţiuni.

3. Comunicarea are mărci ale afectivităţii vorbitorului:
- diminutive ("*cămăruţă*"), augmentative ("*băboi*")
- peiorative (expresii care exprimă dispreţ: "*loază*", "*neisprăvit*")
- superlativ popular ("*deşteptul deşteptţilor*")
- expresii figurate ("*i-a suflat banii*")
- interjecţii
- mijloace de apel (formule de adresare, vocative: "*bade*", "*neică*")
- mijloace fonetice: intonaţie, acceleraţie, încetinire.

4. Comunicarea are intenţie ironică şi satirică:
- porecla ("*Ciucălău*")
- contaminarea ("*nepurcele*")
- răstălmăcirea ("*Dumnezeu să-l iepure*")
- asocieri nelogice ("*curat murdar*")
- stridenţe lexicale şi gramaticale ("*E deştepţi*!")

Argoul este un limbaj codificat, utilizat de anumite categorii sociale / colectivităţi care nu vor să fie înţelese de ceilalţi sau vor să-şi manifeste libertatea în ceea ce priveşte exprimarea. Argoul se manifestă mai ales la nivel lexical, printr-un circuit

Scanned with OKEN Scanner

închis al semnificațiilor și mobilitate. Remarcăm următoarele aspecte:

a. cuvinte comune, cu sens schimbat: „*boboc*" (elev/ student în primul an), „*a buși*" (a nu da notă de trecere, a fi în plop (a nu cunoaște subiectul), „*a face pași*" (a absenta), „*a ciripi*" (a vorbi);

b. cuvinte dialectale sau arhaice: „*pârnaie*" (închisoare), „*calpuzan*" (falsificator de bani);

c. termeni tehnico-științifice, utilizați ironic: *lunetist* (informator);

d. expresii cu cuvinte străine: *junior* (hoț tânăr), *șvaițer* (gestionar), *pension* (închisoare);

e. cuvinte țigănești: *a ciordi, a șparli, a șuti, a mangli*;

f. cuvinte derivate: *plopist* (care nu știe subiectul), *septembriadă* (sesiune de examene din septembrie);

g. expresii cu un grad de comparație: „*băiat de băiat*".

Lexicul este mobil, deoarece cuvintele prea des folosite sunt înlocuite, pentru ca vorbitorii de argou să aibă în continuare senzația importanței lor ca și creatori de limbaj / să vehiculeze cele mai secrete informații. Uneori același cuvânt are într-un cadru specific o semnificație, iar într-un alt cadru, altă semnificație („boabă" – lexic sportiv = gol; lexic studențesc: examen nepromovat).

Utilizarea argoului conferă familiaritate exprimării. Lexicul are un pronunțat caracter metaforic.

Jargonul este un amestec al cuvintelor naționale cu forme (cuvinte, expresii) din alte limbi, pentru a da impresia de cultură. Datorită influențelor diferite care s-au exercitat asupra limbii române, s-au constatat mai multe variante de jargon: a. **neogrecesc** (începutul secolului al XIX-lea), b. **franțuzesc** (a doua jumătate a secolului al XIX-lea), c. **englezesc** (contemporan).

Exemple:

a) "bei mu", "chir", "chera"

b) "bonjur", "musiu"

c) "bye bye", "ok", "ko".

Scanned with OKEN Scanner

Subiecte de tip I de la proba orală a examenului de bacalaureat 2003

Exemplul 1: "Reporter: Trecerea dvs. prin nuvelă – mă gândesc nu numai la **Întâlnirea din pământuri**, dar şi la **Desfăşurarea**, care l-a urmat – a reprezentat un drum spre roman?

Marin Preda: Desigur! Firește, romanul sintetizează o lume, un univers pe care mai întâi trebuie să-l concepi şi după aceea să-l elaborezi. Sigur că există scriitori care de la început debutează direct cu un roman, chiar cu un roman reuşit. Părerea mea este însă că majoritatea încep, de fapt, tot cu nuvelele, aspirând doar să scrie romane. Nuvela, nu că formează prozatorul, pregătindu-l pentru viitorul roman, dar se impune tânărului scriitor prin momentele de şoc pe care le conține şi care nu se lasă exprimate într-o lucrare scurtă. Nuvela îl obişnuieşte pe prozator cu disciplina pe care o presupune romanul" (Interviu cu Marin Preda, reprodus în vol. **Creație şi morală**)

a. Precizează tema fragmentului citat

b. Prezintă particularitățile registrului stilistic din textul dat.

c. Exprimă-ți opinia despre afirmația scriitorului: „romanul sintetizează o lume, un univers pe care mai întâi trebuie să-l concepi şi după aceea să-l elaborezi".

Sugestii de rezolvare

a. Tema fragmentului este creația unui scriitor, în general.

b. Ambii vorbitori utilizează registrul stilistic colocvial. reporterul utilizează varianta conversației curente (stilul neutru, cu aspect citadin). El se exprimă convențional:

- se limitează la un fond lexical neutru (limba literară)
- termenii au sens denotativ de cele mai multe ori (nuvelă, a reprezentat, roman)
- alte cuvinte sunt utilizate cu sensul dobândit în mod obişnuit în conversație (trecere, drum).

Scanned with OKEN Scanner

Scriitorul Marin Preda utilizează varianta conversației familiare cu multe aspecte ale limbajului popular (oralitate):
- pleonasmul ("există scriitori care de la început debutează...")
- anacolutul ("Nuvela, nu că formează prozatorul, pregătindu-l pentru viitorul roman, dar se impune tânărului scriitor prin momentele de şoc...")

c. Opinia despre afirmația scriitorului: Marin Preda îşi exprimă opinia că romanul conține un univers ficțional la care scriitorul a meditat cu mult înainte de redactarea textului şi care urmează să fie descris.

Exemplul 2: „Când am stat prima dată față-n față cu Nichita Stănescu (mă simțeam de parcă aş fi stat la masă cu Eminescu sau cu Baudelaire), eram la restaurantul Uniunii Scriitorilor cu prietenul meu Traian T. Coşovei. Am fost atât de intimidat de ochii albaştri, foarte depărtați, ai lui Nichita, încât vreo jumătate de oră n-am putut scoate o vorbă, lucru pe care el l-a luat drept o tăcere ostilă.

Bătrâne, gata!, mi-a spus până la urmă. ***Ai dreptate, sunt cel mai prost poet din lume. Dar hai să stăm de vorbă, totuşi, şi să ciocnim un pahar ca doi prieteni. Dar dimpotrivă***, i-am răspuns, ***am tăcut fiindcă vă respect prea mult... Haide, lasă-l pe vă şi pe dv. Zi-mi tu, bătrâne! Iertați-mă, dar nu pot***... Atunci Nichita s-a uitat la mine mai atent. ***Ascultă, tu eşti credincios? Da, bineînțeles. Şi te rogi câteodată lui Dumnezeu***? ***Da, uneori. Şi cum îi spui lui Dumnezeu când te rogi, Tu, Doamne, sau Dv., Doamne? Tu***., i-am răspuns zâmbind, pentru că mi-am dat seama brusc ce vroia să spună. ***Şi-atunci, dacă lui Dumnezeu îi spui tu, mie de ce-mi zici dv.? Hai, bătrâne, zi-mi Nichita, şi să fim sănătoşi***...

De-atunci, în puținele momente în care ne-am văzut, m-am străduit să-i spun pe nume: ***tu, Nichita***". (Mircea Cărtărescu – **Tu, Nichita...**, **Dilema**)

Scanned with OKEN Scanner

a. Prezintă caracteristicile a două dintre registrele stilistice ale limbii, existente în textul de mai sus.

b. Selectează, din lista următoare, o calitate a stilului, care se regăseşte în textul dat şi motivează-ţi opţiunea: claritate, proprietate, precizie, concizie, corectitudine; variaţie stilistică, eufonie, cursivitate, oralitate.

c. Exprimă-ţi opinia despre atitudinea poetului Nichita Stănescu.

Sugestii de rezolvare

a. Identificăm în acest text caracteristicile următoarelor registre stilistice:

- Limbajul literar, întrunind aspectele limbii scrise (structură elaborată a frazei, respectarea regulilor morfo-sintactice), în acele secvenţe care reprezintă rememorarea momentelor trăite de autorul textului şi în care se arată urmarea acelor momente.
- Limbajul conversaţiei (registrul stilistic, colocvial), manifestat prin enunţuri eliptice ("Dar, dimpotrivă...", "Da, bineînţeles", "Bătrâne, gata!", "Tu"), exclamative conţinând vocative, cuvinte utilizate cu altă valoare morfologică decât în mod obişnuit ("Dacă lui Dumnezeu îi spui tu, mie de ce-mi zici dvs.?"), interjecţii.

b. Calităţi ale stilului care se regăsesc în textul dat:

- Concizia (cei doi vorbitori comunică în enunţuri foarte scurte, cu o structură sintactică simplificată, chiar eliptică)
- Oralitatea (cu acele aspecte menţionate mai sus, la registrul colocvial).

c. Opinia despre atitudinea poetului Nichita Stănescu:

Nichita Stănescu nu vrea să menţină distanţa între persoana sa (care reprezintă o valoare, şi ceilalţi din jurul său (care ar putea reprezenta o valoare, încă neafirmată). De aceea se comportă familiar. Pe de altă parte, el sugerează o anumită asemănare între personalitatea literară şi divinitate.

[C.C.]

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul VI

Elemente ale situației de comunicare

Comunicarea se realizează prin intermediul limbajului şi comportă o pluralitate de semnificaţii. În viziunea lui R. Jakobson, se recunosc şase funcţii ale limbajului. Trei dintre ele (*referențială, metalingvistică, poetică*) se referă la conţinut, celelate trei (*emotivă, conativă, fatică*) aparţin domeniului relației.

Funcțiile comunicării

Funcția *referențială* „trimite" la context (referent), funcția *emotivă* – la emițător, funcția *conativă* – la destinatar, funcția *metalingvistică* – precizează codul, funcția *poetică* este centrată asupra mesajului.

1. **Funcția referențială** (denotativă sau informativă) este orientată spre referentul mesajului.

În textul dramatic, didascaliile pot avea funcţie referenţială (denotativă, trimițând la context):

Actul II, scena II: „Farfuridi, Brânzovenescu ***stau un minut, privind unul la altul***".
Farfuridi: „Ei!... ți-a plăcut venerabilul?"
Brânzovenescu: „E tare ... tare de tot... Solid bărbat! Nu-i dăm de rostul secretului. Trebuie să mai aşteptăm" (I. L. Caragiale).

În romanul **Creanga de aur**, de Mihail Sadoveanu, momentul dezlegării enigmei e relevant, implicarea emoțională a personajelor ne îndreptățesc să considerăm referenţialul coexistând cu emotivul şi conativul:

„- Iată jucăria voastră, a zis el.
Dacă pe hamal îl cheamă ca pe negutătorul de la Prusa şi dacă negutătorul Teofan locuieşte la Teopomp, atuncea pe hamal nu-l cheamă Teofan...

Scanned with OKEN Scanner

- ... Dacă hamalul locuieşte la jumătate de cale între Teopomp şi Prusa, atunci neguţătorul din acelaşi sat care câştigă de nouă ori mai mult decât el nu e Zosima: 2222 bani de aur nu se pot împărţi desăvârşit prin 9. Aşa că neguţătorul Zosima locuieşte la Prusa. Pe hamal chemându-l ca pe neguţătorul de la Prusa, numele lui deci e Zosima. Adevărat este?

- Foarte adevărat! s-a bucurat kir Dighenis.

- Acuma, omule, fii cu aceeaşi băgare de seamă.

Zosima fiind numele hamalului;

şi călăuzul fiind altul decât Daniil;

călăuzul e Teofan şi am aflat că e chior.

Iar numele conducătorului de cămile rămâne Daniil.

- Pe Dumnezeul meu! nimic mai simplu! strigă căpitanul!" (Capitolul VI)

În poezia **Aerul**, o voce lirică, învăluită în mantia-i romantică recompune trecutul, simplu, firesc, natural, din dorinţa de a-şi regăsi sinea: „Aerul acesta sărat / ***îmi aduce aminte de*** baia Someşeni... // Aerul acesta de fum / ***îmi aduce aminte de*** gara Petroşeni. // Aerul acesta îmbălsămat cu salcâmi / ***îmi aduce aminte de*** ceea ce nu ştiam să numim / dar fără îndoială trebuia să fie / inocenţă, copilărie" (Dominic Stanca). Un paralelism: la nivel sintactic (revelat de laitmotivul de sorginte romantică „îmi aduce aminte de...") şi la nivel conceptual (prezenţa triadei anaforice „aerul acesta..."). Ambiguizarea referenţială (strategie a poeticului) e marcată de treptele anaforice: „aerul (imaterialul)... sărat... baia (apa)..." – elemente primordiale aflate într-o vizibilă atracţie a contrariilor: „aerul de fum... gara (pământul)..."; „aerul... îmbălsămat cu sălcii... inocenţă, copilărie". Dacă abstractul şi concretul acţionează coeziv, principiul analogiei e formulat sinestezic.

2. **Funcţia emotivă** (expresivă sau interjecţională) presupune subiectivitatea; este centrată asupra emiţătorului şi are ca scop exprimarea atitudinii vorbitorului faţă de conţinutul enunţului. „Emoţia" limbajului se analizează la nivel fonetic, lexico-semantic, gramatical, sintactic.

„Întâlnirea" cu indivizi marionete poate declanşa emoţia.

Scanned with OKEN Scanner

O scrisoare pierdută – Actul II, scena 1:

Farfuridi: „Ceva cumva...

Trahanache: Ceva cumva?

Brânzovenescu: Dacă e ceva la mijloc...

Farfuridi: Ceva la mijloc...

Trahanache: Ceva la mijloc?

Farfuridi: ***Da, aşa, dacă e trădare, adică dacă o cer interesele partidului, fie***!

Brânzovenescu: Dar cel puţin s-o ştim şi noi! (Trahanache vrea să-i întrerupă, fără să izbutească)

Farfuridi: Pentru că eu am zis-o cu strămunii noştri, cu Mircea cel Bătrân şi cu Vlad Ţepeş, neică Zahario; îmi place trădarea, dar...

Trahanache: Mă rog, ai puţintică...

Brânzovenescu: Ce răbdare, neică Zahario! Nu mai e vreme de aşa lucru..."

Un subtil joc diplomatic, însă burlesc, grotesc şi ridicol. Repetiţiile au funcţie emoţional-fatică. Întreruperile marcate prin puncte de suspensie sunt o modalitate de exprimare a dezacordului personajelor aflate în dialog. Farfuridi şi umbra lui, Brânzovenescu se simt „trădaţi", însă cel „surprins" se doreşte a fi... „neica" Trahanache.

3. **Funcţia conativă** (persuasivă sau retorică) orientează enunţul către destinatar (DŞL). Presupune adresarea la persoana a II-a: „***Voi***, cei ce mai aveţi, ca să vă muşte, / A plânsului putere în restrişte, / ***Rugaţi-vă*** pentru naturi slăbite..." (Mihai Codreanu); prezenţa în comunicare a vocativului: „***Doamne***, până când / fi-voi răstignit / pe un nor trecând / spre etern zenit?" (Horia Zilieru); prezenţa imperativului: „***Înjuraţi-mă***, prieteni, / ***daţi***-mi cupa cu amar..." (Al. Macedonski); prezenţa interogaţiei retorice: „De ce pana mea rămâne în cerneală, mă întrebi? / De ce ritmul nu m-abate cu ispita-i de la trebi? / De ce dorm, îngrămădite între galbenele file, / Iambii suitorii, troheii, săltăreţele dactile?" (M. Eminescu) – sarcasm generat de antiteza „între lumea aşa cum este şi aşa cum e visată" (G. Călinescu).

Scanned with OKEN Scanner

Reacția verbală a oratorului Cațavencu se dorește convingătoare: *„Domnilor!... Onorabili concetățeni!... Fraților*!... (Plânsul îl înecă) ***Iertați-mă, fraților, dacă sunt mișcat, dacă emoțiunea mă apucă așa de tare... suindu-mă la această tribună... pentru a vă spune și eu...*** **(O scrisoare pierdută).**

Relevantă este funcția conativă, de un retorism deșănțat a ceea ce critica va numi *parodia unui discurs electoral.* Verbalul, nonverbal și paraverbalul compun tipul demagogului „latrans", un farseur desăvârșit și „zelos", pentru că „scopul scuză mijloacele, a zis nemuritorul Gambetta!" (afirmația aparține, de fapt, lui Machiavelli).

În **Craii de Curtea-Veche**, personajul Pantazi își istorisește viața, în stil direct, sub forma unui monolog adresat unui interlocutor prezent care nu este altăcineva decât povestitorul (martor, cel de-al treilea „crai", nelipsit de la escapadele nocturne ale „quartetului de donjuani" – „flori ale răului"):

„Îl pândeam discret, știind că în asemenea clipe ușurare se află în destăinuire, simțeam că așa ceva nu era departe. Și nu mă înșelam: îndată ce se reculese puțin, cu glas șovăitor, el începu:

- ***Îți*** sunt dator o lămurire, ***amicul meu***. Nu știu cum ți s-a părut că până acum nu ți-am spus cine sunt, dar, te rog, iartă-mă; nu a fost într-adins. De dragul ***dumitale*** care mi-ai arătat atâta prietenie, am voit, din capul locului, să-mi calc hotărârea de a rămâne incognito timpul cât voi fi silit să zăbovesc pe aici și dacă nu am făcut-o încă, e numai fiindcă a lipsit prilejul..."

Propoziția ***„îl pândeam discret"*** sintetizează atitudinea fiecărui „crai" în relația cu celălalt. Fiecare exercită asupra celuilalt „un transfer de semnificații". Pantazi reprezintă pentru Povestitor mentorul său spiritual. „Un alt eu-însumi". Povestind, „eroul se inventează", iar ascultătorul se simte înnobilat. Ca mentor spiritual ce este, tonalitatea vocii sale trebuie să fie „contemplativă, calmă și senină ca Oceanul Pacific, căruia îi era atât de robit..." (Vasile Lovinescu) Afectivitatea formelor pronominale ***„îți***, „(amicul) ***meu"***, ***„dumitale"*** trădează cealaltă fațetă a eroului tragic, al inadaptabilului.

Scanned with OKEN Scanner

4. Funcția fatică asigură menținerea contactului dintre vorbitor și interlocutor(i). Intervine atunci când un mesaj „încearcă să stabilească, să prelungească sau să întrerupă comunicarea...; să verifice funcționarea circuitului (*„Alo, mă auziți*?"), să atragă atenția interlocutorului sau să se asigure că aceasta nu s-a oprit". Această funcție privește *canalul fizic*, care poate fi întrerupt sau poate fi defectuos...

În romanul **Creanga de aur**, de Mihail Sadoveanu recunoaștem mai multe situații de conversație fatică:

a. „Călătorul (Kesarion Breb) îi întrebă, privindu-i ațintit:

- Cine sunteți voi ce voiți?
- Suntem oameni sărmani, stăpâne, și buni creștini, se tângui cel dintâi...
- Nu mi-ați răspuns ce voiți.
- Nu voim nimica, prea mărite domnule. Am socotit că vin negustătorii și am ieșit ca să agonisim o bucățică de pită.
- Deci în Paflagonia mila se cere cu sabia?
- Oamenii din ziua de azi sunt răi și nemilostivi, măria ta...
- Ticăloșilor oșteni, le aruncă Breb cuvânt și ei se înfricoșară, ticăloșilor oșteni, răspundeți-mi când ați părăsit pe tovarășii și pe mai-marii voștri.

  Ei tăcură, înturnându-și frunțile spre pulbere.
- Ați fugit din hotarul Armeniei.
- Așa este, mormăiră ei..." (Capitolul VII)

Kesarion Breb reprezintă virtuțile neamului său dacic. Inițiat timp de șapte ani în *Egipet*, el va veni în Bizanț. Aici se implică în „miezul veninos al lucrurilor". Cu privirea-i fulgerătoare „ca o rază de soare", va putea citi cu ușurință în inimile și gândurile oamenilor. Aceasta-i este menirea: de a pătrunde dincolo de fața lucrurilor: descoperind pe răuvoitori și răufăcători. Autoritatea vocii sale impune respect, mărturisirea păcatelor și corectarea greșelilor.

Scanned with OKEN Scanner

b. „ – O, frate al meu, îi zise el, opreşte-te, ca să-ţi pot mulţămi.

- Mulţămirea e a mea, părinte, răspunse Breb revenind. Am putut arăta acestor doi asini că se înşală...
- Ar trebui să mormăiască şi asinul, zise Breb; dar el a înţeles mai bine.
- Iartă pe om pentru cuvântul lui nepriceput!... zise bătrânul...
- Acuma vin de departe, urmă bătrânul, şi oaselor mele le trebuie hodină. După ce va binevoi Dumnezeu să-mi dea un somn de patru ceasuri, care nu l-am avut de când am purces de la Sakkoudion, aş vrea să am plăcerea de a te cunoaşte, căci după înfăţişare înţeleg că eşti frate, ori de care lege ai fi.
- Sunt călător de la Egipet către Dacia, răspunse Kesarion.
- Ai umblat la locurile sfinte?
- Am umblat.
- Atunci doresc, înainte de a mă întoarce la mine, să am un sfat de prietenie cu domnia ta.
- Părinte, răspunse bărbatul în straie albe, mâni voi fi şi eu aproape de locul unde te vei afla.

Episcopul zâmbi.

- Mâni, prietine, voi fi într-un loc unde intră prea puţini.

Străinul zâmbi şi el:

- Cred, părinte al meu, că ne vom vedea într-un loc unde intră prea mulţi" (Capitolul IV).

Trimis de magul din „muntele ascuns" în lume, Kesarion Breb trebuie să se iniţieze în filosofia Egiptului, în politica Bizanţului şi în iubire... Se va revela o altă faţetă a harului său divin: generozitatea.

c. „Episcopul cuprinse mâna lui Breb.

- Poate mă înşel, prietine? Amărăciunea domniei tale vine din altă parte. Lumea a fost totdeauna aşa, supusă ispitelor şi răutăţii. De aceea spiritul îşi caută ostroavele. Într-adevăr, această trecătoare viaţă e plină de dureri şi de

Scanned with OKEN Scanner

mâhnire. Bătrânului domniei tale nu-i vei spune nimic nou. Lămureşte-mi mie ce s-a întâmplat prietinilor noştri.

- Prietenii noştri, părinte, trăiesc ca şi la Amnia. Bătrâna Teosva are obicei să suspine din când în când.

Bătrânul Platon păstră o clipă tăcere.

- Aş vrea să cunosc ceva despre copila noastră.
- Copila, părinte, seamănă prietinei noastre doamna Teosva.
- Soţul său o cercetează în toate zilele? E blând cu dânsa?
- O, prietine, răspunse Kesarion, ar trebui să chemăm aici martori din băile publice şi din lupanare, ca să ne spuie (spună) unde îşi petrece feciorul lui Leu-Împărat nopţile..." (Capitolul XI)

Aflat în Bizanţ, Kesarion trebuia să intre în vălmăşagul lumii, ca să cunoască înfăţişările ei contemporane şi schimbătoare. Prezenţa sa în Bizanţ seamănă cu intrarea lui Aeneas în Infern. Un Infern al sfârşitului de secol VIII. Prietenia cu Episcopul Platon îi va permite slujitorului legii celei vechi din Dacia să ia contact cu lumea politică, socială şi religioasă a Infernului bizantin din timpul împărătesei Irina şi a fiului ei, Constantin VI.

Domină enigma: maxime intercalate într-un dialog ceremonios şi stilizat. Limbajul este parabolic, asemenea subiectului romanului. „Scriind despre Bizanţ, Sadoveanu scrie de fapt despre civilizaţia burgheză modernă şi despre fascism" (Nicolae Manolescu).

5. Funcţia metalingvistică este predominantă în frazele aparţinând metalimbajului (transmit informaţii despre un anumit cod, devenit el însuşi obiect de descriere în enunţ). Impresionat de versul liminar: „Nu credeam să învăţ a muri vreodată" pe care-l defineşte „cel mai vital vers", „versul unui învingător", Nichita Stănescu va realiza o subtilă pledoarie cuvintelor care-şi au „rădăcina în creierul uman" de la care va începe ***poezia metalingvistică***, creaţia „care nu se va mai bizui pe morfologia sau sintaxa versului, ci pe altceva, nedefinit şi straniu..." . Şi nu ne mirăm: „Cuvintele sunt umbra de aur în conştiinţă – a materiei" (**O fostă idee**). Iar criticul Eugen Simion conchide: „Este un fel de

Scanned with OKEN Scanner

a numi simplitatea maiestuoasă a unui limbaj rece şi impunător ca marmura": „Şi-am zis verde de albastru, / mă doare un cal măiastru, / şi-am zis pară de un măr, / minciună de adevăr...", o „limbă poezească", specific nichitiană, cu inflexiuni prozodice de folclor românesc, dar cu scântei spiritualizate desprinse din Baudelaire sau şi mai de demult... Materia sa verbală este dominată de verbul cu forţă ilocuţionară „a zice", sfâşietor de dureros. Sublimă cromatica produsă de simbioza: „verde de albastru", dar şi de oximoronul „minciună de adevăr". Dezambiguizarea limbajului este greoaie: „Totul este inversul totului". O strategie de mlădiere a unui limbaj înlănţuit de rigori numai de poet ştiute: „N-ai să vii şi n-ai să morţi / N-ai să şapte între sorţi / N-ai să iarnă, primăvară / N-ai să doamnă, domnişoară". Un exerciţiu de „deştepenire a limbajului", „o despărţire de modelele liricii" (Eugen Simion).

Să descoperim funcţia metalingvistică şi într-un text dramatic, de exemplu, apelând la comunicarea nonverbală. În comedia **O scrisoare pierdută**, actul III, scena V, didascalia narativă iniţială replicii lui Caţavencu este elocventă: „Ia poză, trece cu importanţă printre mulţime şi suie la tribună; îşi pune pălăria la o parte, gustă din paharul cu apă, scoate un vraf de hârtii şi gazete şi le aşază pe tribună, apoi îşi trage batista şi-şi şterge cu eleganţă avocăţească fruntea. Este emoţionat, tuşeşte şi luptă ostentativ cu emoţia care pare a-l birui. Tăcere completă. Cu glasul tremurat".

Gesturile sale sunt controlate. Îşi dirijează, perfid, auditoriul. Ironia dramaturgului răzbate şi dincolo de text. Strategie a aşteptării, dar şi a răbdării. După cum s-a văzut, gesturile în tăcere, pot avea rolul unei strategii retorice. O pauză, destul de consistentă, dar prin excelenţă informaţională, ca aceasta dinaintea discursului propriu-zis, este folosită deliberat cu ***funcţie metalingvistică***, dar şi cu ***funcţie metacomunicativă***, de manipulare a auditoriului. Oratoria politică apelează întotdeauna la acest procedeu.

Scanned with OKEN Scanner

6. Funcția poetică (estetică sau literară) este centrată asupra mesajului însuşi, căruia emițătorul încearcă să-i asigure anumite calități intrinseci, independent de celelalte scopuri pe care le-ar putea avea; această funcție este desigur dominantă în arta literară, fără a fi totuşi exclusă din celelalte activități verbale. Aşadar, literatura - artă capabilă pentru a modela *limba,* devine „material" faptic rostit prin *cuvânt* – magmă care se proiectează prin semn, prin înscris... şi apoi, căpătă „rădăcină în creierul uman" (Nichita Stănescu). „Modelarea" implică sensibilizare, ideea *„învălită şi încorporată în formă sensibilă..."* (Titu Maiorescu). Numai în acest mod el (cuvântul) va transmite manifestarea inteligenței în şi prin *limbaj*, ca însumare de senzații, impresii, imagini, idei... I*maginea poetică* (Constantin Parfene) este o *„idee-imagine..."*, ea „răsare, precum zeița, din reflexele *înspumate* ale valurilor *limbajului poetic*". *Gândirea în imagini* are "cu precădere ca ideal frumosul" şi este *"profund subiectivă"*(Nichita Stănescu).

Dacă rapsodul popular, păstorind *"pe-un picior de plai / Pe-o gură de rai..."*, „cântă numai când simțirea lui ajunge la acel diapazon care cere în adevăr *veşmintele vorbirii*"; creatorul cultivat (şcolit) ştie ce „maşinărie încâlcită şi ilogică este creierul de scriitor" (Virginia Woolf). Ca urmare, creatorul limbajului artistic trebuie să posede *arta de a spune (scrie)* în aşa fel lucrurile, încât să pătrundă nesilit, în mintea noastră, pentru ca să rămână acolo şi să se desfacă, precum florile japoneze... în fundul apelor (V. Woolf).

În meditația sa, **Epigonii**, Mihai Eminescu revelă fenomenul drept *acțiune creatoare a imaginației*, iar versurile: "Ce e poezia? *Înger palid* cu priviri curate, / Voluptos joc cu icoane şi cu glasuri tremurate, / *Strai de purpură şi aur* peste țărâna cea grea...." au rolul şi rostul de a reține că *actul creației* este un *travaliu sfânt şi dureros*, deopotrivă, în zămislirea lui.

Iar dacă vrem să ştim ce e *marea poezie* şi care-i sunt "funcțiile", să-l ascultăm pe Constantin Noica şoptind: "E tristețea că devenirea întru ființă nu e totdeauna lotul lumii. Că totul se surpă, în *orele devenirii întru devenire a timpului devorator...*"

Scanned with OKEN Scanner

Pe coordonata *responsabilității și a perceperii actului de creație*, avem în vedere și reflecțiile lui Antoine de Saint-Exupéry, care notează întru posteritate: "când scrii pentru oameni, încarci *o corabie*. Dar puține corăbii ajung la destinație. Se scufundă în mare. Puține fraze continuă să răsune de-a lungul istoriei. Pentru că, poate, am spus mult, dar cu încărcătură puțină...Asemenea celui care și-a scris poemul și l-a umplut de pasiune, dar a ratat totuși *pescuitul* în larg, pentru că nu a scos nimic la suprafață din adâncuri".

În actul creației, să nu uităm îndemnul lui Titu Maiorescu privind:

- condiția materială a poeziei: "*să exprime frumosul*", prin "*imagini sensibile*";
- condiția ideală a poeziei: ideea poetică să transmită un "simțământ sau o pasiune", pentru că ea este "*un product de lux al vieții intelectuale, **une noble inutilité***..."; "*repaosul inteligenței*".

Așadar, pe coordonata *responsabilității și a percepției actului de creație*, să avem în vedere:

Expresivitatea

Este caracteristică unui conținut afectiv (emoțional) și poate fi inerentă sau dependentă de context, efectul stilistic al unui enunț fiind acela de a obține valori expresive (D.Ș.L.): "un sunet sublim e-ntreaga artă" (V. Hugo). Lecturând poemele sincretice eminesciene, în care recunoaștem "fantasmele unui romantism spiritualizat, sensibilitatea noastră vibrează mai tare în fața momentelor de negație" (Eugen Simion). În acest sens, avem în vedere pasajele care descriu moartea universului (escatologia) din tabloul cosmogonic din **Scrisoarea I**, v. 77 – 86:

Scanned with OKEN Scanner

77 "Soarele, ce azi e mândru, el îl vede trist şi roş
78 Cum se-nchide ca o rană printre nori întunecoşi,
79 Cum planeţii toţi îngheaţă şi s-asvârl rebeli în spaţ
80 Ei, din frânele luminii şi ai soarelui scăpaţi;
81 Iar catapeteasma lumii în adânc s-au înnegrit,
82 Ca şi frunzele de toamnă toate stelele-au pierit;
83 Timpul mort şi-ntinde trupul şi devine vecinicie,
84 Căci nimic nu se întâmplă în întinderea pustie,
85 Şi în noaptea nefiinţii totul cade, totul tace,
86 Căci în sine împăcată reîncep-eterna pace..."

Bătrânul dascăl îşi imaginează naşterea, din goluri a universului (haosul iniţial: "La-nceput, pe când fiinţă nu era, nici nefiinţă..."), realizare stilistică prin alăturarea antitetică a materiei verbale "fiinţă – nefiinţă". Dar "pacea eternă a increatului" va fi tulburată de mişcarea iniţială a unui "punct" creator, "cel dintâi şi singur", un "punct" "mai slab ca boaba spumii" care va deveni "stăpânul fără margini peste marginile lumii" şi care va face posibilă apariţia "coloniilor de lumi pierdute". Un spectacol grandios, dar şi o proiecţie vizionară a condiţiei omului în acest univers. "Lumea mare" (nemărginirea universului) este gândită în antiteză cu "microscopicele popoare" ("cercul strâmt" al existenţei umane). Şi "precum pulberea se joacă în imperiul unei raze", bătrânul dascăl vizualizează şi stingerea universului, proiecţie la fel de fabuloasă, mai întâi ca moarte termică a sistemului solar (v.77), dispariţia stelelor "ca frunzele de toamnă" (v. 82), întunecarea orizonturilor cosmice (v.81), oprirea timpului (v.83) şi recăderea în "noaptea nefiinţei" (v.85), pentru a reîncepe împăcată în sine "eterna pace" (v.86), haosul primordial.

Această imagine fastuoasă a morţii l-a fascinat pe poet, încât o putem analiza şi în partea finală a poemului **Memento mori**: "Soarele divin ce-apune varsă ultimele-i raze", "În oceanul de-ntuneric, ce s-arată inamic", "c-a venit domnia morţii, sfărâmând bătrâna lume", "stele cad şi în cădere alte lumi rup cu lovire", "la nimic reduce moartea cifra vieţii cea obscură". Totul e în zadar, "viaţa este vis".

Scanned with OKEN Scanner

Ambiguitatea

Posibilitatea de a da două sau mai multe interpretări unei construcţii, ca o consecinţă semantică a fenomenelor de omonimie sau polisemie. În funcţie de tipul de omonimie prezent în construcţie, ambiguitatea poate fi ***lexicală, morfologică, sintactică, pragmatică*** (D.Ş.L.).

a) Ambiguitatea lexicală

Propoziţia "Poetul e ca şi soldatul" (Nichita Stănescu) conţine o ambiguitate lexicală, ca urmare a prezenţei omonimului "soldat" cu sensul de "militar", "luptător, militant" sau persoană lipsită de soldă. În plan stilistic, sesizăm multitudinea de interpretări privind atributele creatorului.

Un alt exemplu, de această dată din Tudor Arghezi: "Toate / ***Cuvintele*** mele sunt întortocheate / Şi s-au îmbătat" (**Cuvinte stricate**) oferă o altă situaţie. Cititorul este pus în dificultate. E adevărat, cuvântul aderă la ***fiinţă*** şi este invocat de Nichita ca o ***zeitate***, dar în aceste versuri recunoaştem o ambiguitate lexicală. Se dăruieşte concreteţe distorsionată măriei sale cuvântul. Când "întortocheat", adică incifrat; când "îmbătat", cu sensuri polisematice multiple.

b) Ambiguitatea morfologică

Versul "Încercam să-ndoi lumina" (Nichita Stănescu) conţine o ambiguitate morfologică, dată fiind omonimia gramaticală a formei verbale "încercam" care poate fi interpretată ca fiind la singular sau plural (eu / noi).

În versurile aceluiaşi poet: „A iubi este / Iubirea ***se*** este" (**Patru afirmaţii în sprijinul realului**), recunoaştem o altă formă de ambiguizare. Pronumele reflexiv „se" o confirmă.

Scanned with OKEN Scanner

c) **Ambiguitatea sintactică**

Versurile lui Nichita Stănescu "Când stam, subțire piatră-n sclipăt, / nemişcător şi drept, / ***şi*** surâdeam..." (**Mişcare în sus**) remarcăm distorsiunea produsă de conjuncția coordonatoare copulativă „şi". Ea pare a nu explicita relația dintre „nemişcător şi drept" şi verbul „surâdeam", şi-atunci suntem tentați spre mai multe interpretări: „când stam..., ***eu*** surâdeam", „când stam..., ***dar*** surâdeam", „când stam... ***sau*** surâdeam" etc.

În versul nichitian "Nu să alerg, ci să plutesc..." (**Pean**), recunoaştem, de asemenea, o ambiguitate sintactică, datorat jocului dublu al sinelui care priveşte alternativ lumea dinlăuntrul trupului şi apoi, din afara lui.

d) **Ambiguitatea pragmatică**

În versurile "***Ah, râsu'plânsu', / ah, râsu' plânsu'*** / mă bufneşte când spun / secundei vechi putrezind în secunda / de-acum" remarcăm ambiguitatea stărilor de melancolie şi cinism, senzație de instabilitate fizică şi psihică a eului liric.

Sinestezia

Figură semantică realizată prin asocierea a doi sau mai mulți termeni care desemnează senzații provenind din domenii senzoriale diferite

La Alexandru Macedonski:

***Noapte de decemvrie** – "Bagdadul! Bagdadul! şi el e emirul... - / Prin aer, petale de roze plutesc... (*vizualul*) / Mătasea-nflorită mărită cu firul (*sugestia tactilă*) / Nuanțe, ce-n umbră, încet, vestejesc... - / Havuzele cântă... – voci limpezi şoptesc... (*auditivul*) / Bagdadul! Bagdadul! şi el e emirul"; „Bagdadul! cer galben şi roz ce palpită,/ Rai de-aripi de vise, şi rai de grădini (*corespondența simțurilor*), / Argint de izvoare, şi raze-aurită - / Bagdadul, poiana de roze şi crini (*olfactivul*) / Djamii – minarele – şi cer ce palpită (*emoția*)..."; „Şi dulce e viața în rozul Bagdad..." (*imaginea sintetică*)

Scanned with OKEN Scanner

La George Bacovia:

*__Pastel__ – senzaţia de izolare absolută

*__Decor__ – culori contrastante fuzionează într-o halucinantă impresie de cenuşiu, cu vibraţii funestre" (Constantin Ciopraga)

*__Sonet__ – stare halucinantă

*__Negru__ – confruntarea a două stihii, focul şi apa

*__Melancolie__ – sugestia sonoră a morţii

*__Amurg de iarnă__ – sugestia de dispariţie în neant

*__Cuptor__ – senzaţia de cald sufocant, îmbinată cu voluptatea şi moartea "parfume tari", "miros de cadavre", "roze" (Pompiliu Constantinescu)

*__Amurg de toamnă__ – hilarismul onomatopeic

La Tudor Arghezi

Influenţa simbolistă se recunoaşte asupra stihurilor de început: „Cuvinte i se supun, răsucindu-se şi înlănţuindu-se în vers cu o precizie hotărâtă" (Dumitru Micu), iar „fiecare literă se schimbă în notă muzicală":

*__În zări__ – notaţii de senzaţii, în vers scurt, bisilabic: „În zări / Cântări / Trezesc / Păduri, / Copaci / Şoptesc / Murmuri..."

*__Aegypt__ – versurile, de o „legănare înceată", sugerează necuprinsul depărtărilor: „Pe câmpie se resfiră al naturii antic basm, / Iar papirusele blonde îşi vorbesc tremurătoare / Şi-n Gizeh pe Sfinx o umbră se lungeşte-nvietoare, / Iar pe vârful plin de raze se cutremură un spasm".

*__Maiul roz__ – „sonuri petulante": „Chitara vas tresare în zarea de azur. / Ning pe lac / Raze lungi, / Blonde dungi, / Pitpălac. / Zbang, zbang... o sărutare ş-al frunzelor murmur".

*__Zori de aur__ – „construcţii verbale arhitectonice, cu sculpturi de arabescuri sonore": „O cracă-naltă-n bolta albă s-apleacă, saltă / Şi vara-n unda clară scaldă pe vesela-nverzită, / În vânt un cânt din sălcii zboară spre bolta adormită".

*__Mâhniri__ – „acuarelă suferindă"

*__Tu nu eşti frumuseţea__ – „văpăile livide"

Scanned with OKEN Scanner

*Agate negre – oraşul, ca „un catafalc", învăluit de „văluri de tămâie, crispaţi în chipul unor harpe"; „parfume zvârcolite" peste „jocuri dintr-alte vieţi"; perechea sinonimică „parfume" – „miresme scumpe", uşor arhaicizată, devine arc peste timp

Analogia

Poezia tinde să-şi asume şi să-şi transfigureze limbajul şi zestrea altor valori:

a) **ştiinţifice**

În **Laus Ptolemeu** (1968), Nichita Stănescu "ajunge la o comunicare desăvârşită a singularei sale viziuni, la o echilibrată integrare a nefirescului în firesc, a neverosimilului în verosimil, a alarmantului în peisajul comun, intim" (Lucian Raicu). Această "fuziune" poate avea analogie cu realul personaj care l-a inspirat, astronomul, matematicianul şi geograful grec (c.90-c.168)? Posibil!

"Mă aflam pe o terasă de pierdere
în timpul nopţii, sub luna acoperind jumătate de cer.
Dacă nu s-ar fi văzut oarecari constelaţii
noaptea, cerul ar fi fost un omoplat roşu.
Linia mării. Un tun trăgând
împotriva nu ştiu cărei năvăliri barbare.
Şi cartea mea care nu apăruse încă,
şi consolarea mea de a fi coautor
al marelui Ptolemeu" (**Atmosfera**).

Poezia dezvăluie o ambiguitate a raportării poetului la jocul lumii (Ion Pop). Poetul formalizează discursul, creând un mod de a simula limbajul ştiinţific" (Nicolae Manolescu). O mică scenă, de o solemnitate afectată şi cu un foarte fin aer parodistic este **Prelecţiunea** lui Ptolemeu în faţa poetului-discipol: "Ptolemeu mi-a zis: / Două sunt felurile firii de a fi: / starea belşugului de timp la îndemână, / adică starea contemplării, / şi starea lipsei de timp, adică / starea crizei..."

Scanned with OKEN Scanner

b) **filosofice**

Dorința poetului este de a defini Absolutul, pe Marele Anonim, dorința cititorului avizat (un cunoscător, Mircea Itu) – de a găsi similitudini cu... Brahman (potrivit viziunii vedatine indice): "Nedumerit îl cauți și dibuind în întuneric / i-adulmeci urma-n tine ori în slava lumii, / avântul îl presimte-n zilele de mâne / și-n nopțile, ce-au fost, găsește-l resignarea. / Un văl de nepătruns ascunde **veșnicul** în beznă. / Nu-l vede nimeni, nimeni – / și totuși află-l fiecare, / așa cum eu îți aflu buzele pe întuneric, / iubita mea, în miez de noapte, când șoptim / în taină vorbe mari despre-nțelesul vieții"(**Veșnicul**).

c) **cosmogonice**

Lucian Blaga – "**Din cer a venit un cântec de lebădă** (cântecul cosmic al lebedei nemuritoare). / Îl aud fecioarele ce umblă cu frumuseți desculțe / peste muguri. / Și pretutindeni îl aud eu și tu..." ("cerească atotputernicie, ca element al dragostei și al uniunii").

d) **mitologică, sacrală**

Considerăm a fi relevat următorul exemplu: "Păpădie, *ecumenică* floare, / după a ta aurie ardoare / - pe nescrisele file – / anul își hotărăște fericitele zile. // De un *pean* te-nvrednicești / tu, neluată în seamă, floare de rând. / Sămânță să faci pe pământ / e tot ce dorești. Alt gând nu porți. / Dar înfloreşti și asfințești / alcătuind o aureolă de sfânt" (**Odă simplisimei flori**).

Ovid Crohmălniceanu remarcă la Blaga "veghea sete de *dezmărginire* care arde îndărătul formelor nete ale lucrurilor" și firește, recunoaștem aluzia: orice făptură creată de Dumnezeu este sacră. Floarea devine arhetip al sufletului, iar păpădia – metaforă a unui timp fericit: "ecumenică" – sfințenie, "sămânță" – rodire, aureolare, iradiere; "înfloreşti și asfințești – frumusețe trecătoare; metaforele "aurie ardoare" și "aureolă de sfânt" sugerând lumina ca semn divin de sacralizare.

Scanned with OKEN Scanner

e) **mistică**

La Ileana Mălăncoiu: "**Erai cruce, vulture**, şi-aveai / trupul lui pe tine de trei zile / şi-aveai ochi pe aripi şi pe gheare / şi piroane în pupile...", viziunea retrospectivă e redată prin imperfectul "erai", "aveai", acesta din urmă asimilat ca un laitmotiv al crucificării. Abundenţa conjuncţiei copulative "şi" amplifică expozeul eului liric desemnat la persoana a II-a. Vocativul "vulture" este emblemă a puterii şi măreţiei. Fatidicul "trei" sugerează stigmatizarea. O stare de apăsare "aveai ochi pe aripi şi pe gheare", "aveai trupul lui pe tine", "aveai piroane în pupile", martiraj analog cu al Mântuitorului este amplificat extrem de dureros, marcându-ne întreaga fiinţă.

Constantin Parfene – **Teorie şi analiză literară**, Ed. Şt.,1993, p. 53
Nichita Stănescu – **Amintiri din prezent**, Ed. S-T, 1985, p. 192-193
G. Ibrăileanu – **Cugetări**, Ed. Albatros, 1989, p. 74-75, 96-97
Antoine de Saint-Exupery – **Gânduri**, Ed. Albatros, 1985, p. 150
Virginia Woolf – **Eseuri. Arta romanului**, Ed. Univers, 1972, p. 186-192...
Revista **S.C.L.**, nr. 2 / 1999, p. 307
George Bacovia – **Plumb**, Ed. Institutul European, Iaşi, 1997
Dicţionar de ştiinţe ale limbii, Ed. Nemira, Bucureşti, 2001
Dicţionar de simboluri
Ileana Mălăncioiu – **Poeme**, Ed. Albatros, 1980, p. 170
Nichita Stănescu interpretat de..., Ed. M. Eminescu, 1983
Tudor Arghezi, studiu monografic, de Dumitru Micu, Ed. Albatros, 1972

Merită să reţinem câteva notaţii succinte privind apartenenţa scriitorilor studiaţi (nu neapărat "canonici"), la diferite curente sau stiluri literare:

Ion Pillat

***Romanticul** (melancolicul): "Pe scări de marmură, prin vechi portaluri, / Pătrunde luna înălbind pereţii / ... Ca-n ţintirim e linişte-n cetate".

***Clasicul** (preferinţa pentru detaliu): „Întins pe nisipul mării spumoase, / Priveşte la valuri cum se frământă - / Şi chipuri, ce-i trec în priviri, la oglindă / Cu nepăsare".

Scanned with OKEN Scanner

*Simbolistul (seninătate, sub semnul platonismului antic îngemănat cu spiritualitatea creştină): „Ea este divină şi de piatră dură / Căci nu s-a desfăcut de Dumnezeu... / Sub scutu-i marea lui Homer murmură / Şi mai răsună lira lui Orfeu / Ce dragoste înaltă mă ridică / Spre cerul lui Platone şi Plotin? / O, Pallas dă-mi din fruntea ta unică / Unitul ram de laur şi măslin" (**Hellada**)

*Parnasianistul (tema preferată a poeţilor Henri de Regnier şi Leconte de Lisle – Centaurii): „Gemea în umbră visul cu marmură robit, / Şi falnic semizeul mai alb ca spuma mării, / De noapte se desprinse când luna fu-n văzduhuri" . În varianta ms.: „În pieptul tău poate se zbate un Centaur / Căci ***cel dintâi poet fu cel dintâi Centaur***" (**Centaurul**).

*Tradiţionalistul (elogiul satului românesc, cultul spiritului religios şi al datinilor strămoşeşti): „**Trei îngeri zboară-n asfinţit**. /Doi tac şi unul a grăit: / E linişte atât de mare.../ Aud cum se deschide-o floare./ Trei îngeri zboară-n asfinţit./ Doi tac şi unul a şoptit:/ E linişte atât de sfântă.../ Aud cum stelele îşi cântă./ trei îngeri zboară-n asfinţit./ Toţi tac şi unul s-a gândit:/ Ce zgomote înfricoşate.../ Aud o inimă cum bate". Exemplele sunt preluate din volumul Ion Pillat – **Opere, I, Poezii**, Ed. Du Style, Bucureşti, 2000, ediţie îngrijită de Cornelia Pillat.

Ion Minulescu

În procesul comunicării literar-artistice, atitudinea umană specifică este autoreflectarea şi distanţarea (**Constantin Parfene**) şi aceasta întrucât eul creator adoptă o atitudine literară unică, aceea a emoţiei şi a percepţiei subiective. Iar identitatea tipurilor existente de distanţare şi de autoreflectare ne conduc spre următoarele constatări: "eul care se contemplă în actul autoexprimării; eul care se autoreflectă pe durata unei naraţiuni - subiective sau obiective; eul care se autoreflectă în tensiunile sale sau în conflictele exterioare; eul care se autoreflectă în atitudinile critice, ironice, ridicole" (**Adrian Marino**). În toate situaţiile, lirismul domină, marcând "liricitatea" substanţială a literaturii. Adrian Marino a identificat următoarele variante "originare" ale comunicării literar-artistice: varianta comunicării contemplativ-

Scanned with OKEN Scanner

confesive (sau aşa-zisul gen **liric**), varianta comunicării narativ-evocatoare (sau genul **epic**), varianta comunicării prin reprezentare (sau genul **dramatic, tragic şi comic**).

Imaginarul liric minulescian vizează:

- muzicalul:

„Versurile mele?...
Semne de-ntrebare
Pentru-abecedarul vieţii viitoare...
Versurile mele?
Stropi de apă vie
Şi ploaie de stele
Pentru veşnicie!" (**Ita est**...)

- picturalul:

„Porniră cele trei corăbii, purtând în pântecele lor
Grămezi de aur,
Chihlibare,
Smaralde verzi
Şi-opale blonde..." (**Romanţa celor trei corăbii**)

- exotismul:

„a fost un vis trăit pe-un ţărm de mare,
Un cântec trist, adus din alte ţări
De nişte păsări albe – călătoare
Pe-albastrul răzvrătit al altor mări
Un cântec trist, adus de marinarii
Sosiţi din Boston,
Norfolk
Şi New York..." (**Celei care pleacă**)

- citadinul:

„La Circ...
Un accident banal –
Un acrobat,
Un salt mortal
Şi...
Acrobatul nu s-a mai sculat..." (**Ultima oră**)

- întinderile marine:

„Cânta un matelot la proră
Şi imnul lui solemn plutea

Scanned with OKEN Scanner

Pe-ntinsul Mării Marmara,
Ca-ntr-o cetate spaniolă,
Când orologiul din cupolă
anunţă fiecare oră
Printr-un preludiu de mandolă..." **(Cânta un matelot)**

- „Sugestia cromatică şi odoriferă se unesc, în spirit simbolist, cu melodia, fuzionând într-o imagine-sinteză, o sinestezie, de un graţios incontestabil (Constantin Ciopraga):

„De ce-ţi sunt ochii verzi -
Coloarea wagnerienelor motive -
Şi părul ca greşeala imaculatelor fecioare
De ce-ţi sunt buzele pătate de violete trecătoare?
Şi mâinile de ce-ţi sunt albe ca albul tristelor altare
Din Babilon
Şi din Ninive?" **(Celei mai aproape)**

- artificiul: La Minulescu, pastelurile nu sunt descrieri, romanţele nu sunt romanţe, colocviile devin solilocvii; fantasticul e grotesc **(De vorbă cu mine însumi)**, înclinat spre pastişă; aluziile esoterice ascund în ele o mare doză de ironie.

- calamburul:

„Sulamita, Sulamita!...
Regele-nţelept cinstit-a
Trupul tău cu pofta lui.." **(Rânduri pentru Sulamita)**

- emoţia grandilocventă:

„În cinstea ta, -
Cea mai frumoasă şi mai nebună dintre fete, -
Voi scrie trei ode,
Trei romanţe,
Trei elegii
Şi trei sonete,
În cinstea ta..." **(Odeletă)**

- pictograma: **Elegia domestică**

Scanned with OKEN Scanner

George Bacovia

O lectură, pe verticală, a poeziei lui George Bacovia ar fi fascinantă. Aşa am înţelege cum şi-a creat artistul un nou mod de existenţă spirituală. De ce şi-a dorit propria sa legendă[1] Ce reprezintă pentru el „pictura cuvintelor", voinţa de a respira prin poezie, cu semnul egal între universul artistic (aşa cum şi-l crease singur, cântând bine şi cu har, la diferite instrumente; crea desenând / desena creând) şi cel al propriei fantezii[2] Rodul acestei osmoze îl va propulsa în transcendental.

Cineva spunea că poezia este ca o clepsidră a datelor existenţei. În ceea ce-l priveşte pe Bacovia, el este clepsidra, iar pulberea (care „măsură destrămarea") disipită, pe verticală, neîncetat punctează / conturează un univers / un timp al uimirii.

Acest timp al fanteziei se poate numi, simplu: TOAMNA. Ea apare artistului „ca o mireasă întârziată" care „îşi lasă frunze aurii, îşi sună muzica ei de oftări, pe drumuri, prin grădini şi peste nunta primăverii..."[3] Proză poetică unică.

Cum se manifestă Toamna în viziunea artistului? *Buciumă* (**Pastel**), *scârţâie* (**În grădină**), *sună* (**Note de toamnă**), *ţipă* (**Vânt**). Toamna înfioară prin *senzaţia de gol* (**Pastel**, [4]), *de frig* (**Sfârşit de toamnă**), *de umed* (**Note de toamnă**, [5]). Toamna declanşează *plânsul* (**Melancolie**) sau *oftatul* (**Nervi de toamnă**).

Cromatica înduioşează întristător. Ce vizualizează artistul? „Galbene alei" (**Note de toamnă**), plopii – „apostoli în odăjdii violete" (**Amurg violet**), provincia - plumburiu de pustie (**Plumb de toamnă**). Peisajul devine lugubru. În parc: „copacii oftează" (**Nervi de toamnă**), crengile par „ostenite" (**În grădină**), „încâlcite" (**Vânt**), „schelete" (**Oh, amurguri**). „Foşnet uscat" (**Gol**). „Numai ploaia dă cuvânt" (**Note de toamnă**). „Pământul pare un mormânt" (**Note de toamnă**). Vântul e de gheaţă" (**Oh, amurguri**). E moină, noroi (**Spre toamnă**). Grădina oraşului plânge" (**Toamnă**). „Mulţimea pare violetă, / Oraşul tot e violet" (**Amurg violet**).

Scanned with OKEN Scanner

Sonorităţile acestui anotimp degajă acorduri şocante: muzica "sentimentalizează obositor" (**Largo**), "tălăngile sună dogit" (**Pastel**), clavirul este în doliu (**Trudit**), "un bucium de-alarmă" provoacă neliniştea la cazarmă (**Toamnă**).

1. „Am şi eu legenda mea"
2. Ion Caraion, p. 12 - inadaptatul
3. [Dintr-un text comun], volumul citat, p. 316
4. "Iar eu în golul toamnei / Chemam în aiurare...")
5. „Plouă... şi numai ploaia dă cuvânt..."

[L.C.]

Capitolul VII

Text şi context

Text (- fr. „texte", lat. „textus") = termenii sau frazele care constituie o scriere sau o operă.

I. Textul are două caracteristici fundamentale: autonomia şi limitarea (are o semnificaţie în sine însuşi şi are limite – incipit – final).

II. Textul poate fi considerat din punct de vedere

1. al producerii / creării sale
2. al interacţiunii cu alte texte
3. al funcţiunii sale sociale

1. Explorând capacităţile de funcţionare ale limbii, textul prelucrează limba. Autorul textului are un limbaj / stil propriu, ca selecţie dintre variantele limbii naţionale; acest limbaj se transmite operei / textului (în cazul stilului beletristic libertatea de selecţie este nelimitată). În funcţie de aspectele specifice ale limbajului autorului, textul va deveni un organism lingvistic care îşi stabileşte propriile scopuri, corelaţii, semnificaţii, mijloace de exprimare.

Scanned with OKEN Scanner

2. Textul lucrează asupra altor texte; un text este considerat ca o preluare şi transformare a mai multor texte anterioare. Se poate vorbi de **intertextualitate** sau **context**, adică de felul în care un text se încadrează între

a. alte texte de acelaşi fel (gen, specie, temă etc.)

b. alte texte din aceeaşi epocă

c. alte texte ale aceluiaşi autor

Textul şi autorul său resimt influenţa culturală, ideologică, stilistică şi compoziţională conform concepţiilor epocii. Aceasta presupune anumite mijloace de expresie, o anumită dimensiune şi alcătuire a operei, anumite semnificaţii ale întregului / detaliilor, anumite relaţii între autor şi operă, operă şi receptor, autor – public.

3. Un text poate fi redactat în unul dintre cele patru stiluri funcţionale, imprimându-i-se astfel din start o funcţionalitate. Aceste variante recunoscute ale limbii literare determină anumite limitări (scop, conţinut, structură, limbă, aspect).

III. Textul reprezintă o secvenţă lingvistică scrisă sau vorbită, o unitate comunicaţională. Autonomia textului este dată de două particularităţi:

1. coerenţa (textul să ofere informaţii necontradictorii, în cazul textelor nonliterare sau să întrunească un sistem unitar de semnificaţii artistice în cazul textelor literare):

a. sistem de imagini (imaginarul)

b. univers fictiv uşor de identificat şi în care cititorul se poate transpune

c. referenţialitate identică, sub aspect global

2. coeziunea (la nivelul expresiei se presupune utilizarea repetată a unor elemente lingvistice:

a. repetiţia unor cuvinte (cu acelaşi sens / cu sens schimbat)

b. paralelismul (repetiţia structurilor sintactice)

c. substituţia (utilizarea pronumelor de diferite tipuri, sugerând o anumită relaţie a autorului cu obiectele numite, cu persoanele surprinse, cu realităţile evocate)

Scanned with OKEN Scanner

d. elipsa (absența motivată estetic / funcțional a unor elemente morfo-sintactice)

e. timpul verbelor (cu sugestii ale perspectivei narative sau cu determinări funcționale)

f. joncțiunea (modalități de legătură sintactică sau elemente de corelație între secvențe).

Conectori textuali (prepoziții, conjuncții, locuțiuni)

*caracter aditiv (*şi, încă, de asemenea*)

*caracter enumerativ (*mai întâi, apoi, în sfârşit*)

*caracter explicativ-justificativ (*căci, adică*)

*caracter ilustrativ-comparativ (*astfel, de exemplu*)

*caracter adversativ (*în schimb, din contră, dar*)

*caracter concesiv (*totuşi, cu toate acestea, măcar că*)

*caracter rezumativ (*pe scurt*)

Pronume, adverbe, numerale care reiau / anticipă informații din cadrul textului (*acesta, acela, celălalt..., aici, acum, acolo..., în primul rând, în al doilea rând...*)

Context (prefix „con" + „text")

1. Fragment dintr-o scriere în cadrul căreia se află cuvântul, expresia, pasajul vizat.

2. Opera literară / textul întreg / grup de texte care include cuvântul, expresia, pasajul vizat.

3. Conjunctură, stare de lucruri la un moment dat.

Explicații

1. O secvență restrânsă care determină prin componentele sale un anumit sens (sensul denotativ / conotativ al unui termen). În contexte (secvențe) diferite, cuvântul poate avea sensuri diferite.

2. Un cuvânt poate fi utilizat în context literar, științific, juridic, publicistic şi, mai specific: medical, tehnic, poetic etc. Anumite expresii sau modurile de expunere pot avea valori specifice în contexte diferite: dialogul în textul literar: epic,

Scanned with OKEN Scanner

dramatic (comedie, dramă); textul juridic (interogatoriu); în textul publicistic (interviu).

3. Cuvântul, expresia, secvența, textul întreg poate fi considerat în funcție de contextul social (clase sociale), științific (concepte), filosofic, cultural (curente, stiluri), religios, istoric (evenimente) etc..

Subiecte de tip I de la proba orală a examenului de bacalaureat 2003

Exemplul 1: „În centrul Bucureștiului am văzut o mare reclamă la Citroën: „Viața e frumoasă!". Numai că imaginea cu multe mașinuțe roșii, cu ușile deschise, plutind printre norișori albi pe un mare cer albastru, mie mi-a sugerat mai degrabă frumusețea vieții de apoi. Mi-am zis că oi fi prea chițibușar. Numai că, la câteva sute de metri mai încolo, am văzut altă reclamă la o altă mașină, Toyota de data asta, în care imaginea era a unei mașini cu roțile în sus, iar textul zicea ceva de „7 euro pe zi" și „Ne dăm peste cap pentru tine!" Mi-am zis că, totuși, ceva nu e în regulă cu mașinile astea". (R. C., Dilema)

a. Descrie procedeele stilistice cu efect de persuasiune, folosite în cele două reclame.

b. Explică sensul afirmației: „Mi-am zis că, totuși, ceva nu e în regulă cu mașinile astea".

c. Alege sloganul publicitar din text, care ți s-a părut cel mai reușit, motivându-ți opinia.

Sugestii de rezolvare

a. Prima reclamă conține un text prin care se face o afirmație foarte generală, dublată de o imagine particulară, sugerând fericirea paradisului. Obiectul produs, viu colorat, este corelat cu reprezentarea raiului, ceea ce ține loc unui enunț de tipul „Te simți ca în rai". Clientul potențial poate astfel să dorească să achiziționeze produsul, în cazul în care a decodificat

Scanned with OKEN Scanner

mesajul vizual. Din observaţiile ziaristului reiese că ar fi posibil ca mesajul să nu aibă efect de convingere, ci de respingere.

A doua reclamă asociază expresia populară „a se da peste cap" cu imaginea răsturnată a maşinii, ceea ce ar viza un efect de apropiere care să atragă, să-l convingă pe client de calitatea serviciilor firmei producătoare. Totuşi, dacă mesajul nu ar fi decodificat astfel, clientul s-ar putea gândi la un eventual accident, refuzând produsul.

b. Textul este redactat în stilul publicistic, făcând parte dintr-un articol prin care ziaristul-autor îşi exprimă opinia în legătură cu efectul unor reclame asupra clientului potenţial. Articolul vizează influenţarea cititorului, atrăgându-i atenţia asupra acestui tip de comunicare, prin text şi imagine, şi asupra semnificaţiilor multiple pe care o asemenea comunicare le poate avea. Efectul vizualului asupra conştiinţei omului comun se manifestă într-un context economic.

c. Se poate motiva pentru al doilea slogan, preferinţa pentru utilizarea jocului de cuvinte în relaţie cu mesajul nonverbal.

Exemplul 2:

"- Efortul nostru mai mare pentru al dvs. mai mic!" (reclamă pentru produse electronice)

- "Mulţumit deplin!" (reclamă pentru o benzinărie)

- "Capy, înfructă-te!" (reclamă pentru o băutură răcoritoare)

a. Explică relaţia dintre E şi R (producător-potenţial client) în situaţiile de comunicare date, pornind de la conţinutul fiecărui slogan.

b. Prezintă procedeele lingvistice cu efect de persuasiune, folosite în cele trei texte.

c. Alege sloganul publicitar care ţi s-a părut cel mai reuşit şi motivează-ţi opţiunea.

Scanned with OKEN Scanner

Primul enunț publicitar a. reprezintă mesajul unei comunicări între un E (producătorul) şi un R (cumpărătorul potențial), având drept cod limba, cu anumite particularități.

b. Relația de apropiere, de înțelegere, este sugerată prin utilizarea pronumelor sau adjectivelor pronominale posesive (nostru, al dvs.). Efectul imediat al schimbării, prin utilizarea produsului, este sugerat prin cele două antonime, care ar însemna răsturnarea situației nefavorabile anterioare (mai mare/ mai mic).

Al doilea enunț publicitar a. reprezintă mesajul unei comunicări între furnizorul de servicii şi potențialul client având drept cod limba, cu anumite particularități.

b. Ideea de mulțumire, satisfacție a clientului se subliniază printr-un joc de cuvinte, dezvoltat prin dubla lectură a cuvântului deplin / de plin (adică "foarte mulțumit" sau mulțumit de "plinul" rezervorului de benzină).

Al treilea enunț publicitar a. reprezintă mesajul unei comunicări între firma producătoare şi potențialul consumator de băuturi răcoritoare.

b. Necesitatea de a consuma băutura răcoritoare este sugerată prin derivarea ingenioasă a verbului "a se înfructa" din substantivul "fruct". Termenul nou obținut este paronim cu "a se înfrupta", şi astfel îndemnul adresat consumatorului are o conotație biblică (a se înfrupta din fructul paradisului).

c. Al treilea slogan este cel mai reuşit, prin ingeniozitatea cu care este utilizat procedeul obținerii de cuvinte noi.

[C.C.]

Alte exemplificări privind textul şi contextul

Travaliul semantic al cuvintelor şi folosirea unei bogate sinonimii sunt căile prin care lexicul lui Arghezi capătă mereu o nouă prospețime.

În schița **Măria Nichifor**, putem analiza ***relația text – context, în plan artistic***. Aşadar, Măria, personaj-simbol, este acuzată de stăpânii ei de furt şi, firește, condamnată. Pentru obiectul acestui furt, naratorul foloseşte în contexte diferite trei termeni, fiecare cu o altă încărcătură semantico - stilistică:

Scanned with OKEN Scanner

a. „ – Ai furat au ba, Mărio? întreba careva din când în când. Stăpânii tăi s-au plâns de nişte ***haine***". Cuvântul „*haine*" este un termen literar, firesc folosit de anchetator, cu sens incert, până la proba contrarie.

b. „ – ***Ţoale***, eu? Aleagă-se praful! blestema, făcându-şi cruce, Măria". Cuvântul „*ţoale*" (cu sensul de „*haine*") este un termen popular, utilizat de o anumită categorie socială, înţeles în această conjunctură, ca *obiecte* care nici nu ar fi meritat să fie sustrase.

c. „Şi, după condamnare, s-a putut afla că stăpânii îşi găsiseră ***boarfele*** furate, într-un dulap, în care, distraţi, le puseseră într-o seară ..." Recunoaştem vocea revoltată şi indignată a naratorului care, prin cuvântul: „*boarfe*" – a dezaprobat uşurinţa de a condamna o fiinţă nevinovată - pe de o parte, pentru că aparţinea unei clase inferioare, iar pe de alta, pentru că lucrurile aşa-zis furate nu aveau valoarea ruşinii şi frustrărilor la care a fost supusă Măria.

Într-un alt exemplu, preluat tot din proza lui Arghezi, **Papuc**, din volumul **Pe o palmă de ţărână**, facem cunoştinţă cu un text didacticist pentru recursul la morală oferit de naratorul omniscient. Suntem martorii destinului vitreg al unui patruped – *tipul protejatului* lipsit de personalitate. Numele său ne este oferit în contexte diferite. Infirmitatea sa i-a pecetluit statutul de:

a. „***Papuc"- motanul***, protejat de stăpâni, atunci când este în minoritate şi nu poate face faţă situaţiei: „de câte ori iese din casă, el e victima unui fapt divers regretabil, condus de o ***pisică*** sau de un ***cotoi*** agresiv".

b. „***pisoiul*** prost al mahalalei", ajuns de „ocara ***cotoşmanilor***".

Într-un spaţiu extrem de restrâns, impresionează termenii aparţinând aceluiaşi câmp semantic: ***motan, mâţe, cotoi, pisoi, pisicăria, cotoşmani, miorlăit***..., precum şi procedeele stilistice care întregesc subtila analiză a cazului ***pisicesc***: „orchestra care izbucneşte, cu alai de vânătoare, înspăimântă urechea ***cotoşmanilor*** adunaţi, ca nişte laşi, trece pe unul, şi acela chior, cu un zgomot haotic de meteori dezlănţuiţi".

Scanned with OKEN Scanner

Contextul este un „construct teoretic" care „operează prin abstracție" și are în vedere „situația", „interlocutorul", „cunoștințele factuale", „varianta stilistică a limbii", precum și mesajul. Folosim ca suport al acestui demers teoretic poezia lui Dominic Stanca :"Aici – pentru noi / și pământul Moldovei / în pământul Moldovei / sângele pietrei, / sufletul florii, / aurul slovei" (**Putna**), iar ca formulă de interpretare, viziunea lui Janos Petöfi, care susține existența a trei tipuri de context lingvistic: a) ***„contextul verbal al unei expresii (contextul enunțului); b) contextul extra-lingvistic al expresiei verbale (contextul enunțării); c) contextul extra-lingvistic al limbii naturale (contextul global al limbii)"***.

a). Și cum primul context ajută la *dezambiguizarea deicticelor*, suntem frapați de prezența adverbului „aici", ca indice toponimic, semnificație concretă: **Putna**. Cu trimitere (posibil?!) spre anul zidirii (1466), al sfințirii (1470) sau al împăcării cu Divinul (1504). Prepoziția „pentru" ca expresie a destinației, precede pronumele „noi": implicare / asumare logică sau emoțională. Sensul contextual: *aici – noi – pământul Moldovei* permite focalizarea tematică: elogiul istoriei, al înaintașilor.

Așadar, prima lectură lasă deschisă *problema sensului* (H. R. Jauss). Urmează „detectarea unor posibile semantice": *decodarea* (din real în mitic). Când e vorba de poezie „asemănarea cu realul e suspendată". Poezia e artă, un cântec al inimii: „ecou al vieții noastre simțite", dar și „umbră a vieții trăite" (Arghezi).

În textul lui Dominic Stanca e vorba de contemplare sau de „umbra ascunsă în frumuseți grăită?" O „voce" șoptește: piatra lăcrimează („sângele pietrei"), locul degajă parfum („sufletul florii") și strălucește în divin („aurul slovei"). Înseamnă că Putna s-a născut din durere, Putna conservă amintirea. Să nu uităm că „tristețea e durerea altora a ta fiind", ne atrage atenția un alt mare poet, Nichita Stănescu.

b). Cel de-al doilea context ne invită spre o interpretare care să exprime altceva decât sensul *literal* al cuvintelor. Deicticele „aici" și „pentru noi", timpul verbului subînțeles / omis cu voință (presupunem: „*se află*", „*dăinuie*") leagă lumea

Scanned with OKEN Scanner

enunțului de cea a enunțării, invitând la ceea ce Liviu Papadima numeşte „tranzactarea contextului": copulativul „şi" – un sugestiv al implicării; prepoziția „în" – interiorizare, trăire şi retrăire perpetuă; adverbul „aici" - orchestrație cu tonalități melodice, variind într-un grad mai mult sau mai puțin emoțional.

c). Al treilea context vizează „ambianța socio-fizică în care e folosită limba naturală". Operator important e *privirea* („aici", „noi", „şi", „în"). Triada metaforică „sângele pietrei,/ sufletul florii,/ aurul slovei" este revelatorie. Reținem perspectiva „*dinăuntru*" a eului liric. Spațialul şi temporalul se suprapun. *Departele* (evenimente ale trecutului, prin titlu) şi *aproapele* („aici", „noi") se conjugă, invitând spre un perspectivism: istoriografic, moral şi estetic totodată.

Dominic Stanca – **Un ceas de hârtie**, ciclul **Itinerar dacic**, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1984, ediție îngrijită de Sorana Coroamă Stanca şi Doina Uricariu
Paul Cornea – **Introducere în teoria lecturii**, Ed. Polirom, Iaşi, 1998

[L.C.]

Capitolul VIII
Literar şi nonliterar

Textul literar este elaborat ca produs al unui talent creator, al unui scriitor / poet, este o manifestare artistică. Arta, în general, este o comunicare a artistului utilizând un cod specific, diferențiat în funcție de materialul folosit pentru exprimare, în funcție de concepția artistului şi de pregătirea, experiența, „şcoala" din care a făcut parte.

Literatura realizează o comunicare verbală, spre deosebire de celelalte arte, care comunică non-verbal. Întrucât cuvântul constituie materialul de expresie şi pentru comunicarea obişnuită, necesară, non-artistică, literatura îşi constituie un sistem aparte de a reprezenta lumea prin cuvinte.

a. Textul literar este elaborat de scriitorul care reflectă lumea într-un mod personal, subiectiv (acesta este, de fapt, scopul artei sale).Reperele realității sunt uneori mai evidente, alteori mai puțin evidente. Remarcăm, în schimb, reperele unui univers ficțional, creat de personalitatea autorului.

Scanned with OKEN Scanner

b. Textul literar oferă o imagine transfigurată a realității, utilizând imaginea artistică.

c. Pentru redactarea textului literar se utilizează un limbaj special, un cod (sistem de semne), la care scriitorul a ajuns prin selectarea unor forme ale limbii şi punerea lor în relaţie unele cu altele (opoziţie, repetare etc.)

d. În selectarea formelor lexicale şi gramaticale, scriitorul are multă libertate, dar este, totuşi, limitat de regulile care constituie şi conservă limba naţională, ca sistem deja constituit. Scriitorul poate asocia forme arhaice cu acelea contemporane, pe acelea literare cu acelea regionale etc.

e. Formele selectate la nivel gramatical au alte semnificaţii decât în comunicarea obişnuită. Cuvintele utilizate dezvoltă sensuri multiple, în funcţie de context (întregul text). Textul literar se remarcă prin sensul conotativ al cuvintelor utilizate.

f. Prin întreaga selecţie lingvistică şi transformare a realităţii, textul literar transmite un mesaj dincolo de acela transmis de fiecare cuvânt în parte (un mesaj artistic diferit de orice idee morală, politică etc.)

Textul nonliterar este elaborat de către orice persoană aflată în situaţia de a comunica un conţinut specific şi aplicând anumite reguli impuse în decursul timpului: În categoria de text nonliterar se înscriu în primul rând textele funcţionale (elaborate în stilul ştiinţific, administrativ şi de obicei, cel publicistic).

Comunicarea are ca referent universul real, a cărui reflectare se face într-un mod mai mult sau mai puţin riguros. Abordarea realităţii este obiectivă, ţinând de perceperea şi înţelegerea unui număr mare de persoane.

b. Luând în consideraţie comunicarea comună sau aceea în stilurile funcţionale amintite mai sus, textul nonliterar oferă o imagine globală sau de amănunt a lumii, aşa cum este ea, fără să opereze transformări, distorsionări.

c. Pentru redactarea textului nonliterar se utilizează un limbaj comun (care se limitează la formele limbii literare sau acceptă şi pe acelea ale limbajului popular) sau un limbaj convenţional, specific stilului funcţional.

Scanned with OKEN Scanner

d. Comunicarea este constrânsă de particularităţile impuse: conţinut, scop, mijloace lexico-gramaticale, aspect.

e. Cuvintele utilizate în textul nonliterar au sens denotativ şi caracter specializat (pe domenii). La nivel morfo-sintactic remarcăm semnificaţiile generale ale limbii, cu anumite specializări.

Delimitarea literar / nonliterar se poate face mai dificil în cazul unor texte considerate „de graniţă", în care identificăm abordarea obiectivă, dar şi subiectivă a universului, exprimarea comună, dar şi personalizată.

Subiecte de tip I de la proba orală a examenului de bacalaureat 2003

Exemplul 1: „De ieri, în incinta Liceului Teoretic „Al. I. Cuza" cu sediul pe str. Barajul Dunării nr. 5, funcţionează **Centrul de dezbateri comunitare** care vizează implicarea tinerilor în viaţa comunităţii, precum şi cunoaşterea problemelor şcolii de către autoritatea locală... Nucleul de conducere-format din elevi, profesori şi reprezentanţi ai administraţiei locale – va organiza cursuri de gândire critică, argumentare, contraargumentare, documentare în vederea dezbaterii, etica dezbaterii etc. Temele dezbaterii se vor axa, în principal, pe managementul deşeurilor municipale şi pe promovarea voluntariatului pentru efectuarea de mici servicii comunale". (M. T., Centru de dezbateri comunitare la Liceul Teoretic „Al. I. Cuza", „România liberă")

a. Identifică în text obiectivele activităţii Centrului de dezbateri comunitare.

b. Motivează încadrarea fragmentului citat în categoria textelor nonliterare.

c. Exprimă-ţi opinia despre importanţa dezbaterilor comunitare pentru grupurile implicate.

Scanned with OKEN Scanner

Sugestii de rezolvare

a. Obiectivele activității **Centrului de dezbateri comunitare** sunt implicarea tinerilor în viața comunității și cunoașterea problemelor școlii de către autoritatea locală.

b. Fragmentul citat se încadrează în categoria textelor nonliterare din următoarele motive:

- textul este elaborat de către un ziarist, cu scopul de a fi publicat într-un cotidian și de a furniza informații. Autorul are în vedere un eveniment real, de interes general, pe care îl prezintă într-un mod obiectiv, în urma unei documentări realizate la fața locului.
- Autorul furnizează informații de amănunt (strada, denumirea, obiectivele, acțiunile etc.)
- Pentru a face referire la problematica specifică pe care o presupune evenimentul prezentat, ziaristul a utilizat un lexic adecvat, compus din neologisme cu sens denotativ și având un caracter abstract (dezbatere, gândire critică, contraargumentare).
- Comunicarea se realizează prin enunțuri cu o structură simplă, în care predomină enumerația.

c. Opinia despre importanța dezbaterilor comunitare:

- Pentru elevi dezbaterile comunitare oferă ocazia exersării gândirii critice, a tehnicilor de argumentare și contraargumentare.
- Pentru profesori reprezintă o luare de contact cu reprezentanță administrației locale.
- Pentru reprezentanții administrației locale dezbaterile comunitare reprezintă ocazia de a face cunoștință cu problemele reale, imediate ale școlii.

Exemplul 2: „Veneția e singurul oraș în apropierea mării unde marea e pretutindeni, unde marea e împreună cu tine, e deprinsă cu tine; te caută pe tine, te așteaptă; ea îți vorbește, îți șoptește uneori, instinctiv, și totuși așa de clar. Se joacă șiret și duios cu tine, lămurindu-se în unele ceasuri, în altele ascunzându-se ca să te vrăjească. Vraja aceasta a tovărășiei necontenite cu apele schimbătoare e unul, și cel mai ales, din secretele frumuseții Veneției în ceea ce privește natura: sunteți deopotrivă acasă. Și,

Scanned with OKEN Scanner

deopotrivă de străini, tu şi ea: veniţi cu acelaşi dor nemărginit, opriţi o clipă cu aceeaşi iubire şi pietate, până pleci cu aceeaşi hotărâre de a o revedea, ca şi apele pe care le trimite Adriatica şi le cheamă înapoi". (N. Iorga – **În ce stă frumuseţea Veneţiei**)

a. Precizează care este „cel mai ales" dintre secretele frumuseţii Veneţiei.

b. Prezintă două motive pe care ţi le oferă textul dat, pentru a dori să vizitezi Veneţia.

c. Exprimă-ţi opinia despre rolul mărcilor subiectivităţii, în fragmentul citat.

Sugestii de rezolvare:

a. „Cel mai ales" dintre secretele Veneţiei este vraja tovărăşiei necontenite cu apele schimbătoare.

b. Motive pentru a dori să vizitezi Veneţia:
- pentru a vedea un oraş înconjurat de mare;
- pentru a descoperi vraja acestui vechi oraş.

c. Mărcile subiectivităţii prezente în text:
- persoana a II-a singular, prin care autorul transmite trăirile sale cititorului (un cititor care devine martor);
- originalitatea percepţiei asupra realităţii („vraja" oraşului Veneţia se aseamănă cu o femeie fermecătoare);
- caracterul special al exprimării: procedee retorice de reluare, nuanţare (unde marea e pretutindeni, unde marea e împreună cu tine).

[C.C.]

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul IX
Moduri de expunere

Narațiunea

„Formă de discurs raportat (oral / scris) care integrează relatarea unei succesiuni de evenimente (reale / fictive), de interes uman în unitatea aceleiaşi acţiuni". Cele trei componente ale situației narate sunt: timpul, persoana, modalitatea.
În realizarea unei naraţii se impun trei condiţii:

a. să existe o secvență a evenimentelor povestite;

b. să cuprindă transpunerea verbalizată a unei acţiuni unitare;

c. evenimentele relatate să se desfăşoare într-un cadru spațio-temporal precizat (DŞL).

Descrierea

„Element component al structurii textului", descrierea „oferă informații despre personaje, obiectele, spațiul şi timpul care însoțesc / configurează desfăşurarea acțiunii" (DŞL). Descrierea se defineşte, de obicei, în comparație cu narațiunea. Elementele care diferențiază descrierea de narație sunt:

a. „narația este o structură temporală"; „ descrierea este primordial spațială". „Povestirea se dezvoltă în timp, este secvențială". „descrierea e sincronică, prezintă... un tablou static...";

b. „narația reprezintă o structură sintagmatică (de alăturare, de înlănțuire)"; „descrierea este paradigmatică (prin asociere)";

c. timpul naraţiei este perfectul simplu / compus (prezent / imperfect); timpul descrierii este prezentul / imperfectul (fără restricții temporale).

La începutul secolului XIX, P. Fontanier distingea mai multe tipuri de descriere: *topografia* (descrierea unui peisaj), *cronografia* (caracterizarea unei epoci), *prosopografia* (descrierea calităților fizice ale unei persoane), *etopeea* (descrierea de moravuri, caractere, vicii, virtuți), *portretul* (reunirea

Scanned with OKEN Scanner

prosopografiei cu *etopeea*), *paralela* (combinarea a două descrieri, construite prin analogie sau opoziție), *tabloul* (prezentarea, în detaliu, a unui eveniment, a unei acțiuni).

Descrierea obiectivă	Descriere subiectivă
text științific	text literar-artistic
limbaj de specialitate	limbaj artistic
implică intelectul, rațiunea	implică sensibilitatea
obiectivitate, exactitate, claritate, rigoare, sobrietate stilistică	solemnitate, nostalgie, emoție artistică
oferă informații precise	reflectă sentimente și impresii
prezintă date exacte; informează și convinge de calitatea unor servicii / unor produse	realizează fuziunea în planul terestru – celest
reflecție rațională despre natură / domeniul științific prezentat	meditație privind relația om-natură, om-societate etc.
denotația	conotația

Dialogul

„Secvență de replici interconectate semantic, produse alternativ de cel puțin doi emițători care se adresează unul celuilalt" (DȘL). **Dialogul formal** se desfășoară într-un context familiar, între prieteni, rude sau persoane apropiate; limbajul folosit este, de obicei, colocvial. **Dialogul informal** se desfășoară într-un context public sau oficial, între persoane care adoptă o anumită normă de politețe reciprocă; limbajul respectă normele de adresare și de exprimare proprii limbii române (*Manualul* editurii Humanitas, IX, p. 16).

Cercetătorul american H. P. Grice „a enumerat", sub numele de maxime conversaționale, regulile care să guverneze dialogul:

I. Principiul de cooperație, care conține patru maxime (reguli):

Categoria cantității

Maxime:

1. „*Contribuția voastră să fie pe atât de informativă pe cât se cere* (pentru finalitățile din acel moment ale schimbului)".
2. „*Contribuția voastră să nu fie mai informativă decât se cere*".

Scanned with OKEN Scanner

Categoria calității

Supermaximă:

„Încercați să faceți în așa fel încât contribuția voastră să fie adevărată".

Două maxime mai precise:

1. *„Nu spuneți ceea ce considerați că este fals".*
2. *„Nu spuneți lucruri asupra cărora nu aveți informația adecvată".*

Categoria relevanței

Maximă:

„Fiți prudent".

Categoria manierei

Supermaximă:

„Fiți calm".

Maxime variate:

1. *„Exprimarea să nu fie obscură".*
2. *„Evitați ambiguitatea".*
3. *„Fiți concis".*
4. *„Exprimați-vă cu ordine".*

II. Principiul politeții conține câteva maxime: tactul, generozitatea, aprobarea, modestia, acordul, simpatia.

Principiul politeții cunoaşte două aspecte:

1. politețea negativă (menținerea distanței între interlocutori)

Exemplu:

„- Mătuşă – zise Stănică – ce faci cu atâtea ceşti, dă-mi şi mie două, să le țin ca amintire, să arăt şi eu urmaşilor cum bea lumea cafea altădată". (G. Călinescu – **Enigma Otiliei, II. 16)**

Tipul „încurcă-lume al farsei clasice" (Nicolae Manolescu), Stănică Rațiu este un actor desăvârşit care exercită asupra tuturor interlocutorilor săi o adevărată presiune psihologică.

Scanned with OKEN Scanner

2. politeţea pozitivă, integrativă (accelerează apropierea între interlocutori – atitudinea partenerului de conversaţie este familiară, glumeaţă, prietenească, degajată)

Exemplu:

„- Iubite domnule Felix, nu ştiu dacă ai să mă crezi când îţi voi spune că ţiu mult la dumneata şi că am regretat că nu te-am putut vedea..." E momentul când Otilia decide ca să nu-l mai vadă pe Leonida Pascalopol doar pentru a-i face pe plac lui Felix. Cu generozitatea-i caracteristică, Pascalopol înţelege dragostea pasionantă a tânărului şi încearcă să se facă înţeles, pentru a îndepărta orice suspiciune, mărturisindu-i:

„... În sufletul meu de moşier prozaic se ascunde puţin romantism. O cunosc pe Otilia de când era mică şi pot spune că a crescu sub ochii mei... Eu nu i-am cerut niciodată nimic domnişoarei Otilia şi n-am prea stat ca să distrug ce e patern şi ce e viril în dragostea mea... Am nevoie de domnişoara Otilia, ea e micul meu viţiu sentimental..." (G. Călinescu – **Enigma Otiliei**)

Despre ***strategiile politeţii***, în revista „Limba şi literatura română", nr. 3 / 2000, paginile 19-22.

Funcţiile dialogului în naraţiune

În lucrarea sa, **Teorie şi analiză literară** (Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1993, paginile 326-365), distinsul profesor univ. dr. Constantin Parfene propune opt forme de dialog specific naratologiei (pe care le preluăm întocmai):

1. **Dialog cu funcţie fatică** (*replicile interlocutorilor având rolul de a menţine contactul în vederea unei eventuale comunicări autentice*):

„- Mergeţi departe? întrebă domnul.
- De! departe şi nu departe...
- ... ?
- Până la Mărăşeşti?
- Da. Dar dv.?
- Şi eu tot până la Mărăşeşti.
- Vezi?... După daraveri...
- Da, după daraveri. Dar dv.?
- Tot după daraveri" (I. L. Caragiale)

Scanned with OKEN Scanner

2. **Dialog cu funcție informațională**: (*interlocutorii emit și receptează, alternativ, informații*):

„- Al cui e mă, ăsta?
- Al Bildii! răspunse Bălosu.
- O fi însurat?
- Nu este, răspunse Bălosu cu un glas surd.
- Dar pe unde stă Bildea ăsta?
- Prin Căţeleşti.
- Hm! făcu Moromete.
- De ce te miri?
- Păi tu n-ai văzut?
- Ce să văd, Moromete? întrebă Bălosu cu fălcile încleştate.
- N-ai văzut, mă, ce urât e?!" (Marin Preda)

3. **Dialog cu funcție narativă** (*prin replicile lor alternative, interlocutorii prezintă un fir epic*):

„- Ce e cu Boțoghină?!
- E bolnav, săracu... E atacat, cică o să dea din lot.
- Cine dă din lot?...
- Boţoghină.
- De ce?
- Să se caute.
- A, Boţoghină! Şi n-aţi auzit cui vinde?
- He, he – râse cineva – Moromete se interesează. Vrea să aibă trei loturi" (M. Preda).

4. **Dialog cu funcție dramatică** (*replici conflictuale, determinând și întreținând trama dramatică*):

„ – Bine-aţi venit, boieri! zise acesta (Lăpuşneanul) silindu-se a zâmbi.
- Să fii Măria-ta sănătos, răspunseră boierii.
- Am auzit, urmă Alexandru, de bântuirile ţerii şi am venit s-o mântui; ştiu că ţara m-aşteaptă cu bucurie.
- Să nu bănuieşti, Măria-ta, zise Moţoc, ţeara este liniştită... obştea ne-au trimis pre noi să-ţi spunem că norodul nu te vrea, nici te iubeşte, şi Măria ta să te întorci înapoi ca...
- Dacă voi nu mă vreţi, eu vă vreau... şi dacă voi nu mă iubiţi, eu vă iubesc pre voi..." (C. Negruzzi)

Scanned with OKEN Scanner

6. **Dialog (cu subtext) ambiguu** (*în subtext, replicile trimit la planuri diferite, creând ambiguitatea*):

„- Apoi m-am căsătorit de vreo trei ori, reluă vulpea... Primul meu soț era dintr-o familie foarte bună și când l-au închis n-au reușit să scoată de la el decât că era de familie foarte bună.

- Unde l-au închis? întreabă Cocoșul.

- Să nu mai vorbim.

- Unde?

- În coteț... Am fost nevoită să dau divorț, care nu mi s-a aprobat decât după ce am venit cu dispensă de divorț...

- Al doilea soț și-a săpat o galerie pe sub pământ, lungă, lungă și nu l-am mai văzut" (Marin Sorescu).

7. **Dialog narat** (*mascat de relatarea indirectă; dialog povestit în SIL*):

„Se ridică contra statului și zise (planul naratorului): *nu vreau*! (planul personajului) Spre o pildă în iarna lui 33 toți muncitorii de la Griviția au zis(planul naratorului): *Nu vrem să mai muncim! Treaba voastră* – a zis statul – *ieșiți afară din ateliere să băgăm alții. Păi nici asta nu vrem*! *A, nici asta nu vreți*? (planul personajelor) Și a scos armata și a tras în ei..." (M. Preda)

8. **Dialog interior** (*dialogul sinelui cu sine, prezent în solilocvii*):

„Deseori se ceartă, el cu el (Hagi Tudose):

- Ba sunt opt mii...

- Ba sunt zece!

- Ce fel zece?

- Atunci, dincolo, sunt opt!

- Aș, nu se poate, aseară i-am numărat..." (B. Delavrancea)

Monologul

„Replică de dimensiuni ample emisă de un locutor / personaj, care nu are în mod obligatoriu un destinatar prezent sau precizat" (DȘL)

Trăsături caracteristice ale monologului:

- accentul este pus pe un locutor
- puține sunt referirile la situația de comunicare
- are un unic cadru de referință
- prezența exclamațiilor.

Scanned with OKEN Scanner

1. Monologul dramatic are două realizări:

a. <u>solilocviul</u> (monolog formulat în prezența / absența altui personaj, de care se face abstracție, enunțul fiind centrat asupra locutorului însuși).
Exemplu:

O scrisoare pierdută, Actul II; scena 3: monologul dramatic al lui Pristanda: „...M-am întors la poliție, l-am scotocit prin buzunare, peste tot: nu e și nu e (scrisoarea). L-am amenințat (pe Cațavencu) că am poruncă de la conul Fănică (prefectul) să-l chinuiesc ca pe hoții de cai... degeaba; nu spune decât numai și numai coanii Joițichii. O caut și nu o găsesc; acasă nu-i, aici nu e..." (monolog propriu-zis; remarcăm caracterul epic, funcția informativă privind arestarea lui Cațavencu). Monologul se întrerupe, pentru că apare Coana Joițica. Solilocviul va reinstitui relația de dialog: „... ***A! iacăt-o... Coană Joițico***!"

b. <u>monologul propriu-zis</u> (destinat unui personaj sau grup de personaje, cu intenția de a fi receptat).
Exemplu:

O noapte furtunoasă, actul II, scena 8: "***Am scăpat până acum! Sfinte Andrei, scapă-mă și de acu încolo: sunt încă june! Geniu bun al venitorului României, protege-mă; și eu sunt român***! (Răsuflă greu și își apasă palpitațiile). ***O, ce noapte furtunoasă!***..." Este una dintre cele mai frumoase replici monologate, de prezentare a *fricii* din literatura dramatică românească.

2. Monologul narativ este de două feluri:

a. <u>monolog adresat</u> (formă monologată de enunț, prezentă în textul narativ, caracterizată prin aceleași particularități de expresie ca și monologul dramatic propriu-zis) este destinat unui (grup de) personaj(e) – receptor(i) și prezintă indicii gramaticali ai adresării, ca și varianta dramatică (DȘL).

Scanned with OKEN Scanner

Un concludent exemplu ni-l oferă Ilie Moromete care, ezitând răspunsul direct, pare să-i spună: "***Da, am discutat odată să-ți vând un salcâm! Poate am să ți-l vând... poate n-o să ți-l vând... De ce trebuie să ne grăbim așa***?!"

b. monologul interior (formă monologată de enunț aparținând unui personaj-locutor, neadresată cuiva anume) este un tip de vorbire neadresată.

Exemplu:

"***Destinul tău, fată dragă, e şi va fi schimbat prin mine***" îmi spuneam singur, rămânând îndelung cu privirea fixă" (Camil Petrescu – **Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război**). Fraza este extrasă din cartea I, capitolul **Diagonalele unui testament**. Se narează, retrospectiv, evenimente din trecutul naratorului personaj, Ştefan Gheorghidiu, cuprinse într-o "paranteză epică" ce dezvăluie doi ani de zbucium sufletesc din viața protagonistului.

Discursul argumentativ

Discursul este o expunere pe o anumită temă şi cuprinde: o introducere destul de amplă care are rolul de a capta atenția auditoriului; prezentarea argumentelor în legătură cu subiectul abordat şi concluzia.

Argumentația este o strategie prin care se demonstrează o afirmație formulată oral sau în scris şi lasă receptorului libertatea de alegere. Argumentația poate deveni convingătoare doar prin repetare şi insistență. (DŞL) În argumentație, se impun mai multe reguli: identificarea premiselor şi a concluziei; prezentarea ideilor într-o ordine firească; folosirea unui limbaj concret, specific, precis; consecvență în folosirea termenilor argumentativi. Argumentele pot fi formulate prin: ***exemplificare*** (de obicei, reprezentative), ***analogie*** (impune un exemplu similar, relevant), ***cauzale*** (conduce cauza la efect), ***deductive*** (dinspre general spre particular), ***inductive*** (dinspre particular spre general).

Argumentarea se impune să fie logică şi să întrebuințeze mijloace lingvistice specifice: verbe de opinie (***a crede, a considera, a aprecia, a presupune*** etc.), adverbe / locuțiuni

Scanned with OKEN Scanner

adverbiale (***probabil, posibil, desigur*** etc.), conjuncții / locuțiuni conjuncționale (*cauzale, de scop, concesive, consecutive* etc.). De asemenea, se impune utilizarea limbii literare, abilități analitice şi critice, respectarea normelor ortografice, de punctuație, de aşezare în pagină, lizibilitatea.

Sugestii de structurare şi prezentare a discursului argumentativ

Pledoaria lui Delavrancea (discurs juridic) se structurează în cele trei segmente caracteristice discursului argumentativ: se formulează premisa („calomnia pentru care am pornit procesul..."), argumentele pro (în favoarea clientului său), argumentele contra (vizează pe calomniator). Să evidențiem mijloacele lingvistice: *verbe de opinie* („trec la prima calomnie", „să dovedim", „posedăm un lung şir de dovezi despre perversitatea..., despre falsurile plăsmuite", „găsim"), *expresii* („în primul rând...", „toate aceste"), *interjecția* „iată" (dovezile prezentate în instanță). Concluzia este clar formulată: „reparațiunea legitimă ce ni se datoreşte în virtutea legei şi a celor mai elementare principii de demnitate şi de ordine socială..."

Exemplul 1: **Procesul Caragiale – Caion. Pledoaria lui Delavrancea**

„Domnilor judecători, trec la prima calomnie pentru care am pornit procesul de astăzi. Acest Caion... a afirmat sub propria sa semnătură că D. Caragiale şi-a furat drama **Năpasta** după drama **Nenorocul** a unui autor Istvan Kemeny, tradusă de Al. Bogdan şi imprimată cu litere kirilice la Braşov, în anul 1848... Iată de ce Caragiale a pornit acțiunea de față. Caion nu a apărut astăzi în fața justiției. Să dovedim noi... că Kemeny nu există, că Al. Bogdan, traducătorul... nu a existat, că drama aceasta e o invenție şi că documentele publicate de Caion constituie un fals"

Scanned with OKEN Scanner

Avocatul apărării prezintă:

a) - ***faptele*** (acuzele aduse „clientului" său)

„Am fost la Braşov, am fost la Budapesta. Caragiale a alergat în toate părţile; s'a trudit; a cheltuit; s'a adresat la toate autorităţile... şi astăzi posedăm un lung şir de dovezi despre perversitatea calomniatorului şi despre falsurile plăsmuite. În primul rând, domnilor, vă prezentăm un catal
og... tipărit la Braşov, de la 1535 şi până la 1886... nu găsim nici pe dramaturgul I. Kemeny, nici pe traducătorul Al. Bogdan, şi nici drama **Nenorocul**. La Budapesta am dat peste o publicaţiune decisivă în care se poate vedea dacă a fost sau nu vreun dramaturg cu numele de Kemeny... şi dacă s'a scris şi s'a imprimat vreodată o dramă cu numele Nenorocul, o operă pe care Caragiale ar fi putut s'o plagieze. Iată lucrarea... Iată domnilor ce găsim în vasta lucrare a lui Szinnyei: sus 33 de Kemeny, şi nici un Istvan Kemeny dramaturg, şi nici o operă dramatică cu titlul de **Nenorocul**..." (se prezintă scrisori şi alte documente doveditoare).

b) - ***dovezile de nevinovăţie*** (investigaţii ştiinţifice)

„Sunt convins domnilor, că toate aceste autorităţi, savanţi de prima ordine în literatura dramatică maghiară, că toate aceste afirmaţiuni ştiinţifice şi desinteresate..., au desăvârşit dovada calomniei pe care nu eram datori să o facem, dar am făcut-o ca să nu apărem în faţa dvs., mişcaţi de sentimentul răzbunării, ci de adânca noastră convingere în dreptatea pe care o cerem, în reparaţiunea legitimă ce ni se datoreşte în virtutea legei şi a celor mai elementare principii de demnitate şi de ordine socială..."

c) – ***o primă concluzie care atestă reaua-credinţă a calomniatorului Caion***

Exemplul 2: În culegerea de teste pentru clasa a XI-a (editura **Art**), se precizează că poezia **Glossă** de Mihai Eminescu "poate fi citită ca un discurs argumentativ". Ca urmare, ***premisa*** o reprezintă strofa-temă; ***argumentaţiile*** propriu-zise pot fi desprinse din strofele II-IX; iar ***concluzia*** defineşte echilibrul clasic al acestei meditaţii filosofice: "vreme trece, vreme vine" ("Incifrată în simbolurile trecerii, ideea are o rezonanţă filosofică adâncă pentru exprimarea devenirii existenţei în formele ei trecătoare: viaţa şi moartea"). (Eugen Todoran – **Eminescu**, Ed. Minerva, Bucureşti, 1972, p. 142-460)

Scanned with OKEN Scanner

Exemplul 3: Subiect de tip I de la proba orală a examenului de bacalaureat

Premisa: „Ceea ce izbuteşte în chip uimitor Negruzzi în **Alexandru Lăpuşneanul** este desăvârşita eliminare a propriei sale imagini din povestirea pe care o întreprinde..." **Argumente care susţin premisa**: „Faptele povestite, iar nu povestitorul faptelor apar în primul plan, încât dacă din toată opera lui Negruzzi n-ar fi rămas decât nuvela **Alexandru Lăpuşneanul**, nimeni n-ar fi putut aduce vreo precizare despre particularităţile morale ale omului care a scris-o... Autorul acestei nuvele a realizat cu plinătate norma impersonalităţii din primul moment în care a dorit să scrie o nuvelă şi nu o amintire. Este indiferent a şti dacă, pentru a atinge acest rezultat, Negruzzi a avut unele modele literare. Modelele n-ar fi putut lucra cu succes decât întâmpinate de predispoziţia autorului, de caracterul său estetic şi moral". **Concluzia**: „Cine vrea să explice, aşadar, cum a apărut **Alexandru Lăpuşneanul** trebuie să-şi spună că aici a lucrat alcătuirea firească a autorului, darul său de a privi direct oamenii şi evenimentele şi virtutea de a-şi stăpâni afectele, despre care stă mărturie întreaga operă". (Tudor Vianu – **Arta prozatorilor români**)

În construcţia ***discursului argumentativ*** recunoaştem: forme subiective („a avut unele modele literare", „a privit direct oamenii"), cuvinte evaluative („izbuteşte", „desăvârşita eliminare", „cu plinătate"), expresii „creatoare de lumi" („norma impersonalităţii", „alcătuire firească"); conectori de implicaţie raţională („dacă", „decât"), conectori de negaţie („nu", „nimeni"), conectori conclusivi („aşadar"); tehnica relaţiei autor – narator – cititor.

Exemplul 4: Subiect de tip I de la proba orală a examenului de bacalaureat

"Reporter: Trecerea dvs. prin nuvelă – mă gândesc nu numai la **Întâlnirea din pământuri**, dar şi la **Desfăşurarea**, care l-a urmat – a reprezentat un drum spre roman?

Marin Preda: Desigur! Fireşte, romanul sintetizează o lume, un univers pe care mai întâi trebuie să-l concepi şi după

Scanned with OKEN Scanner

aceea să-l elaborezi. Sigur că există scriitori care de la început debutează direct cu un roman, chiar cu un roman reuşit. Părerea mea este însă că majoritatea încep, de fapt, tot cu nuvelele, aspirând doar să scrie romane. Nuvela, nu că formează prozatorul, pregătindu-l pentru viitorul roman, dar se impune tânărului scriitor prin momentele de şoc pe care le conţine şi care nu se lasă exprimate într-o lucrare scurtă. Nuvela îl obişnuieşte pe prozator cu disciplina pe care o presupune romanul". (Interviu cu Marin Preda, reprodus în vol. **Creaţie şi morală**)

Exprimă-ţi opinia despre afirmaţia scriitorului: "romanul sintetizează o lume, un univers pe care mai întâi trebuie să-l concepi şi după aceea să-l elaborezi".

În răspunsul său, Marin Preda abordează un limbaj denotativ cu pronunţată nuanţă conotativă. Adverbele "desigur", "fireşte", "sigur" exprimă siguranţă, componenta moralistă a viziunii romaneşti, ca orice creator conştient de menirea sa artistică. Utilizând formula "părerea mea este" se creează posibilitatea de a concretiza câteva sugestii privind intimitatea actului de creaţie. Ambiguităţile în exprimare (regretabile, de altfel) pe care le recunoaştem în subtext, dovedesc o transcriere *ad-litteram* a intervenţiei intervievatului (o abatere de la normele politeţii pozitive, în ceea ce-l priveşte pe reporter).

În discursul său, scriitorul defineşte propriul său crez artistic, recurgând la sensurile subtile ale verbelor: "a concepe" şi "a elabora" = "a sintetiza". Ca urmare, sondând în straturile adânci ale conştiinţei, se dă sens imaginarului. „Prima mea obsesie înainte de a concepe o poveste sau un roman este ceea ce scriu să fie adevărat, să aibă viaţă, cititorii să creadă că totul a fost real" – mărturisea Preda într-un alt interviu.

Exemplul 5: Se dă textul:

"Cufundată până la începutul secolului XIX în barbaria orientală, societatea română, pe la 1820, început a se trezi din letargia ei, apucată poate de-abia atunci de mişcarea contagioasă prin care ideile Revoluţiunii franceze au străbătut până în extremităţile geografice ale Europei. Atrasă de lumină, junimea noastră (*generaţia paşoptistă*) întreprinse acea emigrare spre fântânile ştiinţei din Franţa şi Germania... Din nenorocire, numai lustrul dinafară! Căci nepregătiţi ..., uimiţi de fenomenele măreţe

Scanned with OKEN Scanner

ale culturei moderne, ei se pătrunseră numai de efecte, dar nu pătrunseră până la cauze, văzură numai formele de deasupra ale civilizaţiunii, dar nu întrevăzură fundamentele istorice mai adânci..."

"... Şi primejdioasă în astă privinţă nu e atât lipsa de fundament în sine, cât este lipsa de orice simţire a necesităţii acestui fundament în public, este suficienţa cu care oamenii noştri cred şi sunt crezuţi că au făcut o faptă atunci când au produs sau tradus numai o formă goală a străinilor. Această *rătăcire totală a judecăţii* este ... un fenomen aşa de grav, încât ne pare că este datoria fiecărei inteligenţi oneste de a-l studia,... de a-l denunţa...,... de a-l combate..."; "... s-au... falsificat toate formele civilizaţiunii moderne..."

(Titu Maiorescu – **În contra direcţiei de astăzi în cultura română**, fragment , 1868)

Afirmaţiile lui Titu Maiorescu pot constitui premisa unui discurs argumentativ, având în vedere viziunea proprie privind "viţiul" culturii române, la jumătate de secol XIX, prin împrumutul de forme ale culturii şi civilizaţiei apusene, fără a se ţine cont de fondul existent în societatea românească.

*Acuzaţiile formulate de criticul român (sublinieri pe text, alineat 2);

*Cauzele care au generat teoria ***formelor fără fond***: "s-au falsificat toate formele civilizaţiunii moderne" Urmează exemplificările: "înainte de a avea partid politic, care să simţă trebuinţa unui organ, şi public iubitor de ştiinţă, care să aibă nevoie de lectură, noi am fundat jurnale politice şi reviste literare..."). S-au imitat unele forme apusene care nu au fundament în civilizaţia şi cultura românească; aceste forme nu au fost supuse unei perspective critice, încurajându-se mediocrităţile.

Maiorescu propune şi câteva soluţii. Teoria sa se fundamentează pe o concepţie evoluţionistă şi istoristă, fiind adeptul progresului dinspre ***fond*** spre ***formă*** (de la conţinut spre instituţiile statului).

Realitatea însă a infirmat concepţiile criticului: societatea românească de la jumătatea secolului al XIX-lea a fost obligată să adopte "precipitat" modelul străin, să "ardă" etapele şi să se "sincronizeze" cu marea cultură europeană.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplul 6: Textele lui Titu Maiorescu "creează un stil de polemică adevărată a ideilor, de înaltă ţinută intelectuală şi morală" (manualul clasei a XI-a, ed. Sigma). Studiul **Comediile d-lui I. L. Caragiale** poate fi lecturat ca un text argumentativ.

Premisa (care se impune a fi demonstrată): "Comediile... sunt triviale şi imorale; tipurile sunt... alese dintre... vițioşi...; situaţiile sunt... scabroase; amorul e... nelegitim..."; "comediile... urmăresc scopuri politice şi... ar trebui oprite" (de a mai fi reprezentate pe scenă).

Argumente pro

- originalitatea textelor caragialiene: "Comediile ... pun în scenă câteva tipuri din viaţa noastră socială... (contemporane scriitorului) şi le dezvoltă cu semnele lor caracteristice, cu deprinderile lor, cu expresiile lor..." Replica lui Tipătescu: "Ce lume, ce lume!" "este, în adevăr, o parte a lumii reale..." ;
- moralitatea artei: "or(i)ce emoţie estetică... face pe omul stăpânit de ea... să se uite pe sine ca persoană şi să se înalţe în lumea ficţiunii ideale"; "înălţarea morală" (impersonală") – "o condiţie... absolută a or(i)cărei impresii artistice"; "esenţa acesteia este de a fi o ficţiune, care scoate pe omul impresionabil în afară şi mai presus de interesele lumii zilnice" [Maiorescu afirmă că opera de artă are un caracter moral. Cel care o contemplă se eliberează de egoism, se purifică]

Concluzia

"Comediile d-lui Caragiale, după părerea noastră, sunt plante adevărate...":

* "cine la o piesă de teatru nu-şi poate uita grijile sale personale, sau legăturile sale de partid politic..., acela să nu se mai amestece în ale artei";
* "Tipurile înfăţişate... trebuie să vorbească cum vorbesc, căci numai astfel ne pot menţine în iluzia realităţii..."; "un limbagiu academic în gura lui Nae Ipingescu ar nimici toată lucrarea...";
* personajele lui Caragiale nu sunt triviale, pentru că dramaturgul român ne prezintă "lumea artei adevărate..." (Regretăm că fragmentarea textului nu a permis sublinierea tuturor conectorilor folosiţi de critic în argumenare).

Scanned with OKEN Scanner

Exemplul 7: Titu Maiorescu - **Eminescu şi poeziile lui** (1889)

Prima parte a acestui studiu are în vedere personalitatea lui Eminescu, „cea mai aleasă conştiinţă" care „face epocă în mişcarea noastră literară" de la 1889, rămânând ... „punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vesmântului cugetării româneşti". Cuvintele subliniate pe textul maiorescian reprezintă doar o parte dintre conectorii evaluativi (analizând din perspectiva adversarilor sfârşitului de secol XIX...). Cele patru trăsături extrase din text, reprezintă punctele „tari" care compun portretul „***omului deplin al timpului modern***".

Premisele: Personalitatea „creatoare de tip genial":

a. „Ce a fost şi ce a devenit Eminescu este rezultatul geniului său înnăscut". „Eminescu era omul cel mai silitor, veşnic cetind, meditând, scriind".

Argumente

- „... la bibliotecă, pentru a-şi spori comoara deja imensă a memoriei sale";
- „ca revizor şcolar, pentru a stărui cu limpezimea spiritului său asupra noilor metode de învăţământ";
- la redacţia *Timpului*, pentru a biciui frazeologia neadevărată şi a formula sinteza unei direcţii istorice naţionale..."

b. „Dacă a înnebunit Eminescu, cauza este exclusiv internă, este înnăscută, este ereditară..."

Argumente

- „viaţa lui era neregulată"
- adesea se hrănea numai cu narcotice şi excitante"
- „abuz de tutun şi de cafea"
- „nopţi petrecute în cetire şi scriere"
- „zile întregi petrecute fără mâncare", şi apoi, deodată, la vreme neobişnuită, după miezul nopţii, mâncări şi băuturi fără alegere şi fără măsură"

c. „A fost fericit / nefericit Eminescu?"

Argumente

- „adept convins al lui Schopenhauer (pesimist)
- „eterizat sub forma mai senină a melancoliei..."

Scanned with OKEN Scanner

- „şi chiar acolo unde din poezia lui străbate indignarea în contra epigonilor şi a demagogilor înşelători avem a face cu un simţământ estetic"

- „grijile existenţei nu l-au cuprins niciodată"

- „recunoaşterile publice le-a despreţuit totdeauna"

- nu a râvnit premii academice..."

- „simplitate încântătoare... în toate raporturile sale omeneşti"

- „Luxul stării materiale, ambiţia, iubirea de glorie nu au fost... obiectul preocupărilor sale"

- „Numai după izbucnirea nebuniei, în intervale lucide,... devenise lacom de bani..."

d. **Meticulozitate creatoare**

Argumente

- „căutând mereu o formă mai perfectă, o citea parcă ar fi fost o lucrare străină de el"

- „niciodată nu s-ar fi gândit măcar să o publice..."

- „publicarea îi era indiferentă" (iniţiativa o aveau prietenii junimişti)

Concluzia

1. „covârşitoare inteligenţă, ajutată de o memorie căreia nimic din cele ce-şi întipărise vreodată nu-i mai scăpa" (*superdotarea naturală*).

2. „Germenele de nebunie înnăscut a cauzat această viaţă" (*ereditatea*).

3. „Nota sa caracteristică în melancolie, ca şi în veselie" este „seninătatea abstractă"; „melancolie impersonală" (*pesimismul, contemplativitatea*).

4. Singura lui plăcere: „***emoţiunea estetică***..., fără a se gândi la nici o satisfacţie de amor propriu".

Exemplul 8: Studiul ştiinţific al lui Ioan Petru Culianu, **Biserica şi statul laic**, poate fi citit ca un discurs argumentativ:

"Statul american Virginia a fost cel care, în 1785, a decretat, pentru prima dată în epoca modernă, aconfesionalitatea statală şi deplina libertate religioasă pentru toţi cetăţenii săi".

Scanned with OKEN Scanner

A). *Premisele*

Libertatea religioasă îşi are sorgintea în America. În coloniile engleze, laicitatea se face cu "bunăvoinţă şi încredere", iar în Franţa – "din aversiune surdă şi neîncredere insurmontabilă". În America, laicitatea devine metodă, în Europa – un scop.

B). *Istoria*. Revoluţia franceză. Conflicte în sfera religioasă şi civilă. Începutul schismei. Divizarea religioasă. poziţia Papilor. Cotitura lui Leon XIII. Contribuţia lui Luigi Sturzo. Regresiunea lui Pius XI. Concordatele.

Cotitura definitivă a lui Puis XII şi vremurile noi

C). *Concluzia*. "Raportul cu Statul este o problemă fundamentală în gândirea creştină"(I. P. Culianu – **Religie şi putere**, Ed. Minerva, Bucureşti, 1996, p. 5 - 76).

Exemplul 9: "Substanţiala" lucrare a lui Mircea Cărtărescu – **Postmodernismul românesc** (1999) reprezintă un adevărat manifest artistic, amplu, privind literatura română în general şi literatura ultimelor decenii, în special. Capitolul **Lumea postmodernă**, concis şi sintetic, poate fi lecturat ca un discurs monologic argumentativ.

Premisa vizează „omul şi lumea postmodernă, aşa cum se conturează... astăzi în regiunile... *civilizate*". „Dacă omul modernist era prin excelenţă *tragic*, strivit, ca personajele existenţialiste, de confruntarea cu neantul, vehiculând o mistică a suferinţei şi o para-noia intelectualistă centrată pe omniprezenţa *sensului*, **postmodernul**, în schimb (conector), pare (punct de vedere) să-şi fi găsit cel mai confortabil adăpost chiar în inima neantului".

Argumentele prin care se defineşte „lumea postmodernă":

- „porneşte de la acceptarea lumii ca poveste, ca realitate slabă, des-fondată, pe care un *eu* la fel de iluzoriu o poate explora în toate direcţiile...";
- atitudinea umană fundamentală faţă de lume devine astfel (conector) una *estetică*...";
- „Hermeneuticii moderniste i se opune ... o *erotică textuală*";

Scanned with OKEN Scanner

- "Într-adevăr (conector), omul postmodern trăieşte într-un univers epidermic, în care gustul arhetipal de cunoaştere nu mai este scufundarea sub aparenţe pentru căutarea profunzimii, ca în romantism şi modernism, ci alunecarea pe suprafeţe, *mângâierea*";
- "coborârea artei în cotidian";
- "E foarte interesant cum (raţionament argumentativ) progresul tehnologic şi cel managerial de după război, interferând cu procesul de globalizare şi de diversificare... a societăţii..."

Concluzia (atitudine obiectivată, detaşată, concretă): "Numeroase fenomene noi ale culturii de masă arată posibilităţile (dar şi limitele) postmodernităţii: *zapping*-ul de pe cable TV, *surfing*-ul cultural, jocurile pe computer, nesfârşitele seriale de televiziune hipnotizante, literatura de supermarket etc. – toate sunt aspecte ale unei aceleiaşi lumi, epidermice şi fascinante ca un vis artificial: lumea postmodernă".

Exemplul 10: „Argumentează, în minimum 10 rânduri, pro sau contra următoarea idee: ***Critica nu are un rol negativ, ci unul stimulativ***. Nu uita că discursul argumentativ trebuie să aibă o premisă, argumente (întărite prin exemple) şi o concluzie. Foloseşte conectorii specifici argumentării..." (**Limba şi literatura română** pentru examenul de bacalaureat, Ed. Art, Bucureşti, 2003). Oferim o posibilă variantă de răspuns:

Se formulează:

a. **Premisa majoră**: „***Critica are rol pozitiv***".
b. **Premisa minoră**: „***Critica are rol negativ***".

Argumente pro:

a. Îndemnul lui M. Kogălniceanu din **Introducţiune** la „Dacia literară" (1840), pentru o critică obiectivă.

b. Prin Maiorescu, critica va fi înţeleasă ca o expresie a esteticii generale şi în limitele autonomiei valorilor artistice.

Scanned with OKEN Scanner

Argumente contra:

a. Cultura generației de scriitori afirmați după 1830 va fi pusă în discuție din perspectiva modernizării. Astfel, Kogălniceanu va critica dur atitudinea încurajatoare (în special a lui Heliade Rădulescu) privind traducerile „care nu fac o literatură".

b. Opiniile lui Maiorescu privesc teoria ***„formelor fără fond"***, prin introducerea *precipitat* a modelului european occidental, ceea ce a dus la „depreţierea" instituţiilor create.

Concluzia:

Critica este utilă, prin observațiile formulate:

a. Noul program estetic formulat de Kogălniceanu va revoluționa literatura noastră *preromantică* (momentul pașoptist) și *romantică* (creația eminesciană) până spre începutul secolului al XX-lea;

b. Recunoaștem, deopotrivă, și viziunea utopică maioresciană, dar și imperfecțiunile la care a fost supusă societatea românească într-un anume moment istoric. Ca urmare, ***critica este stimulativă***.

Exemplul 11: Eugen Lovinescu – **Istoria literaturii române contemporane. Mutația valorilor estetice** (vol. VI, Ed. „Ancora", București, 1929). Capitolul II: 1. ***Limitele esteticului prin factorul timpului; 2. Spiritul veacului; 3. Unde se manifestă azi spiritul veacului?; 4. Caracterul de unicitate a acestui spirit al veacului***.

Tema acestui volum este **definiția naturii esteticului.**

În viziunea criticului, „esteticul este produsul unei epoci, al unui moment în dezvoltarea civilizației" (Eugen Simion – **Eugen Lovinescu. scepticul mântuit**).

Ideea centrală: „Conceptul estetic este nu numai produsul capacității estetice a unei rase ci și al unei epoci".

Premisele:

- „Factorul timpului intervine cu o acțiune, a cărei forță crește în decursul istoriei, până a deveni, în zilele noastre, precumpănitoare";

Scanned with OKEN Scanner

- „Am numit sincronism, după cum se ştie, acţiunea uniformizantă a timpului în elaboraţiunile spiritului omenesc...";

Argumente contra (din exterior): „unii i-au contestat valabilitatea, iar alţii i-au contestat originalitatea".

Argumente de tip A:

- „în ceea ce priveşte originalitatea, ar fi greu de presupus că nimeni n-a semnalat până acum legătura dintre fenomenele culturale prin acţiunea uniformă a timpului ce le-a produs..."

- „Există... un spirit al veacului... un *saeculum* (Tacit), adică o totalitate de condiţii configurative a vieţii omeneşti. Spiritul evului mediu, de pildă, se manifestă sub două forme: ***credinţa religioasă*** care-i determină întreaga activitate sufletească... şi provoacă... expansiunea occidentului spre orient; iar, pe de altă parte, în domeniul social, ***forma specifică a feudalităţii***, de origine germanică sau nu, în orice caz expresie a individualismului social...";

- „Renaşterea reacţionează împotriva spiritului creştin prin reînvierea spiritului antic...";

- „Reforma reprezintă aceeaşi emancipare a popoarelor... în domeniul religios şi naţional...";

- „Absolutismul regal şi tradiţionalismul artistic domină întregul veac XVII; între 1740-1789 spiritul veacului se caracterizează printr-o reacţiune a criticii filosofilor raţionalişti împotriva tradiţiei...";

- „Revoluţia franceză ne-a adus, în sfârşit, principiul suveranităţii naţionale..."

Concluzia 1: „Spiritul veacului e, aşadar, firul conducător al istoriei..."

Argumente de tip B: – „La întrebarea unde se dezvoltă acum cu mai multă intensitate spiritul veacului..., răspundem cu fermitate: pretutindeni. Spiritul veacului se făureşte şi se consolidează azi prin facilitatea de legături şi penetraţie între popoare, care n-a fost totdeauna identică, ci a evoluat cu însuşi mersul civilizaţiei omeneşti; dacă el a existat cu caractere evidente în timpul evului mediu,... se înţelege de la sine că există şi azi..."

- „Prin internaţionalizarea curentelor, prin fuziunea concepţiilor şi credinţelor ce stau îndărătul oricărei manifestări

Scanned with OKEN Scanner

artistice, spiritul de uniformizare progresează atât de mult încât a făcut pe unii cugetători să prevadă posibilitatea dispariției... formelor de artă națională";

- „civilizațiile contemporane sunt mai puternic dominate de imperativul ***timpului*** decât de cel al ***rasei***..." „... imitarea simplă fără asimilare nu reprezintă o valoare pozitivă..."

Concluzia 2: „departe de a fi absolut, ..., conceptul estetic este limitat... prin acțiunea rasei şi a epocii... „ „un astfel de concept estetic constituie... o formulă ermetică, impenetrabilă pe calea intuiției estetice..."

Aşadar, *acțiunea timpului (sincronizarea) devine precumpănitoare*.

De remarcat: cuvintele subliniate reprezintă **conectorii** utilizați în orice formă de text / discurs argumentativ.

Exemplul 12: Avem în vedere o abordare silogistică, în viziunea lui Eugen Lovinescu:

Premisa majoră: ***„Mutația valorilor estetice înglobează şi critică***".

Pentru a susține valabilitatea **tezei** sale privind ***„mutația valorilor estetice***" în domeniul criticii literare, Lovinescu recurge la o **argumentare prin exemplificare**:

Argument contra lui Maiorescu: „Adeziunea lui Maiorescu la literatura lui Teodor Şerbănescu, Matilda Cugler-Poni şi chiar Alecsandri ne arată, aşadar, celălalt aspect al poziției criticei față de literatura timpului..."

Se face referire la studiul **Direcția nouă în poezia şi proza română** (1872), prin care Maiorescu se arată extrem de generos în elogii la adresa unor scriitori „minori" (am spune noi).

Argumente pro (teza lovinesciană):

a. „pe când cu formele noi ***critica sincronică*** ia o poziție negativă sau numai prudentă, cu propria sa formulă estetică..." „De s-ar aduna tot ce s-a scris despre opere de mare succes într-un moment dat, deşi uitate astăzi, s-ar constitui un tezaur de înțelepciune... pentru toți criticii..." „Însă, „timpul nu iartă..., el mistuie imense cantități de hârtie tipărită... Mistuie sau selectează prin procedeul instinctiv al unei simplificări, care a redus opera lui

Scanned with OKEN Scanner

Corneille la opt piese..., întreaga mare personalitate a lui Goethe... la **Werther** şi partea I a lui **Faust**..., din cele 170 de volume ale abatelui Prevost ... decât **Manon Lescaut** ..." (şi exemplele continuă) „ceea ce ne dă tragica intuiţie a operei de distrugere a timpului, în care acţiunea criticii sincronice e inexistentă sau de mică importanţă...";

Ideea pe care o susţine criticul este „perisabilitatea în timp a valorilor". Ca urmare, operele mijlocii sau minore ies din atenţia criticii, dispar uneori cu totul (Eugen Simion).

b. „ceea ce artiştii creează instinctiv,... este luminat şi organizat" de critica literară „înăuntrul formulelor estetice, prin eliminări..., prin valorificări..." „Căci, ce altceva înseamnă hecacomba operelor mistuite..., decât semnul prefacerii... – *mutaţia valorilor estetice*?"

Acest proces există şi nu-l putem ignora. „Selecţia e un fenomen firesc". Însă criticul nu are dreptate când afirmă că operele reprezentative pot dispărea o dată cu epoca ce le-a produs. „Timpul nu numai distruge, ci şi consacră" (Eugen Simion).

Concluzia: „Acţiunea timpului se traduce prin dislocarea straturilor conştiinţei estetice". (Eugen Lovinescu – **Istoria literaturii române contemporane. Mutaţia valorilor estetice**, volumul VI, capitolul 27, Ed. „Ancora", Bucureşti, 1929, p. 185-189)

Dicţionar de Ştiinţe ale limbii, Ed. Nemira, Bucureşti, 2001
Ch. Baylon, X. Mignol – **Comunicarea**, Ed. Universităţii "Al. I. Cuza" Iaşi, 1994
Eugen Simion – **Eugen Lovinescu. Scepticul mântuit**, Ed. C. R., Bucureşti, 1971

[L.C.]

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul X

Denotația – conotația

Cuvântul nu există decât prin context şi nu reprezintă nimic prin el însuşi. Numai înțelegându-i sensul / sensurile, îl putem "simți" şi explicita "funcțiunea vorbirii" în dimensiunea ei tridimensională: *de a reprezenta, de a semnifica şi de a sugera.* După cum bine ştim, unele cuvinte dobândesc doar valențe denotative (denotația = denumire a unui obiect care trimite la un concept), iar altele - dimpotrivă – se-nnobilează sub aspect stilistic, dobândind valențe conotative (conotația = complex de caractere care aparțin unei situații concrete). Câteva exemple pot fi relevante:

- cuvântul "***furtună***", cu sensul său de bază "vânt puternic însoțit în mod obişnuit, de averse de ploaie, de grindină şi de descărcări electrice" (DEX) dobândeşte atribute artistice impresionante: "***potop ceresc", "artilerie cerească***" (Calistrat Hogaş);

- nume abstracte precum: "***autopsie", "republică", "emisferă***" compun un imaginar artistic unic: "***autopsia oului", "o... republică de furnici", "hemisfer cald al mămăligii***" (C. Hogaş);

- "aşezare rurală a cărei populație se ocupă în cea mai mare parte cu agricultura" (DEX), ***satul*** fascinează: "În ***sat***ele din Bucovina oamenii păstrează cu sfințenie tradițiile strămoşeşti", deopotrivă şi pe omul simplu, dar şi pe poet: "***Sat*** din margine de codru, / Revărsat sfios în vale, / Tot mai jalnic cade-amurgul / Peste straşinile tale!" (Octavian Goga) - cu nostalgie şi regrete tardive. La Blaga, însă: „Sufletul ***satului*** fâlfâie pe lângă noi/ ca un miros sfios de iarbă pătată";

- magmă străbună, pământul / țărâna „dobândeşte o multitudine de sensibilități: „***Țărâna*** e plină de zumzetul tainelor" (Blaga) – misterioasă, „***Țărâna*** trupurilor noastre / S-o scurmi de unde ne-ngropară" (Goga) – se doreşte răzbunată. Altele sunt semnificațiile în cele trei segmente extrase din romanul **Ion**, de Liviu Rebreanu:

Scanned with OKEN Scanner

a. „***Glasul pământului*** pătrundea năvalnic în sufletul flăcăului (Ion), ca o chemare, copleşindu-l. Se simţea mic şi slab, cât un vierme pe care-l calci în picioare, sau ca o frunză pe care vântul o vâltoreşte cum îi place..."(capitolul II, 1) – chemare, marea dilemă;

b. „Sufletul lui era pătruns de fericire... ***Pământul se închina*** în faţa lui... Se aplecă, luă în mâini un bulgăre şi-l sfărâmă între degete, cu o plăcere înfricoşată... Apoi încet, cucernic..., se lăsă în genunchi, îşi coborî fruntea şi-şi lipi buzele cu voluptate de pământul ud. Şi-n sărutarea aceasta grăbită simţi un ***fior rece, ameţitor***..." (capitolul IX, 8) – notaţiile organice prevestitoare;

c. „Pe urmă Ion fu coborât în ***pământul*** care i-a fost prea drag, şi oamenii au venit pe rând să-i arunce câte o mână de lut umed care răbufnea greu şi trist pe scândurile odihnei de veci" (capitolul XIII, 2) – împăcare, în moarte;

- substantivul "***salcâm***", cu sensul lui propriu de "arbore merifer" (DEX), cu lemn tare şi rezistent la umezeală, e cunoscut în simbolistica mondială pentru atributele sale iniţiatice. Dar el, salcâmul, poate deveni *martor* şi *confident*: "Lângă salcâm sta-vom noi noaptea întreagă..." (M. Eminescu – **Sara pe deal**) sau *emblemă a satului*. Spre exemplu, Tudor Călăraşu sau Ilie Moromete decid tăierea lui. "***Trupul***" se-mpotriveşte (**Salcâmul**), avertizând destrămarea unei iluzii. "Din înălţimea lui, salcâmul se clătină, se împotrivi, bălăngănindu-se câteva clipe, ca şi cum n-ar fi vrut să părăsească cerul..." (**Moromeţii**);

- în DEX, cele două sensuri ale cuvântului "***tocmeală***" (discuţie, tratative pentru stabilirea preţului unei mărfi; învoială, acord, convenţie), explicitează drama din romanul **Ion**. Cuvântul dobândeşte valenţe conotative (capitolul V): Inocenţa Anei este aspru pedepsită, ea devenind pionul în jocul (planurile) lui Ion;

- cuvântul „***drum***", cu sensul lui denotativ de „cale de comunicaţie terestră, alcătuită dintr-o bandă îngustă şi continuă de teren bătătorit, pavat sau asfaltat" (DEX), trebuie să fie analizat în funcţie de context. Când spunem: „Drumul spre Hermeziu este doar pietruit", înţelegem cum se poate parcurge această distanţă de la o localitate spre alta. Şi altele vor fi sensurile când vom citi, în paralel, frazele:

Scanned with OKEN Scanner

a). „Din şoseaua ce vine de la Cârlibaba, întovărăşind Someşul..., se desprinde un ***drum alb***... Lăsând Jidovița, drumul urcă întâi anevoie până ce-şi face loc printre dealurile strâmtorate, pe urmă ... înaintează ***vesel, neted***, mai ***ascunzându-se*** printre fagii tinerii ai Pădurii-Domneşti, ... ***poposind*** puțin la Cişmeaua-Mortului..., apoi ***coteşte brusc*** pe sub Râpele-Dracului, ca să dea ***buzna*** în Pripasul..." (incipitul romanul **Ion;** martor tânăr şi vesel, drumul ne conduce dinspre realitate spre ficțional, curios să afle **povestea**);

b). „Copitele cailor bocănesc aspru pe ***drumul bătătorit*** şi roțile trăsurii uruie mereu, monoton ca însuşi mersul vremii. Drumul trece prin Jodovița, pe podul de lemn, acoperit, de peste Someş, şi pe urmă ***se pierde în şoseaua cea mare şi fără început***..." (desinitul romanului **Ion;** îmbătrânit şi obosit de tot ceea ce a văzut, drumul ne conduce dinspre ficțional spre realitate).

Analizând, în paralel, versurile:

Ana Blandiana – Şirul	Tudor Arghezi – Rugă de seară
„***Cuvintele*** trec strada Ca şirul de orfane De la Casa Copilului, Fiecare cu pumnu-ncleştat În haina celui din față, Cu singura grijă De-a nu se pierde Unul de altul".	„Să-mi fie verbul limbă De flăcări ce distrug... ***Cuvântul*** meu să fie plug..."
Esteticul implică eticul. Artisticul vizează cotidianul.	Esteticul implică incisivitate în subtext. Artisticul implică absconsitate.

remarcăm uşor diferența între sensul de bază al cuvântului subliniat: a) „unitate de bază a vocabularului" şi b) sensurile dăruite de poeții români. Pe lângă acestea, putem reține sensurile conotative ale sintagmelor: „*o samă de cuvinte*" (povestioare, anecdote), „*cuvânt de pace*" (cu sensul de propunere), „*Beția de cuvinte*" (avertisment maiorescian), „*Cuvente den bătrâni*" (dicționar, Haşdeu), „*cuvântul meu dintâi*" (Demiurgul îl numeşte astfel pe Hyperion, pentru că este un element uranic înzestrat cu

Scanned with OKEN Scanner

nemurirea) şi exemplele pot continua... până la **Cuvinte potrivite,** a lui Arghezi sau **Necuvintele** lui Nichita Stănescu.

Încărcătura semantică a termenului „***plumb***" este impresionantă:

- forma lui iniţială, de „element chimic metalic..." (DEX);
- metafora sadoveniană „Pe tot ce au pus în mine învăţătorii mei de la Egipet stă ***capac de plumb***, încuiat cu cele douăsprezece lăcate ale tăcerii" (Creanga de aur, capitolul XI) - cu sensul de taină;
- simbolul „complexului" bacovian „***amor de plumb***" – iluzie romantică; „***flori de plumb***" (sensibilitate răsfrântă) etc.

După cum bine am remarcat (din exemplele anterioare), natura conotaţiilor vizează:

- **tematica**: „Războiul este „ucigător de energii" (Liviu Rebreanu), „vultur uriaş de foc" (Camil Petrescu);
- **caracterizarea** (replica lui Trahanache, caracterizându-l pe Tipătescu): „Ai puţintică răbdare!... E iute! n-are cumpăt. Aminteri bun băiat, deştept, cu carte, dar iute. Nu face pentru un prefect. Într-o soţietate fără moral şi fără prinţip... trebuie să ai şi puţină diplomaţie!" (I. L. Caragiale);
- **aprecierea**: „Sălbaticul vodă e-n zale şi-n fier / Şi zalele-i zuruie crunte, / Gigantică poart-o cupolă pe frunte, / Şi vorba e tunet, răsufletul ger, / Iar barda din stânga-i ajunge la cer / Şi vodă-i un munte" (G. Coşbuc) etc.

Sinonimia

Prezenţa sinonimelor în limba unui popor exprimă bogăţie lexicală şi posibilitate de a alege varianta dorită, în funcţie de context, mesaj, stare emoţională, implicare afectivă etc. Cuvântul „sinonimie" a fost împrumutat din fr. „synonymie" – lat. „synonymia" – gr."synonymos + „syn" (cu) şi „onomo" (nume).

Într-un studiu extrem de meticulos, semnat de Narcisa Forăscu, profesor la Universitatea din Bucureşti, am extras cele trei condiţii de sinonimie admise de lingvistica modernă:

Scanned with OKEN Scanner

a. „Cuvintele considerate sinonime să fie identice sub aspectul obiectului (al referentului) pe care îl denumesc" (să trimită la aceeaşi realitate) – condiţie obligatorie;

b. „Sinonimele să poată fi substituite în context, fără ca sensul global al mesajului să se modifice";

c. „Să facă parte din aceeaşi variantă a limbii, înţelegând prin aceasta atât variantele teritoriale (dialecte, graiuri), cât şi variantele stilistico-funcţionale".

La *nivel lexical*, sinonimia are capacitatea de rafinare a expresiei lingvistice:

„În locul dă ***arburi*** şi ***copace***
Cresc rodii, nărancuri ş'alămâi
Şi tot feliu dă ***pom*** ce la gust place..."
(I. B. Deleanu – Ţiganiada)

Triada sinonimică „***arburi*** (lat.) – ***copace*** (alb. / autohton) – ***pom*** (lat.)" explică bogăţia lexicală în plin „secol al luminilor", zvârcolindu-se întru cizelare, şi totuşi expresivă şi muzicală.

Sinonimia poate fi creată şi prin reluarea unui termen din aceeaşi arie semantică: „În părul tău ca diamantul / De flăcări ***negru-ntunecat*** / Şi-a revărsat întreg Levantul / Misterul antic şi ciudat"/ (Ştefan Petică).

La *nivel morfologic*, jocul sinonimic este util elevului, în însuşirea pronumelui negativ: *„Nici unul, / nici una, / nici unii, / nici unele, / nimeni* şi *nimic*, / pronume negativ" sau a verbelor copulative: *„A se face şi a fi / înseamnă a deveni, / A ajunge* şi-*a ieşi* / înseamnă *a constitui* / Mai *rămâne a părea, / a se naşte, a se numi, a se chema..."*

La *nivel stilistic*, sinonimia devine o formă inteligentă, uşor ironică, uşor moralizatoare, în sensul bun al cuvântului, fără excese verbale. Goe sau Ionel Popescu; Quasimodo sau Don Quijote, Păturică sau Giurgiuveanu definesc un anumit caracter uman; „***Pişpirică***, să nu-ţi fie frică!" (S. P.) sau „Mă ***ţestosule***, ai luat primu întâi, mă? întrebă ea (Ilinca) cu un glas batjocoritor" (**Moromeţii**, capitolul XVIII) – prestanţa / prezenţa unui tip uman, relevant în caracterizarea personajelor.

Scanned with OKEN Scanner

Antonimia

Raportul dintre două antonime poartă numele de ***antonimie***. Cuvântul a fost împrumutat din fr. „antonymie" – gr. „anti" (împotriva) şi „onoma" (nume). Ca „armă" a ironiei, ea este utilizată în conversaţiile curente, ilustrând raporturile contradictorii între semeni. Apelativele ***„deşteptule"*** sau ***„frumosule"*** nu ne mai surprind, atâta timp cât ele explică intenţia de a oferi faţeta răsturnată a realităţii.

În plan artistic însă, antinomia dobândeşte efecte stilistico-filosofice. Spre exemplu, la Eminescu: perechile de antonime ilustrează antiteza dintre aparenţă şi esenţă: ***„Vreme trece, vreme vine"*** (trecerea perpetuă a timpului marchează şi viaţa omenească), ***„Toate-s vechi şi nouă toate"*** (întrepătrunderea continuă), ***„Ce e rău şi ce e bine"*** (îndemnul moral este acela de a discerne între valoarea binelui şi cea a răului)... La Bacovia, reprezentarea peisajului hibernal este drastic stilizat, cu vădită intenţie spre desacralizare: ***„Copacii albi, copacii negri"*** // ***„Cu pene albe, pene negre"***//***„Şi frunze albe, frunze negre"***.

Psalmul arghezian, **Te drămuiesc în zgomot şi-n tăcere** / Şi te pândesc în timp, ca pe vânat, / Să văd: eşti şoimul meu cel căutat? / Să te ucid? Sau să-ngenunchi a cere..." Nevoia de absolut se transformă în „căutare în contradicţie". Psaltistul „drămuieşte" sacrul în lumină şi-ntuneric, în virtute şi viciu. El „pândeşte netimpul în timp" şi nu poate ieşi din cercul temporalităţii, din antonimia timp-eternitate:

Antonimiile eului

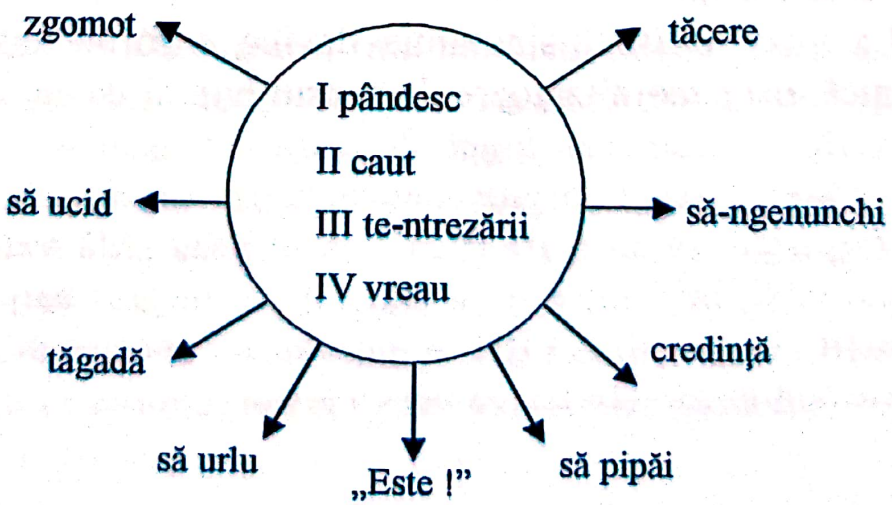

Scanned with OKEN Scanner

În textul epic sau dramatic, remarcăm prezențe literare care contrastează: prin *interesele* imediate pe care le urmăresc (Ion Pop al Glanetaşului – Vasile Baciu; Aglae Tulea – Stănică Raţiu; Caţavencu - Tipătescu), prin *origine şi educaţie*, prin *dorinţa* de a obţine un post de „copist" (Niţă Ghiţescu – Ghiţă Niţescu), prin *interese „de castă"* (Simina, fiica lui Neacşu – Iorgovan, fiul *bogătoiului* Busuioc; Andrei Pietraru – Ioana Boiu-Dorcani), prin *misterul* unei iubiri tragice (Allan – Maitreyi)...

Omonimia

Situaţia în care se află două sau mai multe omonime poartă numele de ***omonimie***. Cuvântul a fost împrumutat din fr. „homonymie" şi poate servi ca mijloc de creare, pentru:

- **calambur**: „... nişte amazoane în catrinţe... au început a ne împroşca cu ***coarne*** (fructe), râzând şi strigându-ne: Nu şuguiţi, domnilor, cu ***coarnele***, că vi se pot prinde de frunte" (V. Alecsandri) – creează posibilitatea unei duble interpretări;
- **epigramă**: „Juraţii-au fost de data asta / Mult mai cinstiţi cu acuzatul: / L-au ***achitat***. / Dar el, sunt sigur, / N-o să-şi ***achite*** avocatul"/ (Cincinat Pavelescu);
- **jocuri de cuvinte**: ***Să vie***, dacă-i ***vie***, sus... la ***vie***! etc.

Paronimia şi atracţia paronimică

Paronimia explică relaţia dintre două paronime (unul care este mai frecvent, mai familiar îl „atrage" pe cel care este mai puţin cunoscut, „substituindu-se acestuia din urmă în procesul comunicării verbale"). Aşa se întâmplă cu termeni, precum: „petrolier" („care ţine de petrol, care provine din petrol", DEX: tren, tanc, vas petrolier; conductă, companie petrolieră) care se confundă cu „petrolifer" („care conţine petrol, bogat în petrol", DEX: bazin, zăcământ petrolifer; regiune petroliferă). Jocul paronimic implică o supraveghere constantă a exprimării corecte: „Pentru-această *cauză*, / S-a impus o *clauză*". Efecte comice produc formele: cerneală violentă", „scropulos la datorie" etc. Maxima latină: „***Honeste vivere, neminem laedere, suum cuique***

Scanned with OKEN Scanner

tribuere („să trăieşti cinstit, să nu păgubeşti pe nimeni, să dai fiecăruia ce e al său"), în forma greşit rostită de Caţavencu, sugerează incultura (actul III, scena 3). Într-o oarecare conjunctură, din dorinţa de a ironiza, celebrul dicton: „***Verba volant, scripta manent***", va suferi o mutaţie radicală, într-o anumită împrejurare: „Rog publicul să nu-şi piardă răbdarea, căci ***verba volant, dar scripca manet***" (George Enescu, Buzău, 1936).

În replica (Actul I, scena 1): „Şi la mine, coane Fănică, să trăiţi! greu de tot... Ce să zici? Famelie mare, ***renumeraţie mică, după buget***, coane Fănică...", poliţaiul Pristanda îşi scuză ilegalităţile, printr-o argumentaţie care se dovedeşte comică. Forma „renumeraţie", în loc de „***remuneraţie***" (retribuţie, plată, remunerare) devine un exemplu tipic de etimologie populară (formă greşită preluată de dramaturg din vorbirea curentă, din dorinţa clară de a ridiculiza).

[L.C.]

Dicţionar de ştiinţe ale limbii, Ed. Nemira, Bucureşti, 1997
Colecţia revistei „**Limbă şi literatura română**"

Bibliografie selectivă

D. Irimia – **Introducere în stilistică**, Ed. Polirom, Iaşi, 1999
D. Irimia – **Limbajul poetic eminescian**, Ed. Junimea, 1979
D. Irimia – **Structura stilistică a limbii române**, E.Ş.E., 1986
Liliana Ionescu-Ruxăndoiu – **Conversaţia. Structuri şi strategii**, Ed. All, 1999
Carmen Vlad – **Sensul, dimensiune esenţială a textului**, Ed. Dacia, Cluj, 1996
Elena Boboc – **Concepte operaţionale**, Ed. Petrodava, Iaşi, 2002
Maria Costi – **Principiile comunicării literare**, Ed. Univers, Bucureşti, 1981
Ion Coteanu – **Gramatică. Stilistică. Compoziţie**, Ed. Fundaţia România de mâine, Bucureşti, 1997
Ion Coteanu – **Stilistica funcţională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj**, Bucureşti, 1973
Ion Coteanu – **Semantică şi semiotică**, E.Ş.E., Bucureşti, 1981
Cristina Hăulică – **Textul ca intertextualitate**, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1981
Dicţionar de termeni literari, Ed. Academiei, Bucureşti, 1976
Limba şi literatura română, clasele a X-a, a XI-a, a XII-a, Ed. Corint, 2002 / 2003

[C.C.]

Scanned with OKEN Scanner

Cuprinsul

Capitolul I - Elemente de stilistică în programa de bacalaureat ..... p. 6
Capitolul II - Stilurile funcţionale ale limbii române p.7
Capitolul III - Calităţile generale şi particulare ale stilului p.32
Capitolul IV - Stilul direct, stilul indirect, stilul indirect liber p.72
Capitolul V - Registrele stilistice ale limbii ..... p. 82
Capitolul VI - Elemente ale situaţiei de comunicare ..... p. 95
Capitolul VII - Text şi context p.116
Capitolul VIII - Literar – nonliterar ..... p. 124
Capitolul IX - Moduri de expunere. Discursul argumentativ ..... p. 129
Capitolul X - Denotaţia şi conotaţia p.151

Scanned with OKEN Scanner